

72

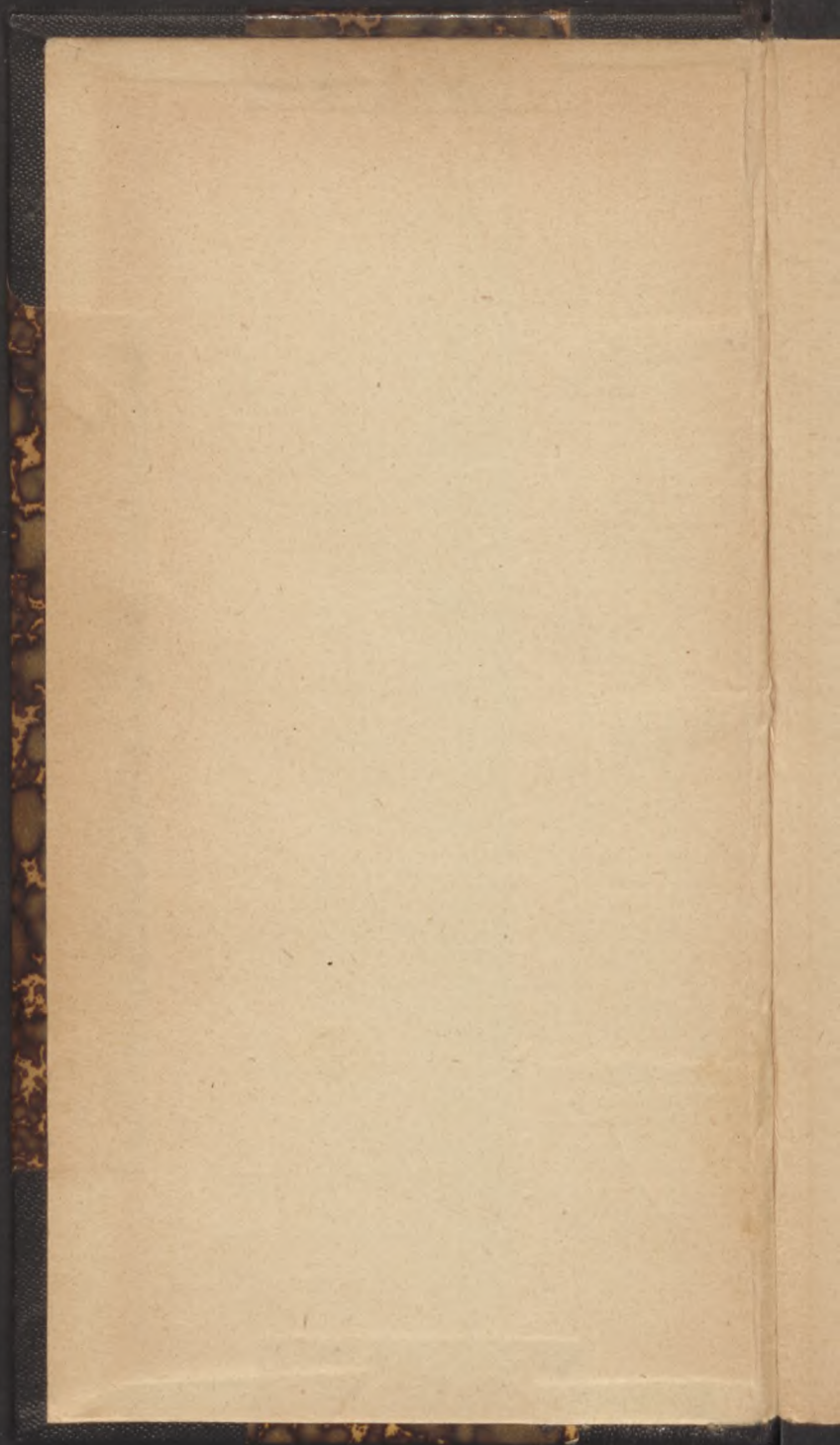
1081

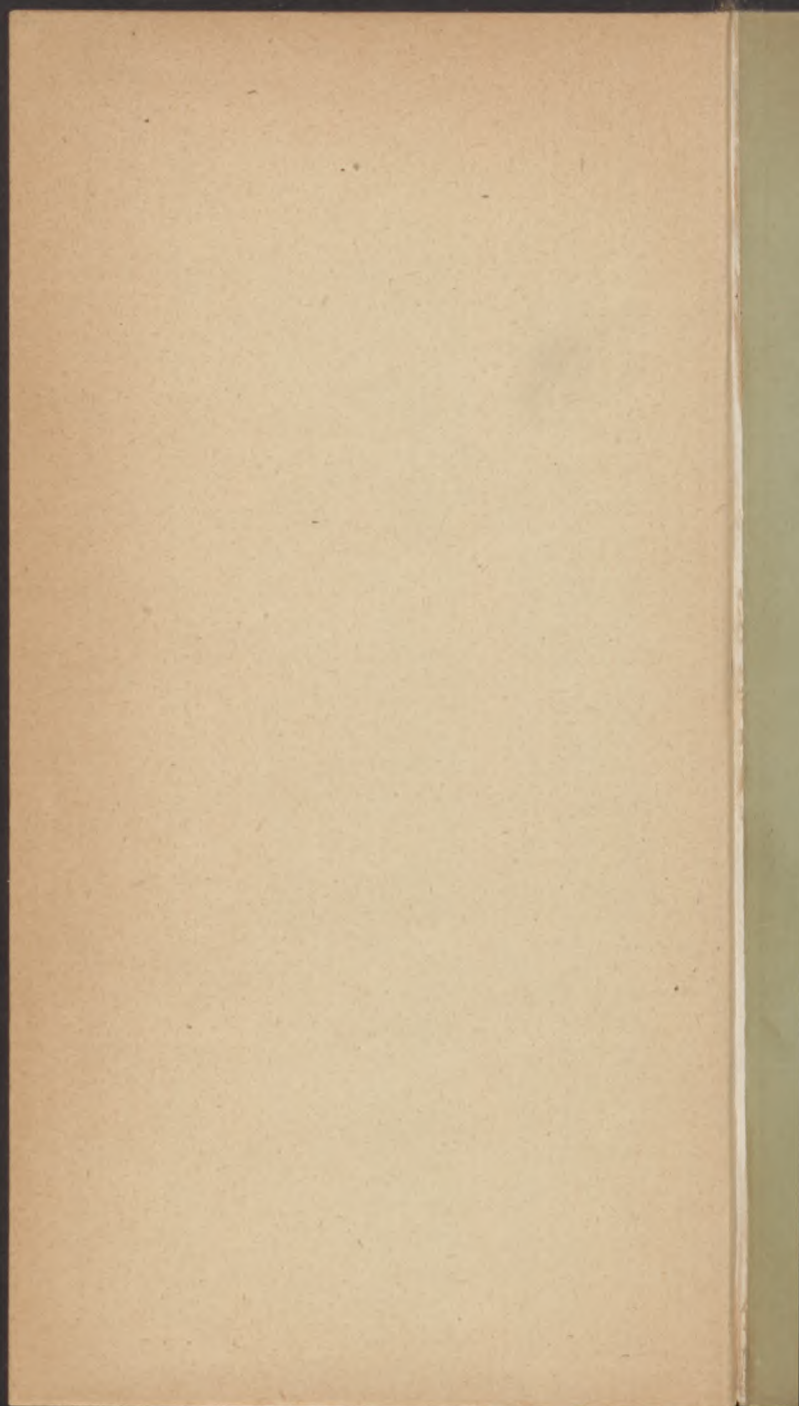
reges

idók

M.

SZÖLLŐSI ZSIGMOND

*

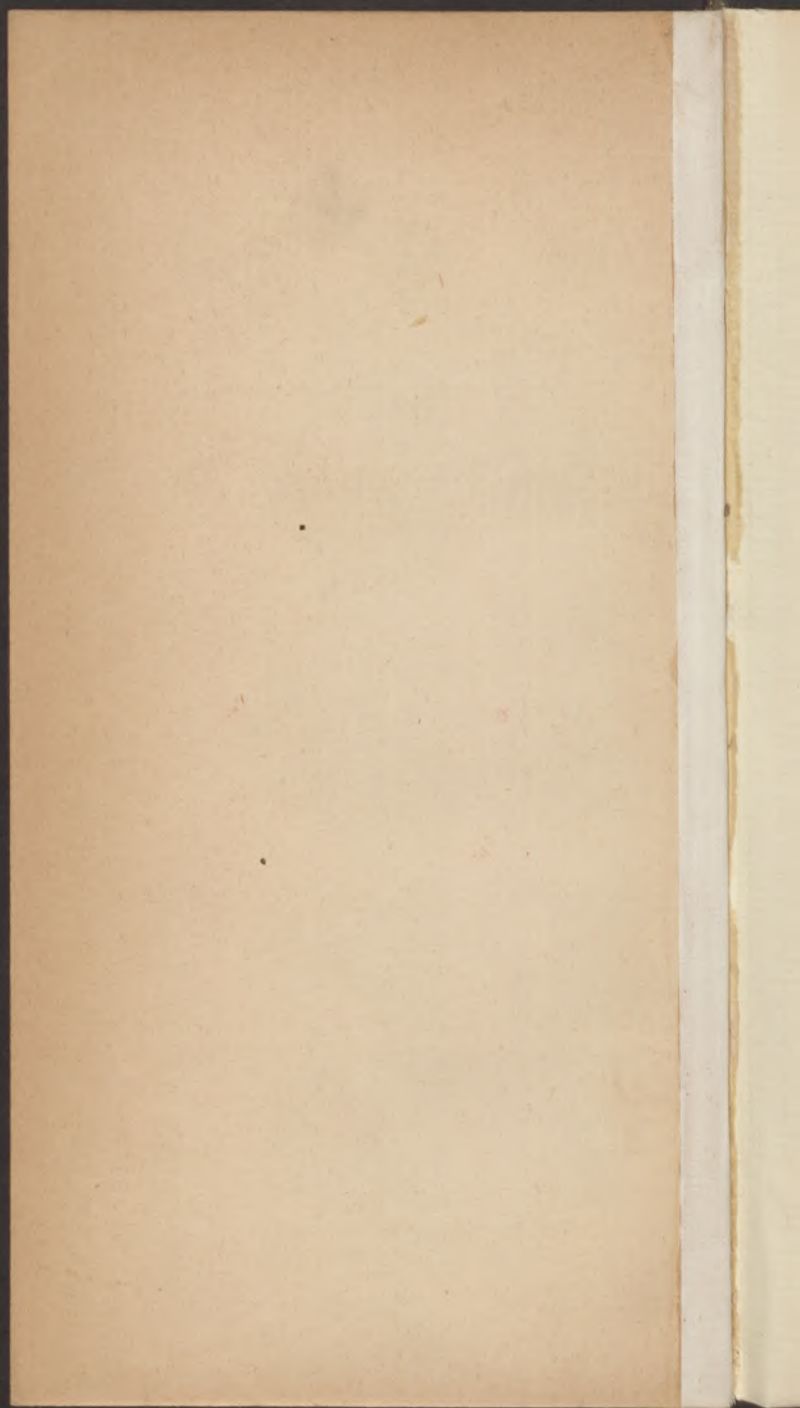
Közönséges halandók

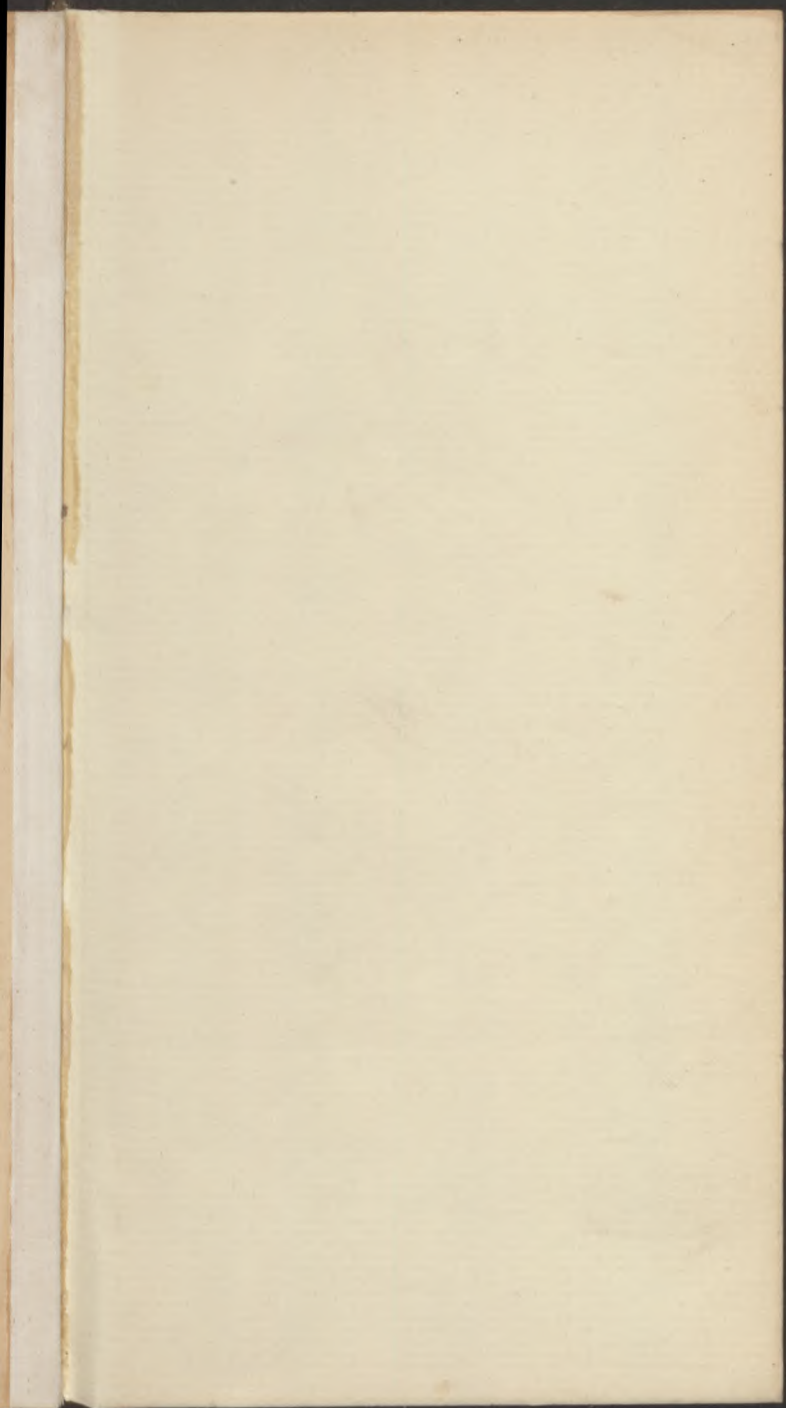

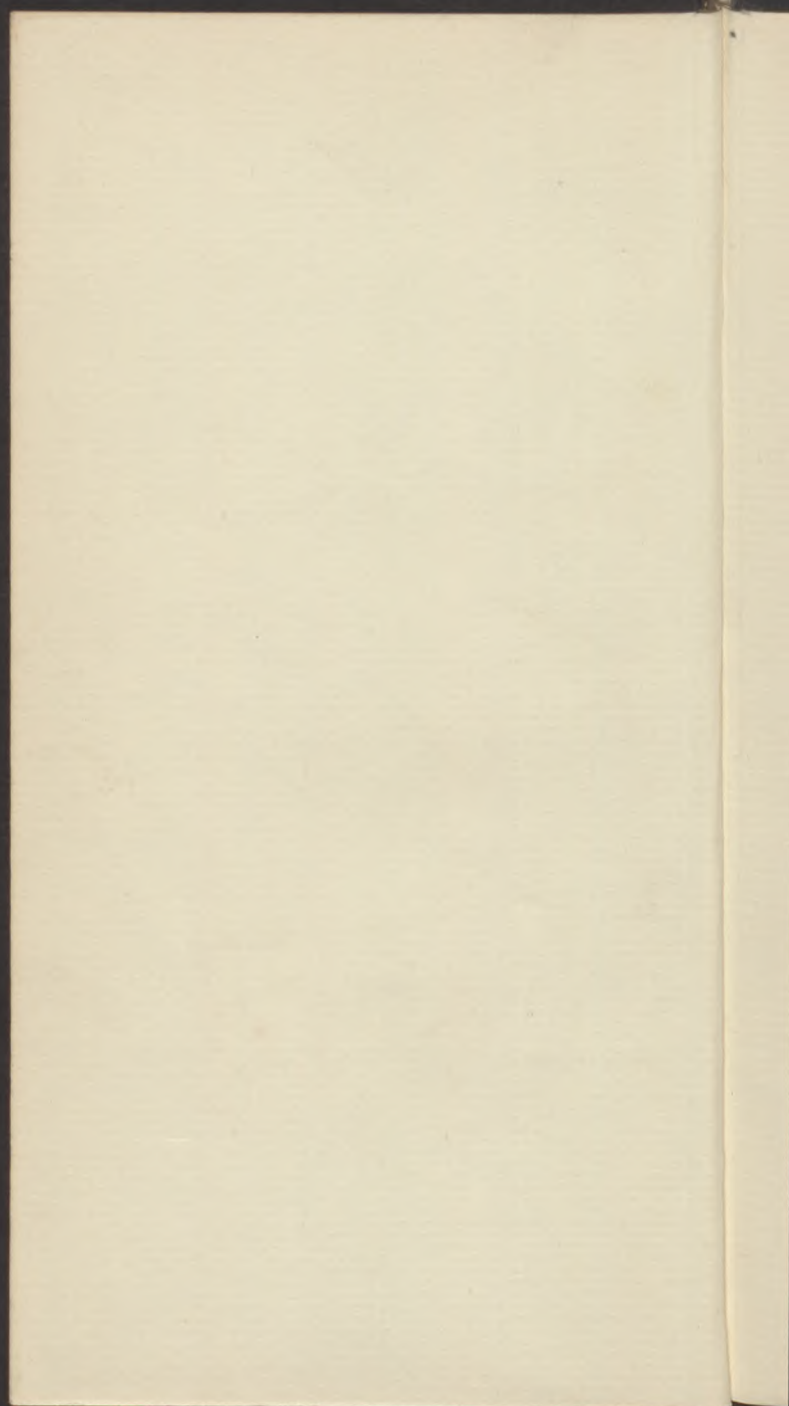
BUDAPEST

Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Ujságvállalata
kiadása

—
M DCCC C II

SZÖLLŐSI ZSIGMOND

Közönséges halandók

BUDAPEST

Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Ujságvállalata
kiadása

M DCCC II

P. o. hung.
1441. L

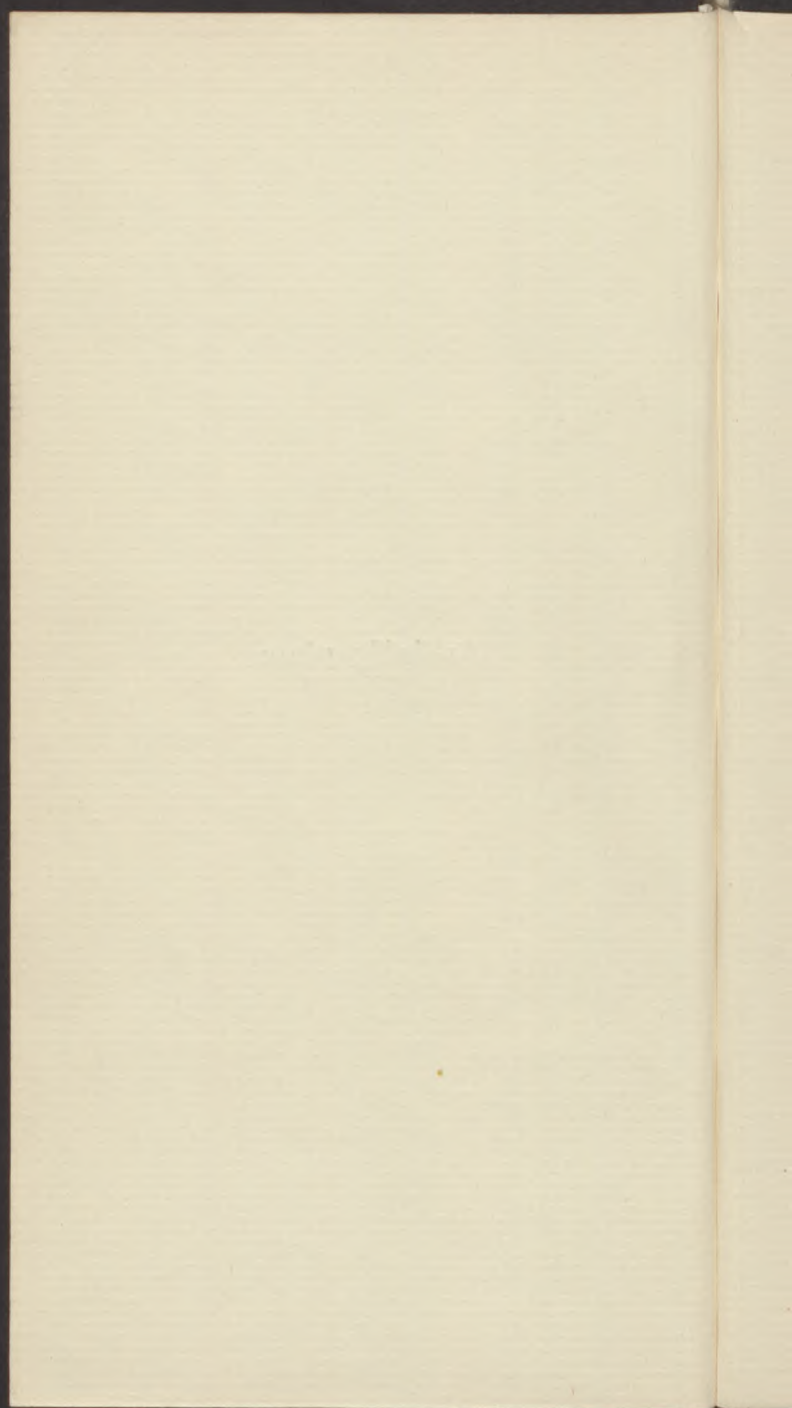

194192

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomtatás- és képekgyűjtemény
1902 év 267 sz.

Az ördög pénze

Az ördög pénze

Az agglegények klubjának az estéjén mondotta el egy kövér ur a következő történetet.

I.

Lakott itt Budapesten egy becsületes, de szegény fiatalember, — Zsibrik Lajosnak hívták, — a ki nagyon szeretett billiárdozni, de még jobban szeretett volna enni, mert szörnyű módon éhezett. A billiárdozásról még csak lemondott volna, de hogy ne is egyék, azt sehogy sem tudta megszokni. Negyvennyolc óráig még csak tűrte a koplalást, de tovább nem és elszánta magát a legvégsőre. Elhatározta, hogy eladja a lelkét az ördögnek.

Fölkeresett tehát egy öreg asszonyt, a kiről tudva volt, hogy élénk üzleti összeköttetésben áll a poklall és előadta neki a szándékát. A banya meglehetősen kelletlen képpel hallgatta végig, azután így szólt:

— Hozzám hasztalan fordult, fiatalember, mert én már nem foglalkozom ilyesmivel. Mióta ilyen rossz világot élünk, a pokolnak nincs többé szüksége közvetítőkre, proviziót nem fizet, mert jönnek az emberek maguktól is. Legjobb, menjen egyenest az irodába, a címet szívesen megadom. Van valami protekciója?

— Hiszen ha protekcióm volna! — sóhajtott szomorúan a fiatalember.

— Biz az baj, — mondta a banya. — De lehet, hogy boldogul így is, elég jóképű ember, az ilyeneket szereti az ördög is.

Zsibrik megköszönte a címet és ment. Az ördög nagy ur, természetesen nagyuri módon van berendezve a hivatala is. Zsibrik dobogó szívvvel, de elszántan lépett be a a márványos, aranyos előcsarnokba. Egy fiatal, mosolygós képű ördög igen előzékenyen táncolt elébe:

— Mivel szolgálhatunk?

A fiatalember elfogódva dadogta:

— A lelkemet kívánnám eladni.

Az ördögöske helyeslően bólintott:

— Ugy? És a föltételek, kérem?

Zsibrik nem volt tisztában a kérdéssel.

— A föltételek? Nem értem, kérem.

— No igen. Szerelem, rang, hírnév, játékszerencse vagy gazdagság?

— Pénz: pénzt szeretnék! — válaszolta mohón az ifju.

A fiatal ördög a lépcsőre mutatott.

— Első emelet jobbra! — mondotta.

Zsibrik meghajolt, aztán kissé ingadozó léptekkel haladt föl az emeletre. A jobbról nyíló hatalmas teremben nagyon sokan voltak: elegáns és rongyos emberek vegyesen. Zsibrik bizonyos meglepetéssel látott ott csomó nagyurat, a kiket látásból már ismert, köztük négy vagy öt bankdirektort is, a kiknél állásért jelentkezett. Mindezek sápadt arccal rendre léptek a függönyös fülkébe, azután gyorsan, majdnem futva távoztak. Szerényen végigvárta, míg rákerült a sor, akkor ő is belépett. A fekete bársonnyal bevont asztal mögött egy öreg, pápaszemés ördög állt és kissé elesodálkozott, mikor Zsibrik elmondta, hogy mi járatban van.

— Hja, hja, romlik a világ! — mondotta, a fejét bólintgatva. — Ezelőtt is jöttek fiatalemberek, de nem pénzért. Az egyiknek hírnév kellett, a másiknak dicsőség, a legtöbbnek ígézet, a melylyel az imádottja szívét megejtthesse. És önnek pénz kell. Pénz! Szegény ideálizmus!

Zsibrik elpirult.

— Éhes vagyok, — suttogta szegyenkezve.

— Persze, persze! — bólogatott az öreg ördög. Azután elővett egy kis bőrbugyellárist, beletett öt aranyat és átnyújtotta Zsibriknek.

— No, fogja!

A fiatalember megrökönyödve bámult rá.

— Ennyi az egész? — kérdezte csalódott hangon.

Az ördög legyintett.

— Ne féljen semmit. Ez a pénz sohasem fog elfogyni. Ez a pénz az, a mi önt hozzáunk köti és nálunk tartja. Majd ha egyszer meghal, ez az arany ott lesz elszálló lelke kezében is. Csak a pokol kapujában veszik el tőle, addig tudni rajta nem tud. Ez a pénz a mi szerződésünk, a mely addig tart, a meddig ebből tart és a melyet csak maga a pokol oldhat föl.

A fiatalember egy kicsit meghorzongott, de azután hirtelen elhatározással elkapta az erszényt és futott — egyenesen egy vendéglőbe.

II.

Zsibrik hamarosan rájött, hogy az ördög csakugyan gavallérosan fizet. A kis fekete bugyelláris kimerithetetlennek bizonyult. Költhetett akármennyit, az öt arany ott volt benne mindig, vadonatu, friss verésű, fényes aranyak. A szegény fiuból természetesen most már gazdag fiu lett, eleinte egyebet se csinált, csak evett és billiárdozott, de később megismerkedett az uri kedvtelések egész pazar sorozatával. Palotában lakott, lakájokat, fogatot tartott, fürdött a pezsgőben, játszott a lóversenyeken: a kis

erszény tartalma azonban teljes épségben maradt mindig.

Jó darab ideig pompásan érezte magát, hiszen mindene volt, a mit csak kívánhatott s ráadásul annyi jóbarátja, hogy udvart tarthatott magának, mint valami fejedelem. Olyan tékozlást művelt, hogy egyszer már a rendőrség figyelmét is fölkel-tette vele; de az aranyai valódiak voltak, az élete pedig makulátlan, semmit sem süthettek ki ellene.

Hanem egyszer... egyszer rája jött a eszmőr. Kezdette unni a jólétet, unni a fényt, a mulatságot és különösen a barátait. Eszébe jutott, hogy mikor szegény le-gény volt, egy barátja se volt. A gyomra is megsínylette a sok dáridót, aludni meg egy-általában nem tudott. Az éjszakái rettene-tes hosszukká lettek és ezek a hosszú éj-szakák tele voltak rémekkel. Sötét gondo-latok egész ádáz raja tört rá és egész testét ellepte az izzadság. Örökké a kinszenvedésekre gondolt, a melyek szegény eladott lel-kére várnak és a hajnal úgy találta sápad-tan, verejtékes homlokkal, mélyen beesett szemmel.

Égette az ördög pénze; menekedni sze-hasztalan próbált mindent, a bugyelláris sóvárogta vissza a nyomort, az éhséget. De hasztalan próbált mindent, a bugyelláris nem ürült, akárhányszor szedte ki belőle az aranyakat.

Végre egy utolsó próbára szánta el magát. Elment a templomba. Félve osont be és meghuzódott egész hátul, a koldusok között. Imádkozni is szeretett volna, de nem merészelt; hanem mikor a sekrestyés jött a perselylyel, kimarkolta a tárcája egész tartalmát és a perselybe dobta.

De az aranyak, mintha a perselynek feneké se lett volna, kihullottak, a földre estek mind az utolsóig. Csodálatosképpen ezt senki más nem vette észre, de Zsibrik látta és szeme kimeredt a rémülettől. Egész testében reszketve surrant ki az Ur házából és mohón huzta ki az erszényét. Benne volt az arany hiánytalanul.

— Nincs mentség! — dadogta fakó ajkakkal és másodszor is elismételte magában: — Nincs mentség!

Nyár volt, mégis rázta a hideg. Szinte félőrülten bódorgott egész nap az utcán és mire beállt a sötétség, gyökeret vert lelkében a végső elhatározás:

— Ez az élet így nem élet tovább. Inkább teljék be a végzetem. Meghalok.

III.

Ment a Margithidra, hogy a Dunába vesse magát. Megrokkant testtel járt föl és alá a kökoronás oszlopok között, mialatt lelkében fiatal élete még egyszer tusára kelt gyilkos kétségbeesésével. De már a

korláthoz lépett, mikor észrevette, hogy közvetetlen mellette egy nőalak hajlik át azon, nyilván azzal a szándékkal, hogy átvesse magát rajta. Éppen csak annyi ideje volt, hogy megragadhassa a karját.

Az öngyilkosjelölt hátrafordult. Fiatal, szép leány volt, sápadt arcából szinte kivilágított gyönyörű két fekete szeme.

— Mit akart, boldogtalan? — kérdezte tőle Zsibrik az izgatottságtól reszkető hangon. — Meg akart halni?

A leány egy darabig nem tudott szóhoz jutni, de azután tompa, de elszánt hangon felelte:

— Igen.

Zsibrik nagy megindultsággal nézte a boldogtalan szép gyermeket.

— Ilyen fiatalon, ilyen szépen; miért?

— Mert az életem nem élet. Csupa nyomorúság. Fiatal vagyok és ön mondja, szép is vagyok: de mi gyönyörűségem van mind-ebben? A fiatalságom' rabszolgaságban telik, a szemem fénye és az arcom frissesége elvész a nyomorult küzdésben azért a falat kenyérért, meg egy darab rongyért, a miből szoknyát varrhatok magamnak.

Nagyon szép volt, a mialatt így beszélt. A szemében könnyek ragyogtak és az arcát kigyulasztotta lázadó szépségének keserű föllobbanása.

— Inkább meghalok, minthogy így, nyomorban töltssem az életemet.

Zsibrik lelkében egy új elhatározás támadt. Az elkárhozásra még ráérek, gondolta magában, és mielőtt a pokolba megyek, megmentem és boldoggá teszem ezt a veszendő, szegény szép teremtet.

— Igaza van, kisasszony, — mondotta, — de azért meg ne haljon. A nyomorúságtól én megváltom. Jöjjön velem, legyen a feleségem. Semmit se kérek magától, csak azt az egyet, éljen úgy, a hogy élni szeretne. Maga a legszebb leány, a kit idáig életemben láttam, kívánom, hogy egyetlen vágya, sőt a hiúságának egyetlen szeszélye se maradjon teljesületlen. Akarja?

A leány úgy meg volt lepve, hogy egy hanggal se tudott válaszolni. Szótalanul, kissé kábultan indult meg a fiatalemberrel. Éjszaka volt, az utcák néptelenek voltak. Már a Váci-utcában voltak, mikor a leány végre halkán megszólalt az egyik bezárt bolt előtt:

— Ebben a kirakatban ma délután egy gyönyörű kék gallért láttam. Hosszu, egész térden alul ér, nyakban vörös bársony, arany zsinórral . . .

IV.

Hamarosan megesküdtek. A kék gallért persze megvették és melléje még négy pirosat, hat fehérét, három zöldet és két feke-

tét. A menyecske kimondhatatlanul boldog volt, csak az volt a baja, hogy szegénykének az egész napját kora reggeltől késő estig igénybe vette a „legszükségesebbek” beszerzése, a szabónő, az ékszerész, a divatárus, a szőnyegkereskedő és még száz más, a kikre a legszükségesebbek miatt egy szép asszonynak szüksége van. Zsibrik csak segített neki, mégis majdnem kidőlt már, de a menyecskén a fáradság legkisebb nyoma sem látszott.

Hat hónapja boltoztak már és még a közepén sem voltak a legszükségesebbek beszerzésének. Zsibrik éppen a prémkereskedőtől jött a feleségével. Már este volt és az asszonyka szaporán tipegett az ura mellett:

— Siessünk, — mondotta, — az ékszerész tüzent, hogy három esodaszép gyöngye van: egy hercegné alkuszik rájuk, ha még ma meg nem veszem, elviszik.

— Csak menjen be, vegye meg, — válaszolta a kimerült Zsibrik, — én majd itt megvárom a bolt előtt.

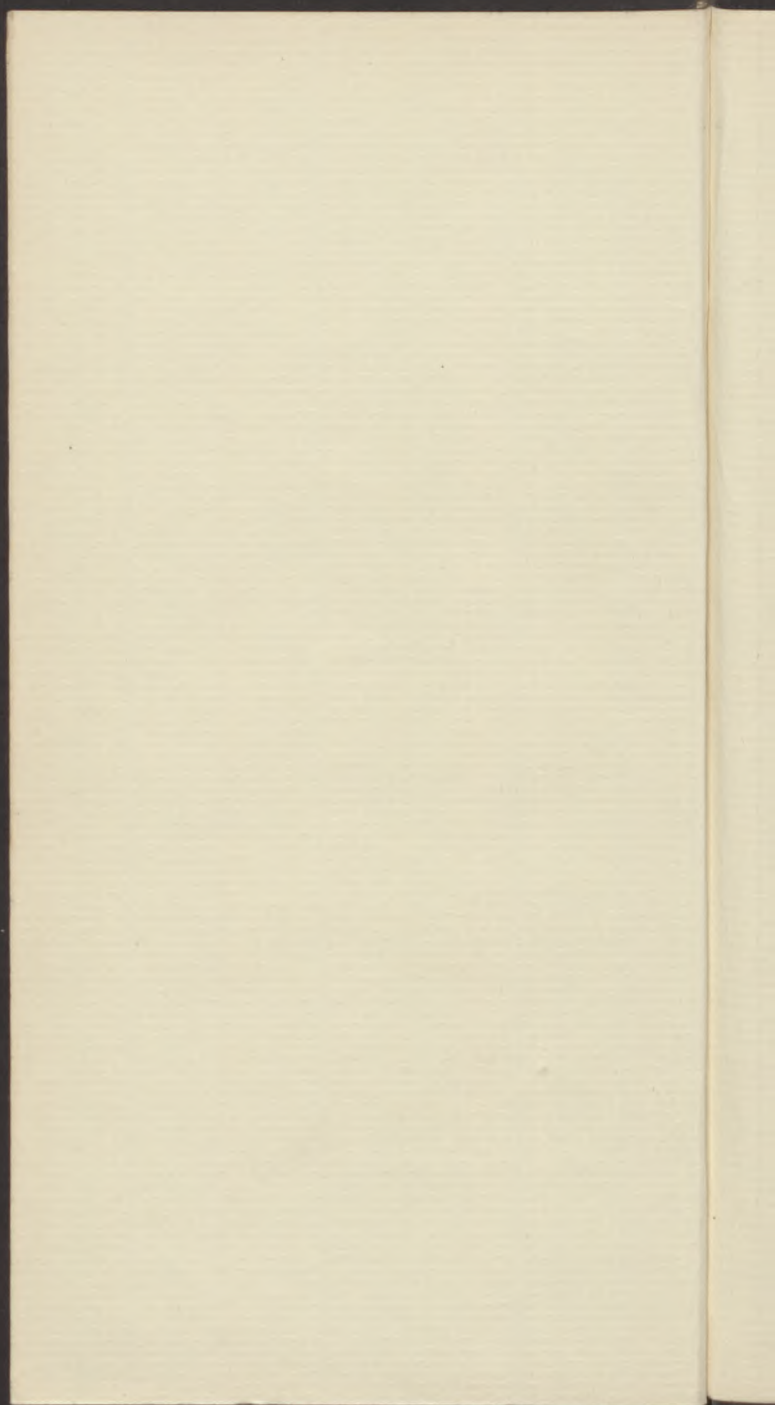
A menyecske bement és Zsibrik, a mint ott állt a kirakat sarkához támaszkodva, egyszerre gyöngye érintést érzett a nadrágzsebénél. Hirtelen megfordult s csak annyit látott, hogy egy fekete alak ott, közvetlen mellette lesülyed a földbe. Az arcát csak egy pillanatra láthatta, de tüstént

fölsimerte azt a pápaszemes öreg ördögöt, a ki neki a bugyellárist adta.

Mohón a zsebébe nyult. A kifogyhatatlan tárca üres volt. Az ördög visszalopta a bugyellárist, noha, mondom, a szép asszony még a felét sem szerezte be a legszükségesebbeknek.

A labda

A labda

Furesa dolog a megvéntítés. Ki emlékszik az utolsó darab árpacukorra, a mit elszopogatott, az utolsó bigézésre, vagy az utolsó lepkevadászatra? Észre se vesszük, hogy mulnak el tőlünk egyes korszakai életünknek, beletemetkezve az egyre növekedő multba. És én mégis azt hiszem, nem az idő vénit meg bennünket, hanem az élet. Ijedtségek, gondok, aggodalmak, kisebb és nagyobb megrokkánások utunk egyes határállomásai; szomorú állomások, mert az első fiatalság szilajságából, gögjéből, derűs könnyelműségéből, bátor magában való bizakodásából valamennyin ott hagyunk valamit.

Én gyermekkoromban öregedtem meg. A históriája mindenki más előtt olyan kicsinyes és olyan minden tanulság nélkül való, hogy szinte restellem elmondani, de ha visszanézek az életem folyására, nem találok benne még egy eseményt, a mely oly elevenen megmaradt volna a lelkemben, mint ennek az emlékezete.

Tizenkét esztendő voltam, a második

gimnáziumi osztályt végeztem, vakáción voltam odabaza. A mint úgy magamra emlékszem, csöndes, nagyon anyás, meglehetősen félős természetű, de hamar föllobbanó, igen érzékeny és izmos gyerek voltam. A vakáció utolsó délutánján longamétáztunk a tanya végén a pajtásaimmal. Én ütöttem és a labda hosszú ívben repült jóval túl az ostromló csapaton, egyenesen egy széles karimájú, kis piros kalap felé, a melyet szerencsésen le is ütött a szőkefürtös fejről. Nagyon megijedtünk, mert ez a kalap a kis bárókisasszonyé volt, a ki a nevelőnője és az unokatestvére kíséretében sétált erre, a nélkül, hogy mi észrevettük volna.

A nevelőnő kiabált valamit németül és a növendéke kalapja után hajolt, a fiatal báró pedig gyors léptekkel felénk tartott. Nagyon vékony, nagyon hosszú, nagyon fiatal, keskenyvállu, kisfejű, görbehátú, feketeképzű legény volt. A fiuk ijedten rebentek szét, én is futni szerettem volna, de moccanni se voltam képes. Reszketve álltam a helyemen. A fiatal bárónak tiszta kappanhangja volt, de én mintha oroszlanordítást hallottam volna, mikor rám ripakodott.

— Te voltál!?

Egy szót se szóltam, csak a mellénye gombjait láttam, a melyek villogtak, mint egy szörnyeteg szeme: de a hallgatásom nyílt vallomás volt. A báró balkezevel föl-

ütötte az államot, a jobbal pedig akkora frieskát adott az orromra, hogy könybe lábbadt a szemem. Hallottam a nevelőnő gunyos kacagását, a vér az arcomba szökött, neki ugrottam az előttem álló alaknak, dühösen, mint egy pulykakas, — bánom is én, ha mindjárt princ is! — a balkezemmel a nyakravalójába markoltam, a jobbtenyeremet az arcába nyomtam és akkorát lóditottam rajta, hogy a milyen hosszú volt, akkorát esett hanyatt a tarlón.

A következő pillanatban már erőt vett rajtam a menekülés gyáva ösztöne. Futni akartam, de már akkor a tarkómat erősen szoritotta egy vastag, durva tenyér. Ladik fogta a nyakamat, a kulcsár, egy utálatos, gonosz természetű, vörös ember, a kit gyűlöltem, mert örök ellenségeskedésben volt az apámmal. Kegyetlenül rázta a fejemet.

— Összetöröm a csontodat, te gézengúz! Hogy merészeled te a méltóságos báró urat megtámadni!

A méltóságos báró ur lihegve tápászkodott föl. Az arca piros volt, mint a tűz. Ladik eleresztett, hogy segítsen neki letisztogatni a ruháját, miközben sunyi hangon mondotta:

— Az ispán ur is több móresre taníthatná a gyerekeit!

A fiatal báró lángoló tekintetet vetett rám:

— Az ispán fia? — kérdezte.

— Annak a kedves esemetéje, — felelte a kulesár.

Én megrokkanva álltam. A báró kézenfogta a hugát és távoztak mind a hárman. Azt láttam, hogy a kis lány kétszer is visszafordult és valami különös, inkább csodálkozó, mint ellenséges tekintettel függesztette rám nagy kék szemét. A kulesár maradt, de nem bántott tovább, hanem undok vigyorgással fordulva felém, bizonyos elégedettséggel mondotta:

— No, vitéz, most elesapják az apádat!

Ezzel ott hagyott. Soha se felejem el azt az érzést, a mikor elfogott. A fiuk visszaszállingóztak, de egy csomóba állva, bizonyos távolságban maradtak tőlem és úgy néztek némán, mint a bámulók a siralomházba került legényt. Lehorgasztott fejjel, csöndesen elindultam ki a Tisza felé, ott koncsorogtam a kubikgödrök fiata venyigéi között. Forrón sütött a délutáni nap, de én úgy éreztem, mintha valami meleg homály borult volna fölém, szorongás ült a mellemen, leheveredtem és furesa, kalandos gondolatok rajzottak ki az agyamból. Hogy nem megyek többé haza, átmegyek a Tiszán a Csereközre, a hol széles az erdő, abban elbujdosom.

De jött az alkonyat, nagy, sötét tömeggé lett a füzes, a viz csillogó, fehér lapja acél-szürkévé komorodott, rejtelmes zugás és rekeszés támadt az erdőben, elfogott a féle-

lem és futottam keresztül a keskeny erdőn, az ormótlan és ijesztő fatörzsek között, ki a töltésre. Megindultam hazafelé. Kémlelő tekintettel néztem a tanyát, mintha valami változást keresnék rajta, de minden olyan volt, mint tegnap.

Lehorgasztott fejjel közeledtem. Édesapám és édesanyám az ambituson ültek, a melynek oszlopait befutotta a vadszöllő. Nem vontak kérdőre, hol csavarogtam egész estig, sőt ügyet se vetettek rám. De megijesztett, hogy az arcuk levert volt. A szívem nyugtalanul dobogott, odasompolyogtam az anyám háta mögé egy zsámoly-székre. Az apám halkán, de izgatott hangon mondta az anyámnak:

— Ird meg nekik, hogy ne nagyon ugráljanak. Nem született mindenki Esterházy hercegnek! A ki ur, az ur, de a ki cseléd, az cseléd! Markolja meg a kenyerét és tűrjön! Ha ott hagyja a Négyest, én nem tudok neki más állást szerezni. Ha engem ma kitennének innen, én is éhen veszhetnék. Én rámmeg ne jöjjenek, van nekem több gyermekem is, a kinek kenyeret kell adni!

Világos volt, hogy a Károly sógoromról beszélt, a ki a Négyes-pusztán ispán. Irtózatossá fájdalom szorította össze a szívemet és hogy sirva ne fakadjak, az anyám szoknyájába temettem az arcomat, ő pedig az ő drága, áldott kezével simogatta a fejemet.

Az apám keserűen folytatta:

— Ahány gyerek, annyi baj. A mikor kiesiny, kiesi gond, a mikor megnő, nagy gond. Az ember az utolsó falatját szívesen odaadja nekik, de ez még mind nem elég!

Édesanyám, mintegy válaszul, lehajolt hozzám és megcsókolt. S az édesanyám esőkje — égetett.

— Ezt a gyereket is rendbe kell szedni, — mondta az apám, — aztán vacsorázunk, feküdjék le, korán talpon kell lennie, különben itthagytja a vonat.

A vacsoránál egy harapást se tudtam enni. Az anyám nyugtalanul kérdezte:

— Beteg vagy?

Nem mertem a szemébe nézni. Halkan mondtam:

— Nem, anyám, csak fáradt vagyok.

Nem tudtam elaludni. Életemben először maradt el tőlem a gyermek álma. De a szívem oly nehéz volt, hogy majd meghasadt. Fulasztó meleget éreztem, hánykolódtam az ágyamban, a míg elnyomott valami kábulat.

És ekkor, oly élénken emlékszem rá, megjelent előttem az ifju báró. Olyan nagy volt, hogy az eget érte. Soha ilyen félelmes óriást! Jött felénk, — kazlakat lépve át, — mögötte szatyorral a vállán, utálatosan vigyorogva, a kulesár. Irtózatoss félelem fogott el, a mint az óriás fölübünk emelte a lábát, hogy vasszöges talpával egyszerre el-

tiporjon mindnyájunkat, anyámat, apámat és engem.

Fölsikoltottam rémületemben és kinyitottam a szememet. Rettenetesen szenvedtem, sirtam keservesen és közben kétségbeesett elhatározások támadtak bennem. Hogy fölrohanok a kastélyba, fölverem az öreg méltóságos urat, térdre borulok előtte és úgy kérem meg, hogy ne bántsa az apámat. Inkább zárasson be engem.

Reggel mély álomból vert föl az apám. Soha ilyen keservesen még nem bucsuztam a szülei háztól. Belekapaszkodtam az anyám nyakába, mintha soha se akarnám elereszteni. Ő meg csendesen sirt, egy szót se szólt, de éreztem, hogy lopva néhány ezüst forintot csusztat a zsebembe. Úgy szerettem volna visszaadni neki.

— Nem érdemlem, anyám! Nem érdemlem!

Ebben a pillanatban érkezett Sándor, a kertész.

— A méltóságos ur izeni ispán urnak, hogy tessék feljönni az udvarba.

Irtózatosséjtés nyilallott a szívembe. Odarohantam az apámhoz, megkaptam a kezét és sirva csókolgattam. Fuldokolva dadogtam:

— Ne tessék rám haragudni, édesapám... ne tessék rám haraguni...

Megölelt és egy kicsit elfogódott hangon mondta:

— Hogyne haragudnék! Diáknak méggy, méggyis úgy sirsz, mint a kit dedóba visznek. Hátha majd katonának visznek, akkor is így pityeregsz!

Megsimogatta a fejemet, aztán elfordult és irgalmatlan nagy bugyellárisából kivett — még egy ötöst.

— Nesze... Akad helye ennek is. De meg ne halljam, hogy elkártyáztad! No, indulás! Szaporán, mert még itt sirjátok át a delet is.

— Az ám! — mondta István, a kocsis, — pedig a gőzös nem vár!

Omlott a könyvem, de hátranézni nem mertem. Mint a gyújtogató, a ki az ereszt alá dugta a csóvát, azután menekül.

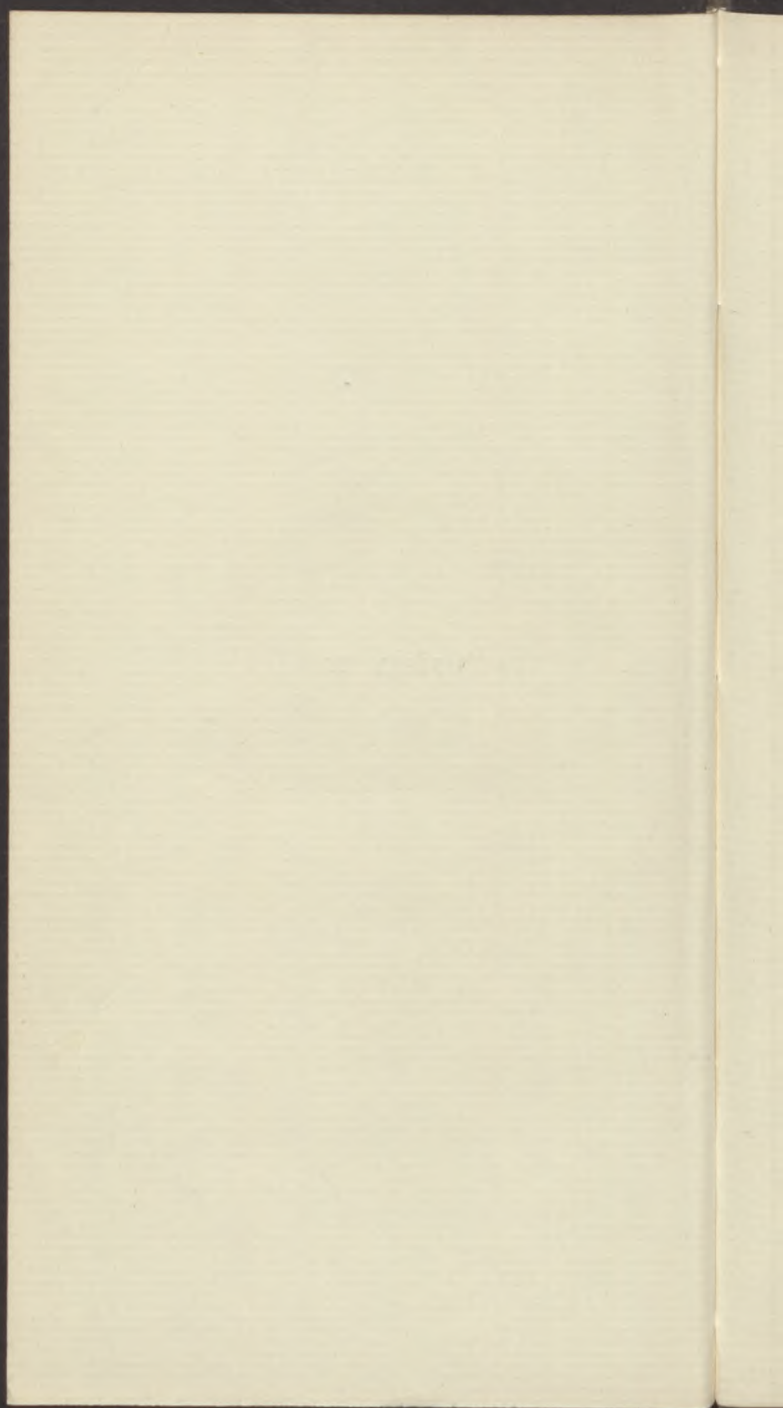
Az igari határon, a falu végén labdázó gyerekhadat láttam. Szerettem volna rájuk kiáltani:

— Ne játszatok, gyerekek! Az Isten szerelmére, ne játszatok!

... Eddig van a história. Az édesapát nem csapták el. Ma is ott lakik a vadszöllős házban és talán máig se tud erről az egész históriáról. De én mondhatom, hogy a mi bölcs óvatosságot vagy ostoba gyávaságot az életemben műveltem, annak igen nagy részben az a nyári délután volt az oka, vagy a magyarázata, a mikor a bárókisasszony fejről leütöttem a piros kalapot és meggyomroztam a fiatal bárót.

György ur

György ur

I.

Egy borongós, unalmas délutánon Horváthné minden bevezetés nélkül ezzel a kijelentéssel lepte meg az urát:

— Lajos, te nem szeretsz engem.

A fiskális rábámult a feleségére tágra nyitott szemmel és a válla közé huzta a fejét. Az asszonyka hevesen bölintgatott a szép szőke fejével, azután nagyot sóhajtott és határozott hangon ismételte:

— Nem szeretsz! ... Nem szeretsz!

Horváth a könyvre mutatott, a melyet épp az imént tett le az asszony és csöndes gunynyal kérdezte:

— Ebben olvastad?

Az asszony elbigyesztette az ajkát, dühös pillantást vetett az urára, de azután komoly, szelid és fájdalmas hangon szólalt meg:

— Ne tréfáljunk, barátom. Ez a dolog egészen komoly!

Horváth megrettent. Az asszony idáig sohase szólitotta *barátomnak* s egész magatartásában, a hangja ünnepiességében és a tekintete idegenségében volt valami különös és nyugtalanító.

— No, ha a dolog komoly, — mondotta, most már minden tréfálkozás nélkül, — akkor beszéljünk róla. Mi történt? Mondottak valamit rólam, vagy rájöttél, hogy hűtelen vagyok?

Az asszonykának fölillant a szeme:

— Az kellene még! Nem, ez egy kicsit tulságos nagy cudarság volna.

— És még nagyobb izléstelenség! — vágott közbe mosolyogva Horváth.

— Köszönöm a bókot. Ez is valami. Nem sok, de nem vagyok elkényeztetve. Sőt néha azt kell hinnem, hogy egyáltalában nem is vagyok. Vagy élet ez az enyém? Ha igen, úgy mondhatom, egészen más fogalmaim voltak róla. Szegény álmaim, szegény ábrándjaim...

Elhallgatott. A férje unszolta.

— Csak folytasd! Mi történt szegényekkel?

Az asszony keserűen mosolygott.

— Semmi. Hisz tudom én, hogy a mit mondok, az neked kész nevetség, de hát mit tehetek róla, hogy engem olyan ostobának teremtett az Isten. De itt az ideje, hogy tisztázzuk a dolgokat. Megint csak azt kell mondanom: te nem szeretsz engem.

A férj ideges lett.

— De miből következteted ezt?

— Ne idegeskedj, — folytatta szomoruan az asszony. — Te azt kérdezted tőlem, miből következtetem, hogy nem szeretsz; én azt kérdezem tőled, mivel bizonyítottad be és mivel bizonyítod, hogy szeretsz. Jó férj vagy: ezt elismerem. Derék, gyöngéd és udvarias. Jó. Ez mind igen szép dolog, de hát ez volna minden? Ez a szerelem egész tartalma? Ez az egész, a mit egy szerető feleség az urától várhat és megkívánhat? Mivel bizonyítottad be, hogy drágább vagy nekem az egész mindenségnél?

— Azzal, hogy feleségül vettelek.

— Nagy sor. Egyszer feketébe csaptad magadat és, azt hiszem, egy kiesikét meg voltál hatva, de ezt már nem tudom biztosan. A papa azt mondta, hogy — igen, a mama azt mondta, hogy — igen, és én is azt mondtam, hogy — igen. Ennyi volt az egész.

— Hát mit tehettem volna még? Nem szolgálhattam érted hét esztendeig, mint Jákób, mikor nem kívánták tőlem.

— Igaz; hát mit is kívántak értem? De jó; még azt se tagadom, hogy boldog voltam egy ideig. Néha ugyan hiányzott valami, nem tudom, hogy mi, de a mit nagyon szerettem volna, de biztattam magamat, majd csak megjön.

— És nem jött meg, ugye?

— Nem. Te tudod legjobban, hogy nem.

— Igaz. Igaz, hogy nem kellett haramiának öltöznöm, hogy elraboljalak, a tatárok sem akartak elrabolni tőlem, hogy visszavivjalak tőlük, és a ház se gyuladt ki a fejünk fölött, hogy saját életem veszélyeztetésével menthettelek volna ki a lángok közül.

— Jól tette, — folytatta keserűen az asszony, — mert nem tudom, vállalkoztál volna-e értem erre a veszedelemre. Volt idő hozzá, hogy meggyőződésé szilárduljon bennem a sejtés, hogy az a szerelem, a mely téged hozzám fűz, nem az igazi szerelem. Te mindig olyan egyformán, olyan változatlanul jó voltál hozzám. Te nem lángolsz és nem gyötörsz. A nyugalmad fojtogat és hasztalan próbáltam ellene mindent. Voltam szeszélyes, voltam kacér, voltam kiállhatatlan. A szeszélyemnek alávetetted magadat, a kacérságomat eltűrted, a nélkül, hogy a szemed fölvillogását láttam volna. Hát ez a szerelem! ? A férfi, a ki szeret, lehetetlen, hogy nyugodt maradjon ilyenkor! A ki nem félt, az nem is szeret, s én így nem tudok élni tovább!

Sirt. Horváth pedig elbámulva nézte. A feleségem megbolondult, gondolta magában, vagy pedig most van bolondulóban. Bizonyosan valami számár regényt olvasott, ettől támadtak ilyen gondolatai. Az írók is csinálhatnak okosabb dolgot, mint hogy

mindenféle ostoba gondolatokkal zavarják meg az ilyen gyerekasszonyok fejét.

Bosszankodott és azt tette, a mit ilyenkor tenni szokott, halkán füttyírásni kezdett. Az asszony egyszerre abbahagyta a sirást és égő szemmel nézett az urára.

— Hát egy szavad sincs arra, a mit mondtam!?

Horváth fölállt és merően a felesége arcába nézett.

— Volna egy, — mondotta szárazon, — de azt nem mondom ki. Arról azonban biztosítalak, hogy nem fogom fölgyújtani a házam tetejét csak azért, hogy az életem kockáztatásával mentselek ki a lángok közül. Az Otello szerepe pedig még kevésbbé vág a természetemhez.

Sarkon fordult és átment az irodába.

Az asszony dühösen és kétségbeesetten nézett utána.

— Nem szeret... Nem szeret... — ismételte keserűen és szép kék szemét ellepte a könny. — Óh, ha próbára tehetném!

Szomoru elmélyedéséből Gyuri verte föl, az öcsese. Ez a Gyuri már három esztendeje elsőéves jogász volt, de sohase volt érkezése a vizsgához, mert szakadatlan zilált pénzügyi viszonyainak rendezésével volt elfoglalva.

A mint az asszony megpillantotta György urat, egyszerre egy gondolat villant át az agyán. Ettől a gondolattól földerült

az arca. Idegesen markolt a fiu vállába és suttogó hangon, mohón kérdezte tőle:

— Gyuri, kell pénz?

György ur elszántan felelt:

— Kit öljek meg?

II.

Másnap Magda asszony háromszor is tudakozta urától, hogy megjött-e már a posta.

— Egy levelet várok, — mondotta különös hangsúlyozással.

— Kitől? — kérdezte az ura.

— Egy barátnőmtől, — válaszolta idegesen. — Igen, egy barátnőmtől! Vagy nem szabad nekem levelet kapnom egy barátnőmtől?

— Akár százat, — sietett felelni Horváth.

— Ha megjön, küldd be rögtön.

A levél megjött és Horváth maga vitte be a feleségének. Az asszony lázas mohósággal kapta ki a kezéből és tüstént a zsebébe rejtette.

— Nem akarod elolvasni? — kérdezte tőle az ura.

— Majd elolvasom, ha akarom! Nekem szól.

— Mindenesetre.

Mikor Horváth este bejött az irodájából, látnia kellett, hogy az asszony összerезzent és ijedten dobott a fiókjába egy levelet.

Horváth komoly és nyugodt maradt. Hideg hangon kérdezte:

— Hát mit irt a barátnőd?

Az asszony értetlen arccal bámult rá.

— A barátnőm!?!... Hja, a barátnőm, — folytatta azután hirtelen megváltozott hangon, a melynek nyugodtsága észrevehetőleg tettetett volt, — semmi különöset... Semmi érdekeset!... De különben is, mit érdekelhet az téged?

— No, csak mert olyan türelmetlenül vártad!

— Türelmetlenül?... Dehogy! Biztosíthatlak, semmi sincs benne, a mi téged érdekelhetne.

— Meg vagyok győződve róla, — felelt egészen nyugodt hangon Horváth, — különben okvetetlen megmondanád nekem is, vagy ideadnád, hogy olvassam.

Az asszony színpadias mozdulatot tett.

— Nem adhatom oda! — kiáltotta rémült hangon.

Horváth vállat vont.

— Nem is kérem! Csak nem olvasom el a más levelét!?

Magda asszony az ajkába harapott. Rábámult az ura egykedvű arcára és ezt mondotta magában: fatuskó.

Egy darab ideig várt valamire, de hogy a férfi semmit se szólt, kénytelen volt ismét ő fölvenni a szót. Kissé sunyi hangon szólalt meg:

— Még akkor sem, ha ez a más a feleséged?

Horváth elmosolyodott.

— Természetes, hogy akkor sem.

Az asszony szeme szikrákat szórt.

— No, mondhatom, — szólt dühtől fojtott hangon, — igazán ideális férj vagy!

— Ez tulzás, — jegyezte meg szerényen Horváth. — Te kissé pazar vagy az elismerésben.

Magda asszony gunyosan bigyesztette el a száját.

— Mindenkinek meg kell adni a magáét! a mint hogy minden férj megérdemli a maga sorsát.

Horváth helyeslőleg bólintott.

— Magam is ezt tartom.

Az asszonyka értetlenül vonogatta a vállát. Rábámult az urára és valóságos megvetéssel mondta:

— Ismételnem kell, te csakugyan nagyszerű férj vagy!

Horváth rendithetetlen nyugodtsággal válaszolt:

— Ismételnem kell, hogy ez tulzás. Nem vagyok nagyszerű férj, hiszen senki sem mondhatja magát tökéletesnek, de olyan férj vagyok, a ki tudja a kötelességeit.

A menyecske kíváncsian nézett rá.

— Szabadna tudnom, melyek vajjon te szerinted ezek a kötelességek?

— Az első mindenestre az, hogy bizzál

a feleségében, mert ennyit legalább is megérdemel az, a kit szeretsz.

Ezt olyan hangon mondta, hogy az asszony kissé meghökkent és a szava gunyosságában volt valami erőltettség, mikor megszólalt:

— Ez mindenesetre kényelmes álláspont. Kényelmesebbet a közömbösség se választhatna magának. Sőt az ostobaság se!

A férfi vállat vont.

— Az ember nem házasodik közömbösségből és az ostobaság csak a vigjátéki férfiekre kötelező. Én a magam részéről nem tartok ugyan nevetségesnek minden férjet, a kit egy rossz asszony megesalt, de föltétlenül ostobának tartok mindenkit, a ki a gyanunak adja martalékul a legédesebb hitét, a mely egyuttal a boldogsága is és szomorú eszeveszettséggel kutat, hátha kiderül, hogy csakugyan van oka a — boldogtalanságra.

Az asszony homlokán zavar tükröződött.

— A ki szeret, — mondotta halk, vontatott hangon, — az félt is. Mert a bizonytalanság, az irtózatoss!

Horváth szeliden csóválta a fejét.

— A ki szeret, — mondotta meleg, de patetikus hangon, — az bizik és hisz. Mondom, vannak szerencsétlenek, a kiket örökké mardos a kétely és mikor az élet amugy is pazar kézzel osztja a csalódáso-

kat, még ők maguk keresik és éppen ott, a hol ezek a legvégzetesebbek lehetnek.

Magda asszony bátorlalanul jegyezte meg:

— De nem a csalódást keresik, hanem éppen a bizonyosságot.

— Mindegy! — kiáltott szigoruan a férfi. — A ki cselt vet és nem átalja próbára tenni azt, a ki neki adta a lelkét és neki adta az életét, a legvéresebb sértést követte el ez ellen és olyan sebet ejtett rajta, a mely nehezen gyógyul.

Az asszony elsápadt. Az állacskája vonaglott.

— Ez a te véleményed? — dadogta alig hallhatólag.

— Nagyon természetesen, — szónokolta emelt hangon a férfi. — Vagy mit szólnál te hozzá, ha én most vérben forgó szemmel, rekedten üvölteném: Asszony, ide azt a levelet, a mit olyan türelmetlenül vártál és most annyira rejtegetsz! Ez gyanus! Hátha a szeretődtől jött, a ki boldogan hálálkodik és uj találkát kér!?

Magda asszony fehér lett, mint a fal. A szeme megtelt könnyel és alig tudta tördelni:

— De, Lajos! Csak nem tudnál ilyesmit fültenni rólam... Csak nem gondolod... hogy én... olyan lehetnék...

Csakhogy össze nem roskadt. Reszketett egész testében. Ijedten nézett az urára és

leste a szavát. Ez azonban jó hosszú szünetet tartott, mintha csak tudta volna, hogy ez alatt a felesége a pokol minden kínját végigszenvedi. Végre azonban mégis csak megszólalt, igen szelid és meleg hangon:

— Isten óvjon ilyesmitől, Magda; hiszen akkor, úgy érzem, méltatlanná lennék hozzád. Ostoba volnék és hálátlan, a kit teljes joggal megvethetnél te, a ki az én szerető, hű és okos kis feleségem vagy.

Az asszony könyes szeme sugárzó melegséggel tekintett a férje arcába.

— Lajos, — suttogta, — én szinte szégyellem magamat. Én olyan csacsi vagyok... Tudod, az a levél...

A férfi legyintett a kezével.

— Ördög vigye azt a levelet! Mi közöm a barátnőd leveléhez, mikor mondod, hogy engem nem érdekel. Csak nem teszed föl rólam, hogy kételkedni tudnék benned és megsértenélek azzal, hogy nem hiszek a szavadnak? Nem, Magda, ilyesmire én nem vagyok képes. És ha magad adnád ide azt a levelet: ime, győzdj meg belőle, hogy igazat mondtam! — egyszerűen fognám azt a papirost és a tűzbe hajitanám. Az én feleségem szavának nincs szüksége írásra!

Az asszony csupa meghiúsultság volt és csupa csodálat. Hirtelen a fiókhoz lépett, kivette a levelet és odanyújtotta az urá-

nak szórtalanul. Horváth pedig fogta a papirost és a nélkül, hogy belenézett volna, egyenest a kályhához ment és a tűzbe dobta, a mely mohón nyargalt végig a sárgás lapon.

A mint megfordult, az asszony a nyakába repült. A karja forrón ölelte át a fejét és az arcoeskáját a férfi mellére szoritva, boldog sirással szepegte:

— Én nagyon, nagyon ostoba és hálátlan vagyok, de te... te a legnemesebb, a legokosabb ember vagy a világon.

Horváth mialatt gyöngéden simogatta a felesége aranyos haját, belemosolygott a bajuszába, de azért komoly és szelid hangon, bizonyos szerénységgel mondotta:

— Nono; már csak olyan vagyok, a milyen vagyok!

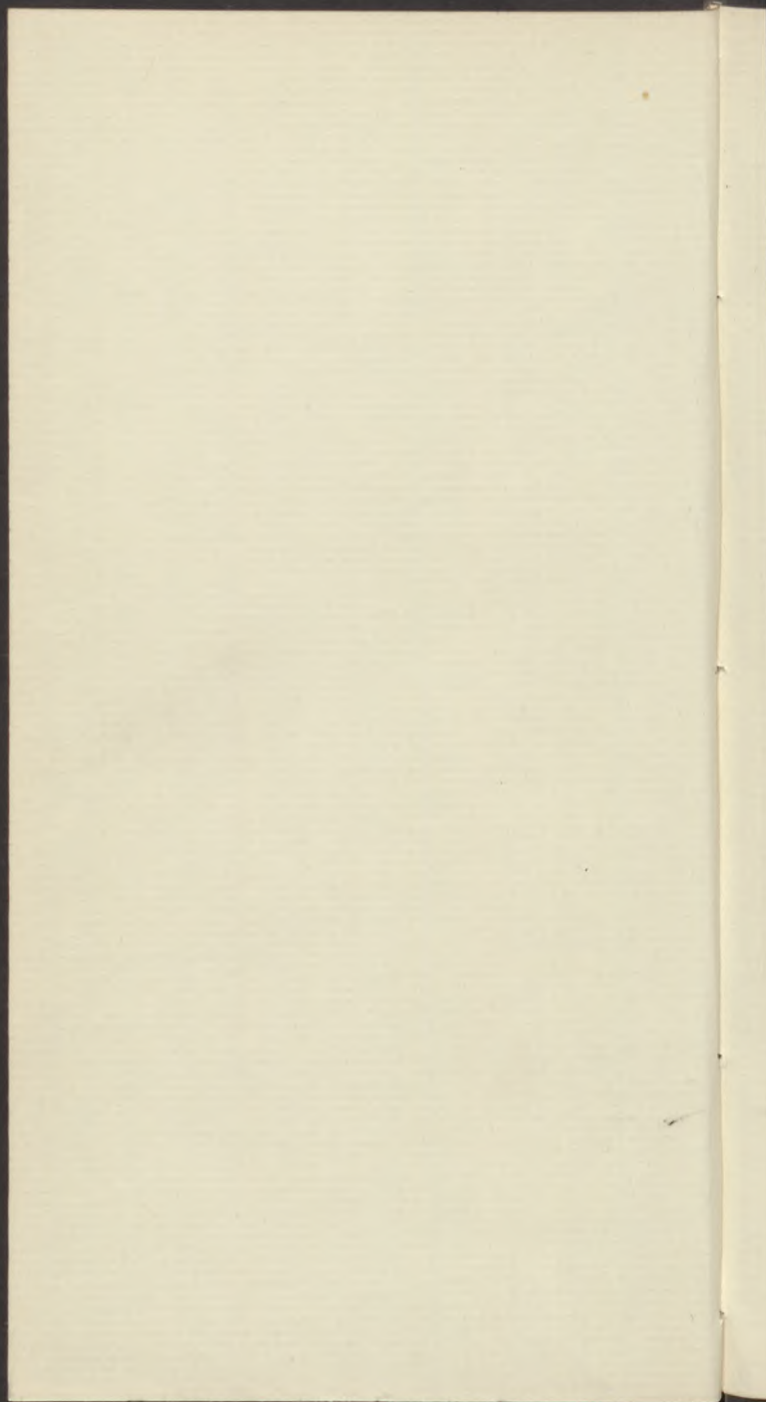
III.

Ugyanebben az időben György ur, egy szekérrudnyi szivarral a szájában, hatalmas léptekkel sietett a kávéházba. Arcán az anyagi jólét döllyfős boldogsága sugárzott és vidáman dünnyögte:

— Mégis csak hasznos dolog a familia. Magda adott, a miért azt a furesa levelet megírtam, tíz pengőt, Lajos meg, a miért megmutattam neki, mielőtt postára tettem, huszat. Ezentul sürűbben fölnézek hozzájuk!

Az árnyék

Az árnyék

Hat esztendei házaselet után, a mely olyan boldog volt, hogy az angyalok is megirigyelhették, Majdánszky Kázmér elvált a feleségétől. A válás oka engesztelhetetlen gyűlölet volt, a históriája pedig a következő:

I.

A megyebálon óriás botrány történt. Szünet alatt esett meg a dolog. Majdánszky né éppen Nagy Illéssel beszélgett a terem közepén és észre se vette, hogy egy sápadtképű fiatalember éppen feléjük tart. Ez a fiatalember pedig, — Szabó Olivér, a páncélosi szolgabíró, — a mint odaért, egy hirtelen mozdulattal átkarolta az asszonyt és megesőkolta.

Oly hirtelen történt az egész, hogy az asszony egy pillanatig szinte eszméletlenül állt, mint valami szobor. A merénylő pedig egyszerre halottsárgára vált arccal, alig hallható hangon dadogta:

— Nem tehetek róla; megfogadtam, hogy itt a terem közepén megcsókolom a legszebb asszonyt.

Többet nem is szólhatott. Nagy Illés ökölrel csapott az arcába, hogy megtántorodott az ütés sulya alatt és a száját elborította a vér.

A férj, a megyei főorvos, nem volt jelen ebben a pillanatban. A bálból hívták el beteghez és mire, mitse sejtve az egész dologról, visszaérkezett, a szörnyű eset szereplői közül már egyet se talált itt. Az asszonyt tüstént hazavitte az anyja, az urak pedig a huszár-kaszárnya felé robogtak, a hol még lámpavilág mellett megtörtént a híres pisztolypárbaj egy halottal és egy súlyosan sebesülttel. A felek egy szempillantásban lőttek és az egyik golyó a páncélosi szolgabíró halántékát ronesolta szét, a másik Nagy Illés jobb-mellébe furódott. Majdánuszky Kázmérnak nem lehetett sürgősebb dolga, mint hogy a felesége gavallérjának ápolására siessen.

II.

Ezt a kötelességet teljesítette is. A sebesült nemsokára túl volt a veszedelmen, az állapota elég gyorsan javult: de volt ennek a véres viadalnak egy harmadik áldozata is. Maga a férj. Majdánuszky Kázmér derék ember volt, okos ember volt és szerelmes ember volt. A feleségét a házas-

ságuk hatodik esztendejében éppen azzal a meleg rajongással szerette, a melylyel az első napon. És ennek a mélyérzésű, szerelmes embernek a lelkivilágát irtózatossá tette. Mindjárt az eset után, mikor még maga is szinte reszketett az izgalomtól, a melynek vihara mellette elzugott, valami kelletlen, aggodalmas érzés támadt a szívében. Valami keserűségnek a hullámai hánykolódtak a lelkében. Ijedt volt és dühös, de nem tudta biztosan: kire. Az asszony, az ártatlan és sajnálatraméltó. A merénylet? Az meghalt. A sebesült?

A homlokát kiverte a verejték. Egy nehezé vád nyomta a lelkét, mint valami ormóttan kődarab: de nem tudta még biztosan, maga ellen-e, a ki *akkor* nem volt *ott*, vagy az ellen, a ki *ott* volt és *helyette* elvégezte az ő dolgát.

Minden szerelem mélyén, a legnemesebbben is ott pislog egy szikrája a féltésnek. Majdánuszky Kázmér még nem volt vele tisztában, mi az a kín, a mely torkát szorongatja: de hamarosan ráeszmélt. Mikor elvégezvén első dolgát a sebesültnél, hazasietett, maga az asszony rohant ajtót nyitni. Az arca halovány volt és szilaj mohósággal kérdezte:

— Mi történt vele?

Az izgatottsága érthető volt, de Majdánuszky, mikor a felesége arcába nézett,

nagy ütést érzett a lelkén. Iszonyu ütést, a mely rombolóbb és fájdalmasabb volt, mint az, a mit a pisztolygolyó adhat. A düh lángja lobbant föl a szemében és rá akart ordítani az asszonyra: mi köze hozzá? De erőt vett az indulatán és halk, rekedt hangon mondta:

— Jól van. Fölépül.

Az asszony imára kulcsolta a kezét.

— Hála Istennek!

III.

A hányszor a sebesült ágya fölé hajolt, vad erővel ragadta meg ez a gondolat:

— Ime, itt van az az ember, a ki az életét kockára tette a feleségemért. A ki ölt, hogy megtorolja a gyalázatot, a melyet ellenem elkövettek és vérzett érettem és szenved érettem; míg én ép vagyok és egészséges, és semmit se tettem.

Az az érzése támadt, hogy ez az ember árulást követett el ellene és véres számadással tartozik neki, a miért jogaiba avatkozott és elbitorolta előle a megtorlás munkáját és veszedelmét. De im, ez ember mellén véres seb tátong és a bűne az, hogy helyette vérzik. Ezért csak nem ragadhatja torkon?

Meg volt mérgezve az élete. Érezte, hogy ez az ember az ő véres sebével közéje állt és a felesége közé, és eltakarja őt az asz-

szony elől. A kiomlott vérével magához váltja az ő boldogságát, elszedi, elragadja tőle és ő semmit se tehet ellene. Egy kém éberségével leste az asszony minden szavát és mozdulatát és minden kérdése, a melylyel a beteg állapota felől tudakozódott, minden örvendő mosolya, a melylyel a jó híreket fogadta, irtózatot okozott neki.

És ebből a kínból keserű gyűlölet sarjadzott ki mind a kettő ellen. Az asszonyhoz nem volt többé egy jó szava. Az otthonuk pokollá lett: ellenben, mintha csak tobzódni akart volna a gyötrelemben, órákat töltött a sebesült mellett.

— Akarom, hogy minél hamarább meggyógyulj! — mondotta különös, szinte fenyegető hangon. — Ne szenvedj sokáig miattam! Hamar meg kell gyógyulnod!

Ugy érezte, hogy a jövő sodrában nehéz, villámokkal teli fekete felhő közeledik feléje és siettetni akarta a vihart.

IV.

Mire kitavaszkodott és az első langyos szél rálehelt a dermedt földre, Nagy Illés elhagyhatta az ágyat. Majdánsszónak fölragyogott az arca örömtől, mikor az ura ezt a hirt meghozta. Ez pedig, mikor a felesége sugárzó arcát látta, véresre harapta az ajkát.

Az asszony nem vette ezt észre. Egy terve támadt és mindjárt ki is rukkolt vele.

— Tudod mit? Holnap elmegyek veled hozzá!

A férfi megtántorodott, mint a kit mellbe vágtak. Egy pillanatig izzó, vad tekintettel nézte az asszonyt, azután halkan, de olyan hangon, a mely szinte sistergett a belső tüztől, mondta neki:

— Elmehetsz; de én velem nem. Menj egyedül!

Az asszony sápadt lett. A szeme kerekre vált. Sürgető tekintettel nézett az urára, értetlenül, meglepetten, de szinte fenyegetőleg. Ez pedig most már valami szörnyen kegyetlen nyugalommal folytatta:

— Értsd meg jól: elmehetsz hozzá! Menj is el! Nekem nincs többé dolgom vele: de te menj! Ő kiállt érted! A vérét ontotta miattad! Az életét tette kockára! Nem elég ez? Mit tehetett volna még? Aggódta érte: igazad van! Boldog vagy, hogy meggyógyult: igazad van! És most menj hozzá: siess! Siess, mert bizonyosan vár rád! Menj!

Az asszony összekulesolta a kezét és meredt szemmel bámult a férfi arcába. Mozdulatlan állt, mint valami szobor egy elpusztult város romjain. Csak a nehéz, szakadozott lélekzése hallatszott. Azután egyszerre

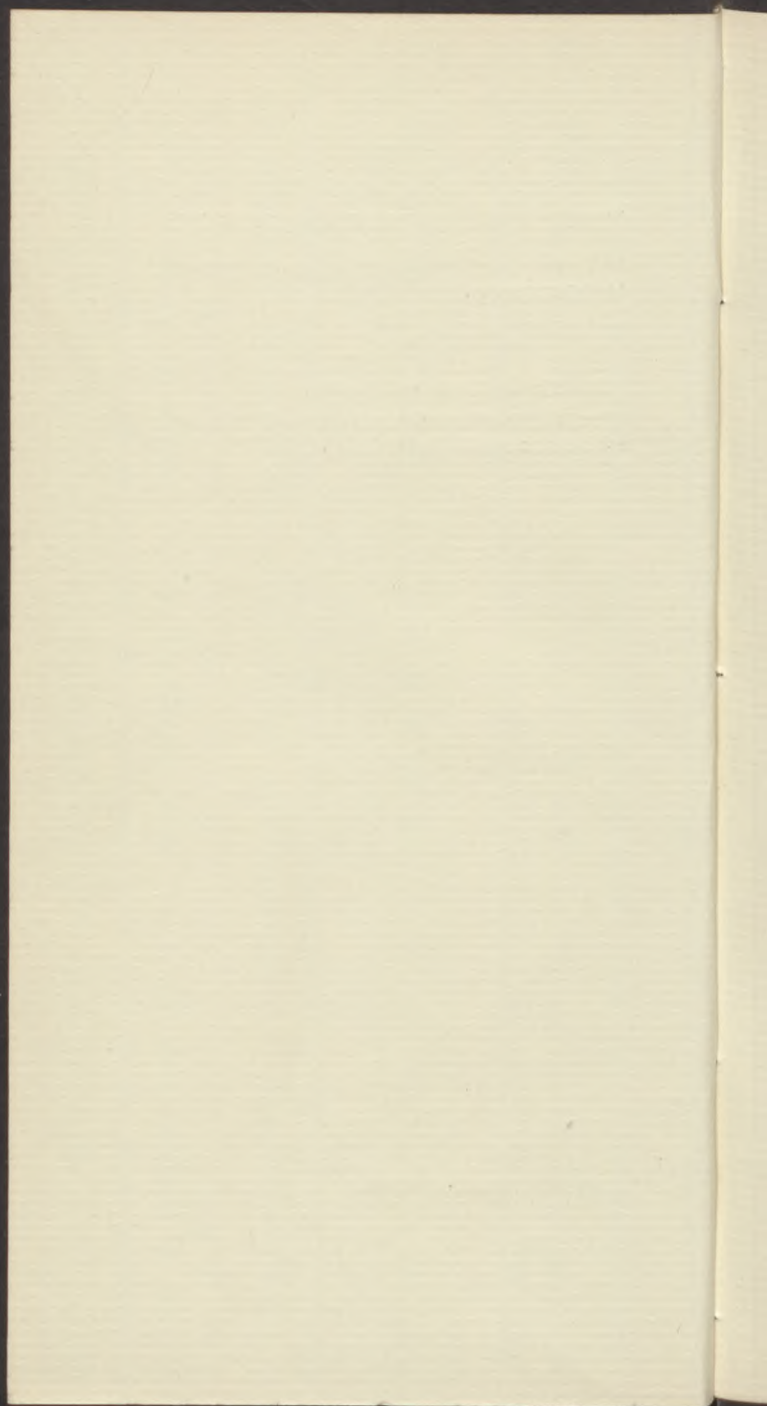
megfordult és elment a nélkül, hogy visszatekintett volna.

V.

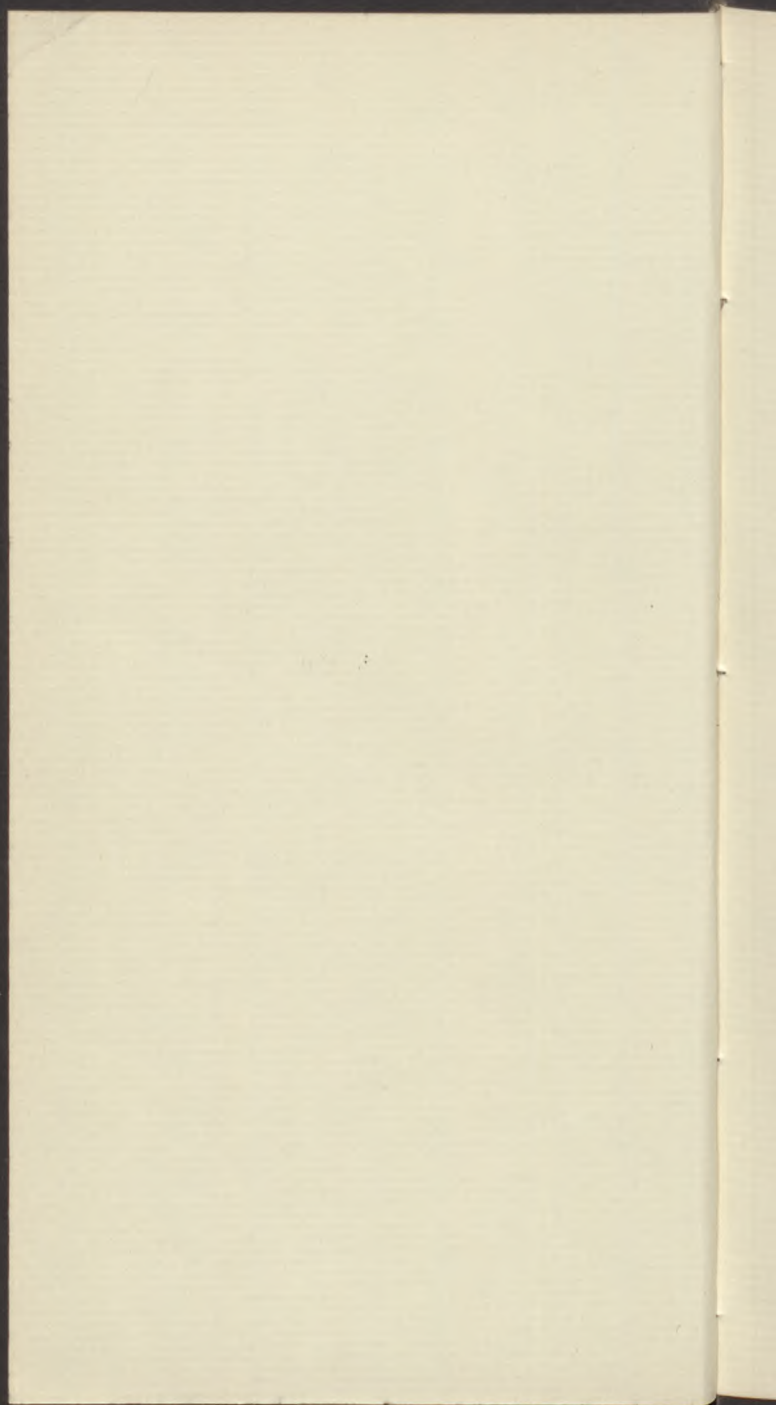
Az édesanyjának ezt mondta:

— Megvetem az uramat; elválok tőle és sohasem megyek férjhez többé.

Livia

Livia

I.

Dorosmay Istvánnak, a korán elhunyt fiatal poétának élettörténete eléggé ismeretes. A sorsa különös volt, ha nem is éppen példátlan. A dicsőség virágaiból életében nem kapott. Az első koszorút már csak sírhalmára tette le az elismerés. A fiatal tanár tragikus módon halt meg. Egy tüzeset alkalmával berohant a lángokban álló házba, hogy a bennrekedt két kis gyermeket kimentse. A mentés az ablakon át sikerült is, de maga a hőselkü mentő elpusztult. Mikor ki akart ugrani, reázuhan az égő tető és a boldogtalan ember a lángokban veszett.

Sokat irtak róla és éppen akkoriban történt, hogy egy nagytekintélyű kritikusknak valahogy a kezébe került egy vékony kis verseskönyv, a melynek a tábláján Dorosmay István neve állott. Elolvasta a könyvet és a *Boldogtalan Szerelem*-ből, a mely-

ből a megjelenése óta eltelt négy esztendő alatt nem kelt el husz darab, két hónap mulva már a harmadik kiadást nyomták. Apró és egyszerű dalocskák voltak benne, de tele igazsággal és szívvvel. Könyv szűkött a szemébe, a ki olvasta és a boldogtalan költő fájdalmát a magáénak ismerte el valamennyi.

Hogy kihez íródtak ezek a panaszos és istenítő dalok, nem volt nehéz megtudni. Dorosmay István Zetten báróéknál nevelősködött és egypár meghitt barátja tudta róla, hogy szerelme oltárának lángjai a ház egyetlen leánya, Livia bárónő felé lobognak. Reménytelen szerelem volt ez. Még gondolatnak is vakmerő volt, hogy a dúsgazdag selyem-báró — az öreg Zetten selymen szerezte a vagyonát és a báróságát — egy szegény kézműves fiának odaadja a leányát: de különben is lehetetlen pár lett volna belőlük. A tanárjelölt csöndes, ábrándos fiú, szeplősarcu és ritkahaju, a tartásában félszeg és bátortalan: Livia bárónő pedig egy fejedelmi teremtés, szép, hiú és meglehetősen ekszcentrikus lány, a ki egyaránt föltűnést keltett a szépségével és a hóbortjaival.

A többi aztán nem volt nehéz kiokoskodni. A szerelmes poéta bánatával elvonult a vidékre, hogy ott a hivatásában keresse enyhülést. Elnémult, de úgy látszik, feledni nem tudott és nyilvánvaló, hogy

mikor berohant abba az égő házba, nem az volt az egyetlen szándéka, hogy a bérlő kis gyerekeit megmentse. A rászakadt lobogó elem nemesak égetett, hanem oltott is. Másfajta lángokat, a melyek a poéta szívét emésztették.

II.

A kései elismerés rajta volt, hogy pótolja a mulasztásait. Az ujságokban és a szemlékben hosszú cikkek jelentek meg Dorosmay Istvánról, egy fiatal, de rendkívül törekvő modern tudós kötetes tanulmányt írt róla, a megyéjebeli egyetemi ifjak köre pedig emlékezetének szentelt gyászünnepet rendezett a Vigadóban.

Ennek az ünnepnek a leghatalmasabb szenzációja egy ragyogó szépségű, talpig gyászba öltözött leány megjelenése volt. A Liviáé. A költő eszménye megjelent ott, a hol a dalnok emlékét ünneplik. Az arca halovány volt, a szeme nedves fényben ragyogott. A dicsőséges bánatnak valami csodás kifejezése tükröződött az arcán. Az emberek meglepetten, megindultan és föllelkesülve tekintettek rája.

Az ifjuság, a melyből a közönség zöme itelt, meghatottan nézte ezt a váratlan és gyönyörű hódolatot, a melylyel az ideál a poétának adózik. A fiatal, de törekvő tudósnek igen szerencsés ötlete volt, a mikor az emlékbeszédbe belerögtönzött egy új

részletet, a mely a költő ideáljáról szólt, a ki mint Mózes a vizet a sziklából, a költő lelkéből a gyönyörű énekeket fakasztotta, a melyeket ime szomju lélekkel élveztünk s a melyeken megenyhülünk.

A taps dörgött, mint az égzengés és a Livia szép fekete szeméből nagy könnyecsek csordultak ki. Valósággal az ő ünnepévé lett az ünnep és az áradozó magasztalás hangján beszéltek mindenfelé az előkelő szép leányról, a ki a költő szerelmes szívének oltárképe volt és a ki most a dalnokért özvegyi gyászt öltött.

III.

Csak egy ember nem osztozott ebben a magasztalásban, Milinszky gróf. A mi különben nagyon is érthető. A szépbajuszu lengyel a leghűségesebb udvarlója volt Liviának. Kitarzott mellette tűzön-vízen, esztendőnkön és szeszélyeken keresztül. Udvarlója, lovagja és bolondja volt egy személyben az ideges és elkapatott leánynak: a ki egy vásott gyerek kegyetlenségével játszott a szöke óriás érzéseivel. Hol biztatta, hol meg kétségbeejtette, de állandóan maga mellett tartotta.

A lengyel bosszus hangon vonta kérdőre a leányt:

— Hát ez micsoda új szeszély már megint?

Livia komoran nézett rá:

— Nem értem.

A gróf Livia fekete ruhájára mutatott.

— Kit gyászol?

A leány idegesen válaszolt:

— Bizom az elmésségében, hogy kitalálja.

A gróf szája körül gunyos vonás húzódott:

— A poétát, ugy-e? — mondotta maliciózus hangon. — Ennek a kitalálására az én korlátolt elmésségem is elegendő, de azt már nem igen tudom megfejtetni, hogy miért?

Livia gyilkos tekintetet vetett a grófra. A lengyel azonban meglehetősen kuruc kedvében volt és rendületlenül folytatta:

— Nos, igen: nem tudom, hogy miért? Én még emlékszem arra a szegény keszeg legénykére és emlékszem arra is, hogy nem egyszer nevettünk együtt a félszegségén. Nagyon jól tudom, hogy ha ön csak sejtette volna is, mi lappang annak a jó fiúnak a szívében, kidobták volna innen a boldogtalant, mint valami eszelőst.

Livia szenvedélyesen vágott közbe:

— Kíváncsi vagyok, mire alapítja ezt a föltevését?

A gróf vállat vont.

— Ugyan csak nem fogja azt mondani, hogy szerelmes volt abba a filozopterbe!

A leány egy pillanatig hallgatott, az-

után komolyan s bizonyos melegséggel mondotta:

— Ezt nem is mondom, mert akkor hazudnám. Hisz én nem is ismertem Dorosmay Istvánt. A kit én ismertem, az csak ugyan egy félszeg és gyáva kis filozopter volt. De most ismerem és értse meg, egész lelkemmel gyászolom. Elolvastam a verseit, ezeket a csodálatos és megrázó valomásokat, most hallom az igazi hangját és most látom az igazi alakját. És szerelmes vagyok bele s gyászolom és úgy érzem, hogy a kit ilyen ember szeretett és a kit így szerettek, mint ő engem, annak nem lehet más hivatása, mint hogy híven őrizze emlékét. Ez az én kötelességem és hűségem.

A gróf kimeresztette a szemét. Valami olyat akart mondani a leánynak, hogy: beteg! De lenyelte és fojtott indulattal mondotta:

— Szeszély, de veszedelmes szeszély. A halottakkal bajos megküzdeni, mert a halottak tökéletesek. De meg kell mondanom a véleményemet, ha meg is neheztel érte. A mit most cselekszik, Livia, azt hiusága diktálja. Ez a furcsa gyász a hiuságának a hangszere, a melyen himnuszokat játszat, a maga dicsőségére. De vigyázzon, a halottak se tűrnek el mindent!

A leány arca vérvörös lett. Felszökött a helyéből és lángoló gyűlölettel mérte végig

a goromba lengvelt. Egy pillanatnyi szünet után egészen elváltozott, majdnem érdes hangon szólalt meg:

— Milinszky gróf, azt hittem, hogy az ön bucsuzása udvariasabb lesz.

A lengyel elsápadt. Szótalanul hajtotta meg magát és ment. Az előcsarnokban találkozott a törekvő ifju tudóssal. Ez egy új Dorosmay-tanulmányának kéziratát szorongatva a kezében, a mit az egyetemen óhajtott volna elmondani, mint — próba-előadást.

IV.

Livia valóságos lelkesedéssel teljesítette azt a tiszteletet, a melyet hivatásául fogadott. Akadtak maliciózus emberek, a kik elnevezték a dicsőség özvegyének: de általában valami legendás hódolat vette körül gyászruhás alakját. A kegyeletes és hódoló ünnepek sora nem ért véget és Livia ott volt valamennyin és a hódolatból pazarul kijárt neki is. Versek irtak erről a regébe való hűségéről, erről a magasztos ragaszkodásról, erről a csodás pietásról, a mely ki nem fogyott a maga szép és megindító kifejezéseinek változatosságából. A Dorosmay István nádtetejű szülőházát emléktábla díszítette, sirja fejénél hatalmas márvány-obeliszk ragyogott. Ezeknek az elhelyezése természetesen

nagy ünnepségek keretében történt, a melyeken mindig ott volt Livia is és a lelkesedés virágokat szórt a lába elé.

V.

Alig mult egy esztendő és Dorosmay István új meglepetéssel ajándékozta meg az irodalmi világot. Egyik volt kollégája az elhunyt költő hagyatékában egy kötetnyi verskéziratot talált. Ez a gyűjtemény könyvben *Új élet* cím alatt jelent meg és sikere fölülmulata a *Boldogtalan szerelem*-ét.

A kiforrott nagy tehetség tökéletes munkája volt minden dala, azok is, a melyekben a költő háláját zengte a magánynak, a mely megtanította a feledésre, de még inkább azok, a melyekben új, boldog szerelmét énekelte a kékszemű szőke leányhoz, a kinek mosolya haldokló lelkét újra éltere keltette. Egy igaz és dalos léleknek őszinte és tiszta megnyilatkozása volt minden egyes költemény és az emberek nem tudtak betelni velük.

... Livia egy rettenetes ütés fájdalmát érezte a szívében. Egy megcsalt asszony dühe, szégyene és fájdalma izzott a lelkében. Ugy érezte, hogy gyalázatos árulást követtek el rajta és pedig, a mi a leggyötrelmesebb volt, olyan helyen, a hová a bosszu ereje már el nem ér. Szégyelte

magát, kétségbe volt esve, a szeméből nehéz és igaz könnyek hullottak és órák hosszát ült összeroskadtan, mozdulatlanul.

E szomoru elmélyedéséből a társalkodónője verte föl. A vén kisasszony egy ujságlapot tartott a kezében és lelkenedezve mondotta:

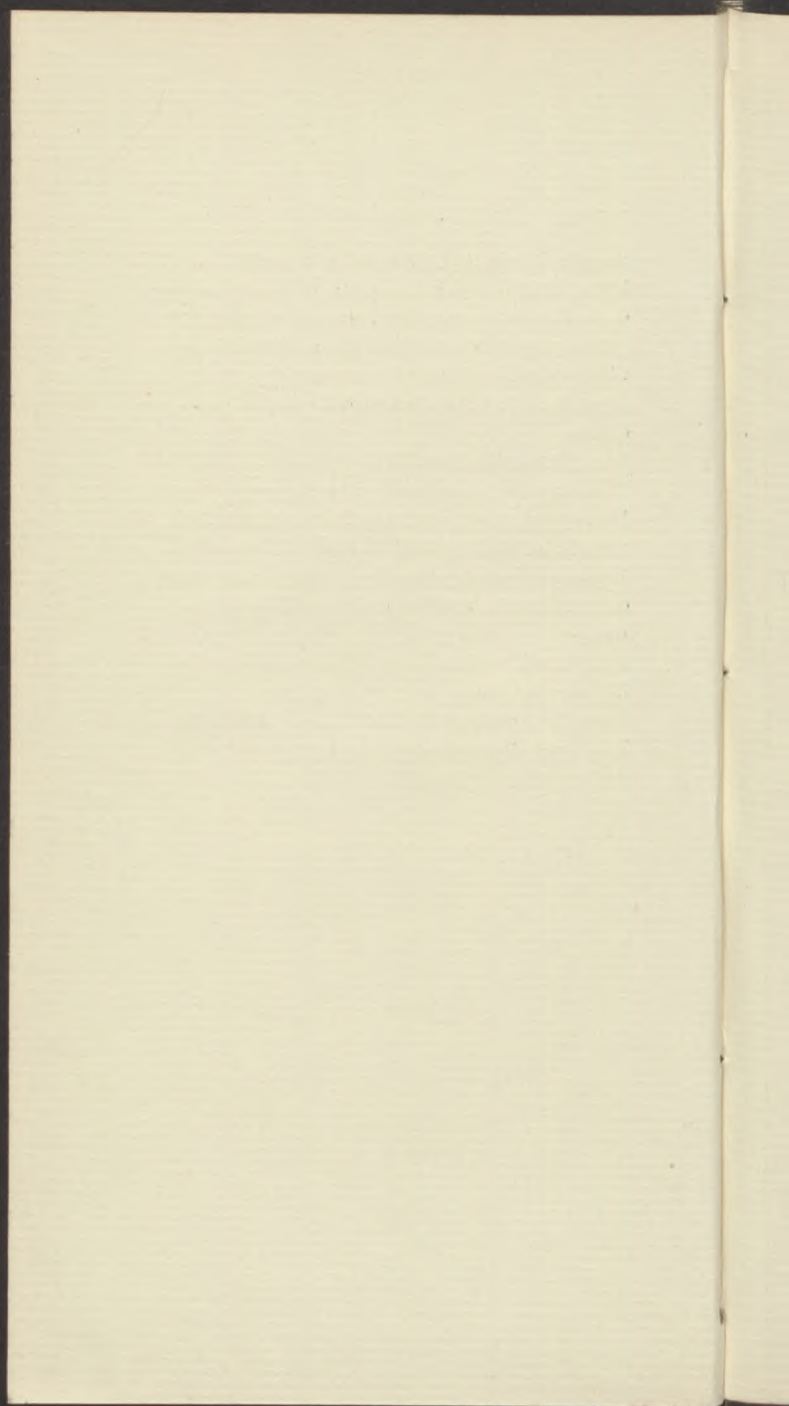
— Mit szól ehhez, bárónő?

Az ujság hirei közt az volt, hogy Milinszky gróf, a ki néhány hónappal ezelőtt utazott el Budapestről Itália kék ege alá, Rómában jegyet váltott egy igen dallamos és igen hosszú nevű olasz hercegisasszonnyal.

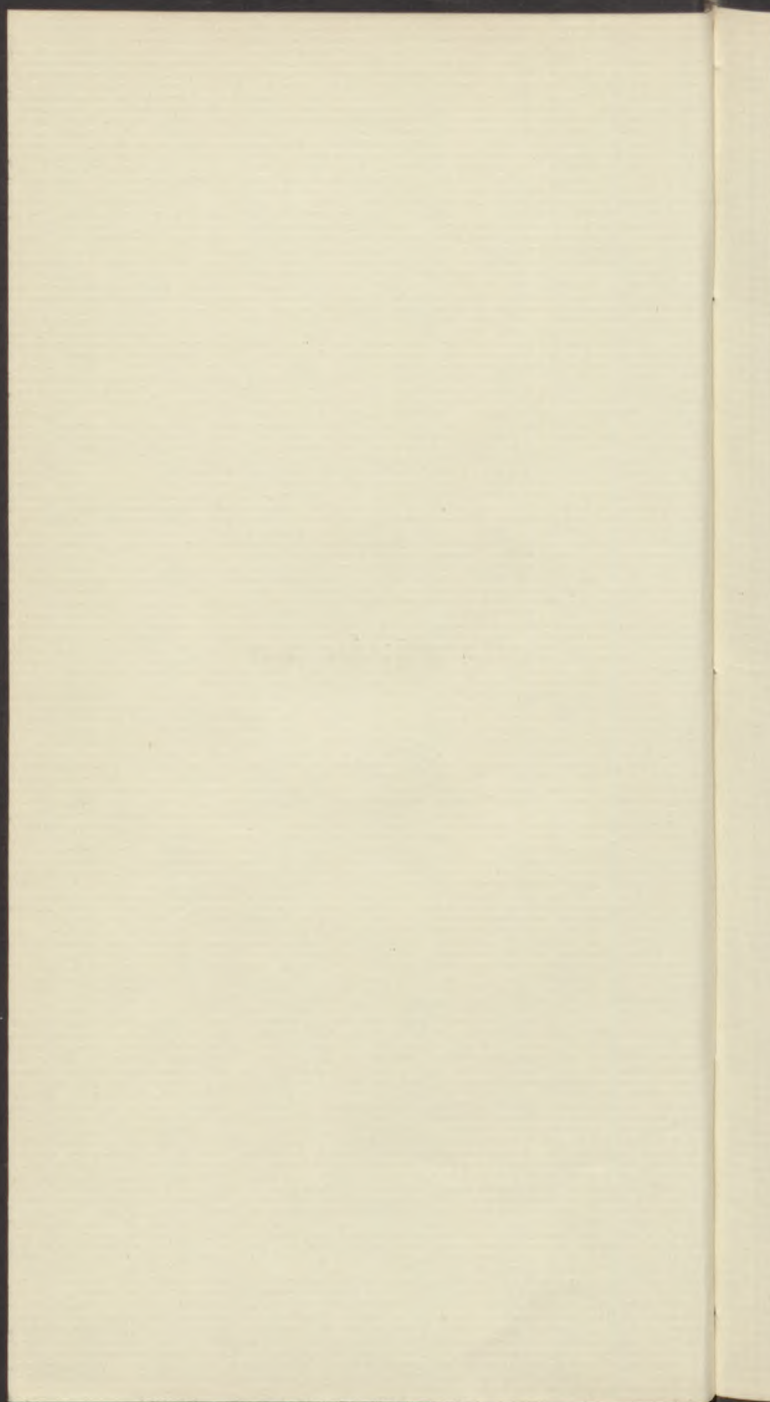
Liviának valami különös, torz mosoly ült az ajka köré:

— Ah, ezek a férfiak!... — sziszegte halkán és összerázkódott a megvetéstől.

Az erős Sári

Az erős Sári

Nem lehet tagadni, hogy Sári maga volt az, a ki maga ellen a végzetet földézte. Ő vágta oda az intézetben egy kis parázs ösz-szeszólalkozás alkalmával a nyurga növésű, sápadt arcu Ottay Ilonának, hogy:

— Penészvirág!

A macskaszemű, mérges természetű kis leány dühösen sziszegte vissza:

— Nem lehet mindenki olyan, mint egy boglyakemence! Te oszlophölgy!

Oszlophölgy! Az általános vihogás mutatta, hogy ezt a nevet találónak ismerték el a pajtások és az a megrendülés, a melyet Sári a lelkében érzett, szintén a mellett tanuskodott, hogy találva van. A torka úgy összeszorult, hogy egy szót se tudott kiejteni. Szép fekete szemét elfutotta a könny, még csak dühös se volt, egyszerűen összetört, a lelke megrokkant, mint a kit egy óriási szerencsétlenség villáma sujtott.

Még este is, mikor sóhajtozva, álmatlanul hánykódott az ágyán, egyre ezt sut-

togta: Olyan vagyok, mint egy boglyakemence! Oszlophölgy vagyok!

A dologban mindenesetre volt egy jó adag tulzás. Sári is olyan ugynevezett *erős* leány volt, de a boglyaskemencétől igen tekintélyes különbség választotta el, a mint-hogy viszont Poprády István ur is lényegesen élt a költői szabadság alkalmazásával, mikor őt a *Füzérke* című szépirodalmi havilap *Hozzá* című versköltményében ingó-bingó nádszálnak minősítette. Ez a vers különben temérdek irigységet teremtett Sárinak az intézetben és lényegesen hozzájárult az elragadtatáshoz, a mely az oszlophölgy elnevezést fogadta.

Meg kell jegyezni, hogy Sárinak az ő végtelenül fogékony és pazarul érző szíve már tömérdek fájdalmat, keserőséget, csalódást és gyászt szerzett. Még csak tizennyolc esztendő volt, de a lelkét száz esztendőre való bánat viselte már meg. Hála Istennek, e nemes és gyöngéd szív csodálatosan erős volt a megpróbáltatásokban: de most . . . most érezte, hogy megszakad.

— Oszlophölgy . . . Boglyakemence . . .
suttogta Sári fájdalmas és keserű gunnyal. Igaz! Vastag vagyok és formátlan! Hizom . . . egyre hizom! Két év mulva olyan leszek, mint egy ház. Ki szerethet bele egy boglyakemencébe? Senki . . . Senki . . .

Az jutott eszébe és most már esküt is mert volna rá tenni, hogy Poprády István

is ezért lépett vissza a legutolsó pillanatban, mikor már elhatározott dolog volt, hogy szöknek. E visszalépés látszólagos oka az volt ugyan, hogy Poprády István semmiestre se ment bele Sárinak abba a kívánságába, hogy értesítsék és vigyék magukkal a mamát is: de hát ez bizonyára csak ürügy lehetett.

— Ha komolyan akart volna, ugy e miatt nem mondott volna le. Mi kifogása lehetett volna az én édes jó mamám ellen? De hát persze . . . egy boglyakemence . . .

Azt tette, a mit a keserűségnek, fájdalom, oly gyakori óráiban cselekedni szokott. A fiókja fenekéről előszedte titkának meghitt letéteményesét, a naplóját és azzal a pazzsággal, a mely e fogékony gyermeket a nagybetűk osztogatásában jellemezte, a következő sorokat írta bele:

„Az Élet hitvány és nyomorult! Egyetlen vigaszom, hogy a megpróbáltatásokból már nem sok lehet számomra hátra! El a Világból, a mely egy gyöngéd és mély Lélek titkait meg nem érti soha! Ez a Világ csak Kazay István urnak való; éppen oly léha, mint ő! Szegény fiu, a ki ostobán futsz a lelketlen kacérság hideg képe után, megvetnélek, ha nem szánnálak! . . . Mily vakság! . . . Szivem tele van fölháborodással és keserűséggel, de ebben a kaján Világ nem fog gyönyörködni soha! . . .

Szívem vérzik, de én csak mosolygok . . . mosolygok . . .“

Be kell vallani, hogy ezek az utolsó szavak nem feleltek meg szigoruan a valóságnak. Sári éppenséggel nem mosolygott, sőt éppen ellenkezőleg, a vérző szívű gyermek sirt, mint a záporoső. És sirt sokáig: a míg könnyei ködén keresztül egyszerre egy komoly, széke, de férfias arc tűnt föl előtte. Az ifju gyógyszerészé. Az ifju gyógyszerész a házban lévő patikában működött és Sári bizonyos meghatottsággal emlékezett vissza azokra a tekintetekre, a melyekkel a vazelinnek neki átnyújtani szokta. Ennyi hódolat szinte sok volt egy kis tégely vazelinhez, ennyi hódolattal koronát lehet átnyújtani.

— Ő szeret engem, — suttogta Sári mélán, — lehetetlen nem látni rajta, hogy szeret. És én idáig egy mosolyra se méltattam! Pedig ő segíthet, hisz ő biztosan tud valami medicinát!

Lelkiismeretfurdalást érzett, hogy idáig olyan ridegen bánt a patikussal. Hja, persze neki nincs uniformisa, mint Török főhadnagynak, se olyan pörge bajusza, mint Kazay Istvánnak, verset se tud írni, mint Poprády Pista, ő egyszerű, dolgos és szerény, a ki szeret és hallgat.

— Vakok, ostobák és hiuk vagyunk, — mormogta Sári, — míg a szerencsétlenség ki nem nyitja a szemünket, hogy tisztán lássunk.

Sokáig töprengett, a míg elhatározta magát: de azután határozott. Levelet ír a patikusnak, hivatkozni fog a férfi voltára, a kinek tudnia kell, mivel tartozik egy hölgynek, ki szíve legrejtettebb titkát közli vele és miután ezzel megtisztelte, fölszólítja, nyilatkozzék őszintén és egyenesen: segíthet-e rajta vagy sem.

Másnap, mialatt a levelet írta, még kételemek gyötörték. Sári tudta, hogy a férfiak megbízhatatlanok és hitványak, de a szőke ifju éppen nem látszott ilyennek. Azután meg: a katonákról mindenki tudja, hogy csapodárok, a jogászokról, hogy könnyelműek, de a gyógyszerészekről soha rosszat nem hallott Sári. Ez bizalmat öntött a szívébe, de azért a levelet még mindig nem küldötte el.

Harmadnap délután éppen hazafelé tartott Sári, a háta mögött jó hangosan jegyezte meg valaki:

— Ejnye, de ennivaló kis vastag lány ez!

Sári gyilkos pillantással mérte végig a szemtelent, az arca piros volt, mint a tűz, — az első postaszekrénybe beledobta a levelet.

II.

Krak ur, mikor a Sári gyönyörűen megfogalmazott, szomorú és szép levelét megkapta, a melyben éppen kilencszer történt hivatkozás a férfibecsületre — nagy F-fel

mind a kilenceszer, — egyszerűen megdőb-
bent a boldogságtól. A szőke fiu, a világ
legesündesebb és legmélább gyógyszerész-
gyakornoka, Sáriról álmodott, a mióta elő-
ször meglátta. Ha megesett, hogy a leány a
patikába jött, olyan pillantásokat vetett
rá, hogy Sári majd elnevette magát. Ez a
levél azonban több volt, mint a mennyit
álmodni is merészelt. A férfibecsületnek, a
melyre Sári oly szaporán hivatkozott, egész
orkánja tobzódott nem éppen domboru mel-
lében és Krak ur egész délelőtt azon törte
a fejét, miképpen lehetne módját ejteni
annak, hogy ő most valamiképpen tüstént
fömláldozza az életét Sáriért. Hadd lássa a
leány, kihez fordult. Az életét azonban föl-
még se áldozta, mindössze egy pohár pálin-
kát hajtott föl délben, mikor elérkezett az
idő, a melyben a harmadik utca szögletén
várnia kellett az erős Sárít.

A Sári arca piros volt, mint a rózsza.
Krak ur pedig oly szőke volt, mint talán
még soha. Kezét a mellére kellett szoritani,
hogy dobogó szíve szét ne vesse. De Sári-
nak is reszketett kissé a hangja, mikor
megszólalt:

— Óh, Krak ur, mondja, mit tart
felőlem?

Krak ur majdnem sirva fakadt. Alig
tudta hebegni:

— Óh nagysád, én csak annyit tudok,
hogy soha sem hálálhatom meg a bizalmát.

Sári melegen megrázta az ifju kezét.

— Ön lovag, — szólt meghatott hangon,
— és megért engem. Tudtam, hogy önben
nem csalódhatom . . . Látja, oly rettenetes
volna, ha még önben is csalódtam volna.

— Ha térdre borulhatnék, rebegte Krak.

Sári szeliden mosolygott és suttogó hangon kérdezte:

— Elolvasta a leveletem?

— Már betéve tudom.

A leány tekintete komoly lett.

— Nos? — kérdezte aggodalmas hangon.

— Lehet?

— Önért mindent lehet! — szavalta lelkesülten a szőke ifju és Sárinak fölillant a szeme.

Ezen az estén Sári naplója a következő sorokkal gazdagodott:

„Mily boldogság tudni, hogy nem csupa nyomorúság az Élet. Hogy nem minden férfi csupa Kazay István, a léha és gögös egyén: van még férfi, a ki megérzi a meleget, a mely egy érző Szív mélyén lakozik . . .“

III.

Este a hátsó lépcsőnél Sári egy tégelyt vett át Krak urtól, azután villámgyorsan rebbentek szét. A tégelyben valami mézes folyadék volt. Sári nem tudta, hogy mi: de nem volt rossz, ezt megállapíthatta. Hogy mire volt jó, azt maga Krak ur se

tudta valószínűleg mert — mi tagadás — őt a szerelem a fondorlat ösvényére csalta. Sári naponta vett át a hátsó lépcsőnél hol valami medicinát, hol tégelyben, hol meg dobozban — már alig tudta hova rejteni, — de ezek a medicinák soha sem készültek hizás ellen, illet Krak ur sem tudott, de a fölfedezésén se valami erősen törte a fejét. Ő sajnált volna minden atómust Sáriból és a kövérséget imádandónak találta. Neki az volt a fő, hogy a hátsó lépcsőnél minden este kapjon egy édes, meleg kézszorítást és egy még édesebb tekintetet. Hogy lássa őt és hallja a hangját. A medicinánál csak arra ügyelt, hogy valahogy mérget ne adjon és lehetőleg — édes legyen.

De Sári . . . Sári huszonnégy óra mulva már érezte, hogy az orvosság használ. Határozottan könnyebbnek érezte magát és a tükre, ha benézett, világosan mutatta, hogy vékonyabb lett. Sári esküt mert volna rá tenni, hogy jelentékenyen vékonyabb. Sári boldog volt és hálás. A lelke ujjongott és meg kell vallani, e friss boldogság forrása nem tisztán diadalmas hiúsága volt. Valahányszor Krak urra gondolt, bizonyos melegséget érzett a szívében és valami megindultságot.

— Derék fiu . . . nagyon derék fiu . . . ismételte. — És olyan lovagias.

Krak ur kimondhatatlan boldog volt. Mióta Sári jelentette neki, hogy érzi a me-

dicinái hatását, a jó fiu most már maga is hitt a szereiben és egész komolyan tanulmányozta, hogyan lehetne csakugyan valami hatásos szert kitalálni. Ő ugyan olyanak imádta Sárít, a milyen volt, de az imádott hölgy óhaja szent volt előtte és éjfélig szöszmötölt a laboratóriumban valami új, hizásellenes szer kifundálásán. Volt benne annyi becsület, hogy ezeket nem adta be Sárinak, megmaradt a különböző cukroknál és szirupoknál. Hiszen Sári ezekre is rámondta, hogy használtak.

— Velem van a Gondviselés, — rebegte boldogan Krak ur, mialatt a lépcsőházi kurta találkákon imádattal emelte ajkaihoz a Sári kisujját.

— Ön az én megmentőm, — sugta melegen Sári.

— Ön az én életem álma, — fuvolázta Krak ur.

— Ha csak három kilót fogyok, — mondotta Sári a szent fogadalmak ünnepies hangján, — úgy senki és semmi se választ el öntől!

Krak ur megint térdre szeretett volna borulni.

— Isten hallotta ezt! — rebegte boldogan.

— És is hálótám! — hangzott a homályban a viceházmester recsegő hangja, a mire Sári majd leroskadt a rémülettől.

... Ez este a viceházmester nagyon be

volt rugva. Ez minden este megtörtént ugyan a viceházmesterrel: de ez a berugás még se volt olyan, mint a többi. Mert ez-uttal Szedlacsek bácsi a legfinomabb aszubbortól rugott be, a minőt a patikában árulnak s a minőt a háziur is csak akkor ivott, ha beteg volt.

IV.

Az a bizonyos villám, a mely a derült égből ijeszt rá a gyanutlan emberekre, ez-uttal egy különös, elmés szerkezetű szék alakjában csapott le Sári ábrándvilágának közepébe. Ezt a széket a patikában állították föl és az volt a huncutság benne, hogy ha valaki beleült, a támlája tetején egy táblácska ugrott ki, pontosan megmutatva az illető súlyát. Maga Krak ur figyelmeztette és hívta meg Sárit és Sári repeső lélekkel tett eleget a meghívásnak. Már akkor olyan könnyűnek érezte magát, mint egy madár, de azért mégis nagyon óvatosan bocsátkozott a zsöllye üléebe.

A tábla kiugrott és Sári fölpattant, mintha kigyó esipte volna meg. A mérleg másfél kiló gyarapodást mutatott, mióta utóljára megmérte magát.

Egy szót se szólt, de sápadt lett, mint a viasz és Krak, a boldogtalan Krak egy olyan tekintet ütését érezte, a mely megfagyasztotta ereiben a vért. Egy félóra mulva

pedig Szedlacek bácsi a következő, jól ismert írásu levelet hozta be neki:

„Uram! Ön kicsalta egy hölgy szívének legszentebb titkát és visszaélt egy védtelen nő bizalmával. Ön egyszerűen rászedett engem, feleljen érte a lelkiismeretének. Csak az egyre kérem még, semmisítse meg a levelet, a melyet önhöz intézni elég ostoba voltam, a mint én is megsemmisítek minden emléket, a mely öntől való. Bocsássa meg, hogy önt férfiúnak tartottam, hiszen én olyan naiv és olyan tapasztalatlan voltam . . .“

A szőke Krak megsemmisülten dőlt az állványhoz és meredt tekintettel nézte a fehér tégléket és fényes dobozokat, a melyeknek a társait most pusztítja halomra Sári kisasszony. Teljes mértékben érezte bűnének szörnyű súlyát és megtörtén da-dogta:

— Visszaéltem a bizalmával . . . Hizott . . . Nyomorult vagyok, — de én igazán nem tehetek róla!

Sári mindössze enyit irt a naplójába:

„A férfi nyomorult!“

V.

A legutolsó fordulat pedig ebben a meg-rázó történetben az, hogy Sári harmad-napra, hogy a szíve így összezuzódott, meny-asszony lett. A vőlegénye, Kazay István

valamelyes rokonságban is állt Sáriékkal. Ugyanaz az „egyén“, a kinek a neve meglehetősen sűrűn, de éppenséggel nem a leghízelgőbb jelzők kíséretében fordult elő a leány naplójában, ő lévén az a szegény, vak boldog, a ki fut a hideg lelketlenség után és a nemesen érző, meleg szívet észre nem veszi. A nemesen érző meleg szív fölött most pompás rózsák illatoznak, a friss menyasszony odahajlik a vőlegényéhez és mosolygó szemrehányással mondja:

— Akkoriban rám se nézett soha!

A barna fiu a bajuszát sodorja:

— Ne haragudjon édes, de olyan vékony kis semmi lány volt akkor, hogy féltem, összetörök, ha ránézek!

Sári boldog kacérsággal sugta:

— Hát így jobban tetszem, mikor olyan vagyok, mint egy boglyakemence?

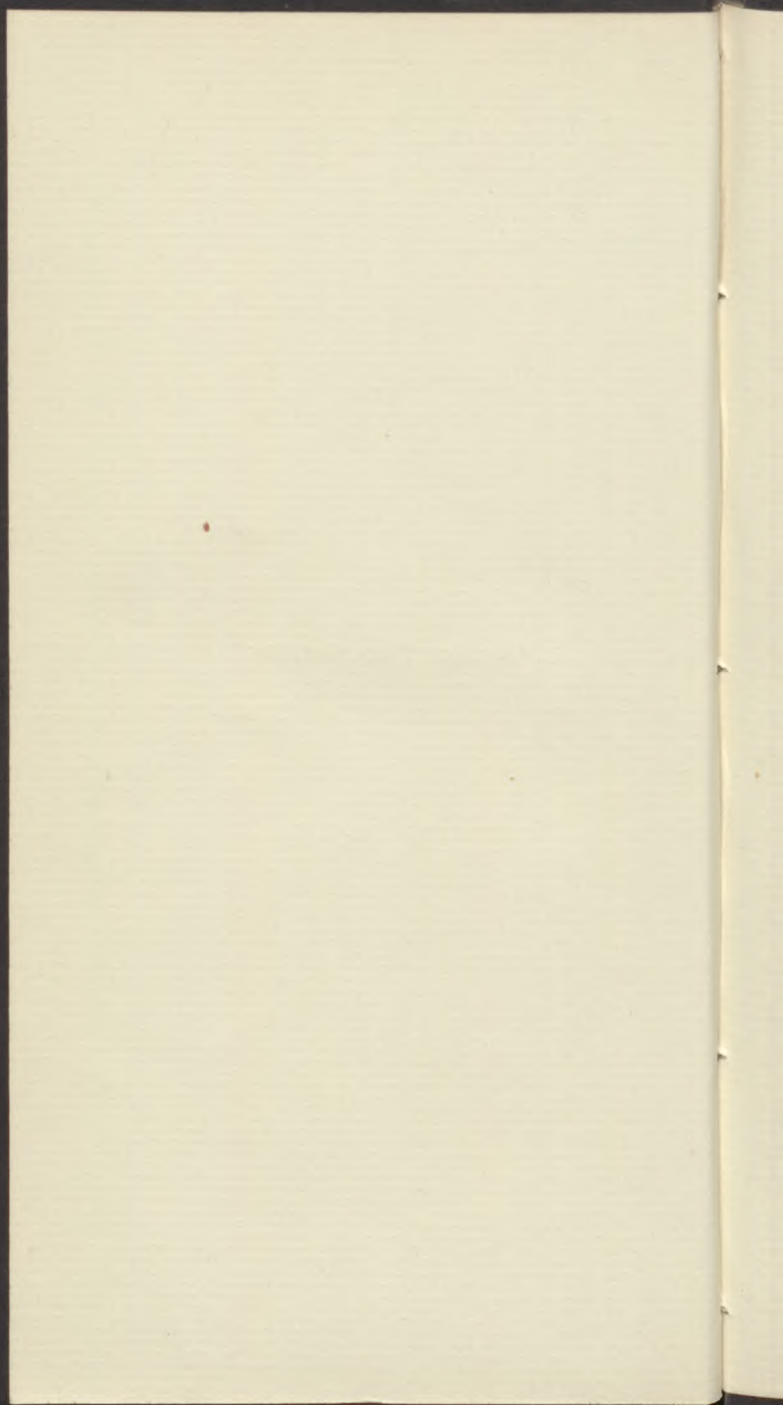
A fiu pajkosan mosolygtt:

— No lássuk, átérem-e a karommal? Mert ez a fődolog!

Átért. Az igaz, hogy Sárinak — simulnia kellett egy kicsit.

Mágnás Tóth István

Mágnás Tóth István

Éltesebb emberek még emlékeznek arra az időre, mikor még gyorsan járt Tóth István, mint a többi paraszti soru ember. Arra meg a fiatalabbak is emlékeznek, mikor a feszes kéket fölcserélte a bő német nadrággal. E közben egyre nőtt a vagyona a kemény, ravasz és becsületes parasztgazdának. Így lett valóságos nábob, ur és — Mágnás Tóth István. A mi mozgó föld a környéken akadt, az mind az ő erős kezébe került és a jószágával együtt nőtt a büszkesége is. Kevély ur lett a rátarti parasztból, gögös és nagyralátó. Érezte, hogy ur és éreztette is. Csak urakkal cimborázott és ezek között gavallér volt. Nem számolgatta a garast. Van hála Istennek a nagyjából is elég.

Megvette a Vaday kapitány kastélyát és üveges hintót is vásárolt. A három fiát urnak neveltette. Ugy élt mind, mint egy báró. Szelid tekintetű, csendes szőke fiu

volt mind a három, akáresak a szegény megboldogult anyjuk. A mit az apjuk természetéből örökölték, csak akkor ütött ki rajtuk, mikor a szívük megszólalt. Jobb, ha inkább meg se szólalt volna, mert csupa olyat mondott, a mitől vérbe borult a szeme Mágnás Tóth Istvánnak. Istvánnak, a legidősebb fiúnak például azt mondta, hogy meg kell halnia, ha nem a csákányszegi kántor leánya lesz a felesége. Mágnás Tóth Istvánt majd hogy meg nem ütötte a guta abban a nagy esatában, a melyet a fiával e miatt megvívott: a győztes mégis csak a kántor leánya lett. De Tóth István nem volt ott a fia esküvőjén, a fiu se azóta az apja házánál.

A Sándor fiu esete még cifrább volt. Ennek meg azt paranesolta a szíve, hogy a tulajdon béresgazdájuk lányát vigye haza asszonynak. Ezzel már nem is veszekedett az apja. Tudta, hogy ugyis hiábavaló minden. Ezt mondta a fiának:

— Ha így van a dolog, áldjon meg az Isten; de én tőlem ne kívánj ilyesmit. Választottál, vidd a párodát, odaadom az apját is ráadásul. Hanem mi többet nem ismerjük egymást.

Igy azután egyetlen egy fia maradt Mágnás Tóth Istvának, Pali. A legesündesebb, a legszelidebb valamennyi között. Ezt azután kényeztette az apja, mint valami princet. Semmi se volt drága, semmi se

volt hiábavaló, ha a fiúnak kedve telt benne. Hadd lássa a többi, hogy mit veszített. A kemény embernek nem volt tilalma, de még egy nehéz szava sem a fia ellenében. Dédelgette, engedelmeskedett neki, a kedvében járt és — vigyázott a szívére. Éberen, soha el nem pihenő aggódással vigyázott. A kiért ez a szív megdobbán, az ne legyen se parasztleány, se kántorkisasszony. Az *valakinek* a lánya legyen: a ki kastélyból jön a kastélyba. Az a kastély pedig a szomszédban van. A Poroszlai nagyságos uré. Vedlett is, romladozó is, de kastély. Különben is bornak is, kastélynak is az adja meg a becsületét, ha régi. És a régi kastélyban párosával a szép lány. Bajos megmondani, melyik a szebbik: Irma-e vagy Bella. Gyönyörű mind a kettő. A Mágnás Tóth István fia választhat közöttük. Egy szóra odaadják neki akármelyiket. A vagyon ugyan nem igen szaporodik vele, de egyszerre atyafiságba kerül a megyei nagy familiákkal, sőt magával a főispánnal is.

Erre a szép tervére vigyázott aggódó gonddal Mágnás Tóth István, mikor a fia szíve fölött örködött. Ezt a kedves ábrándját rajzolgatta maga elé a gondolatával. És nem is látszott semmi veszelem. A Pali fiu szívesen átjárogatott a szomszédba és elmulatott a kisasszonyokkal. Mágnás Tóth István bizalommal várt. Nem sürgette a fiút, hiszen ráér, még csak huszonöt esz-

tendős. Hadd nyiljék ki nyugodtan lelkében a szerelem virága.

Egy tavaszi estén Zsuzsánna néni, a Mág-nás Tóth István szerencsétlen, özvegyasz-szony huga, a kinek hályog nőtt mind a két szemén és ott élte a szegény vak életét a bátyja házában, így szólt István urhoz:

— Ugy látom az én vak szememmel, hogy a Pali meg az Ilonka jól értik egymást.

Mág-nás Tóth István rárvált a vak asz-szonyra:

— Micsoda Ilonkáról beszélsz?

— Ejnye, hát a Fazekas Ilonkáról, a jegyző ur Ilonkájáról. Hisz nincs több Ilonka a faluban.

A kevély ember a homlokához kapott. A szíve akkorát dobban, hogy talán az öreg-asszony is meghallotta. Az arcából eltűnt az egészséges pirosság; olyan sárgás-fehér lett, mint a bajusza. Halkan kérdezte:

— Hát aztán honnan tudod ezt, Zsu-zsánna?

Az öreg asszony csendesen felelte:

— Mind panaszkodik a kertész, hogy a Pali ur learatja az egész virágos kertet és odahordja a jegyzőékhez.

Egy szót se szólt többé az ember. Lehajtotta a fejét és nézett maga elé a földre. Mint egy szobor: egy jó óra hosszat. Ekkor jött Pál ur. Moosolygós volt az arca és egy szál halovány rózsza volt a gomblyukában. Az öreg asszony már eltávozott az üveges

verandáról, ketten voltak. Mágnás Tóth István ránézett a szép szál legényre és halkan, komolyan kérdezte tőle:

— Hol jártál, fiam?

A fiu gyöngén elpirult.

— Ögyelegtem, édesapám.

Az apának nem változott a hangja, mikor megint megszólalt:

— Nem igaz, fiam. A jegyzőéknél voltál.

A fiunak most már égett az arca a pirosságtól.

— Ott voltam, — mondta halkan, lesütött szemmel.

Mágnás Tóth István fölállt. Mereven a fia arcába nézett.

— Rám nézz! — parancsolta, — és mondd meg nekem, mintha Istennek mondanád: szereted azt a lányt?

A fiu szembenézett az apjával. Már nem volt piros az arca, inkább sápadt egy kevéssé. Nyugodt, szinte kemény hangon mondta:

— Szeretem.

Valami különös kifejezés volt az arcán, Hideg és dacos. Az alsó ajka előbbre csúszott: a tekintete merev volt és hideg. Mágnás Tóth István már ismerte ez a kifejezést, a másik két fia arcáról. Ha sűrűn nézett volna a tükörbe, még jobban ismerte volna. Azután sarkon fordult és ment ő is. Lement a kertbe, a hol egy csomó rózsátó siratta lenyesett virágát. Járkált a szép sima uta-

kon. A kavicsos fövény halkán esikorgott nehéz léptei alatt. Nézte a fehér falu kastélyt, azután a szomszédét és nagyot sóhajtott. A friss lombok, a melyekre ráborult az esthomály, csendesen susogtak. Azután lekerült az istállóhoz. A kocsiszinben ott ragyogott az üveges hintó. Odébb a tüzes lovak rugdosták a hidlást. Mágnás Tóth István vállat vont, mintha ezt kérdezte volna:

— Minek?

Minek volt a sok gyötrődés, a sok gond, igyekezet? Minek a kastély? Minek a hintó? Minek a tömérdek jószág? Az esztendőkön át való szorgos kuporgatás? Minek az uri mód? Ide már a főispán úgy se jön atyafilátogatásra!

Fölment, bezárkózott, előkeresett egy hatalmas tajtékpipát és rágyújtott. Ha elégett, kiverte, megint megtömte. Így telt el az éjszaka.

Másnap délelőtt pedig Mágnás Tóth István beállított a jegyző urékhoz. Fazekasné asszonyom ijedt meghatottsággal törülgette a széket, a melylyel megkinálta és alig tudta eldadogni:

— Mi jó szerencsének köszönhetjük ezt a nagy tisztességet?

Nyugodt méltósággal felelte:

— Illendő, hogy megismerjem azt a leányt, a kit fiamnak szántam.

... Jőcskán eltanyázott a jegyzőéknél

Mágnás Tóth István. Dél volt, mikor bucsuzóul ezt mondta a jegyzőné asszonynak:

— Ha pedig valami járása akad az Ilonkának, csak át kell szólni, hogy fogjanak be. Minek fáradna gyalog, mikor ott a hintó!

Természetesen már ekkor tele volt a hirrel a falu. Az első ember, a kivel Mágnás Tóth István találkozott, Poroszlai nagyságos ur volt. Kissé kesernyés hangon mondta:

— Hallom, kézfogó lesz, gazduram! (Edig mindig nemzetes urnak titulálta!)

— Még pedig vig! — vágott vissza Tóth István.

— Elveszi a Pali az Ilonkát, a notárius Ilonkáját.

— Tetszik neki, hát elveszi. Teheti!

— Sok szerencsét, István gazda! — biccent a nagyságos ur.

— Lesz, nagyságos ur. Lesz! — mondja kevélyen és meggyőződéssel Mágnás Tóth István.

Azután kidüllesztett mellel megy tovább. Odahaza azonban már csendesebb hangon mondja a hugának:

— Már azt csak nem engedhettem, hogy egyik gyermekemnek se lehessen ott az esküvőjén.

Az öregasszony vak szeméből kicsordult a könnyű. Sovány keze végigbabrált a bátyja vállán.

— Jó a szived, István . . . De hát a má-

sik kettő? Hisz azok is a te gyerekeid . . .

Mágnás Tóth István néz maga elé és lassan, mély hangon, vontatottan monodja:

— Megüzenheted nekik, hogy ha az apai ház be is záródott a gyerek előtt, a kulcs mindig kívülről van a zárban.

A hozomány

A. D. 1877

A hozomány

Az igari rektornak háromszáz forint évi fizetése volt és kilenc leánya. Egyik szökébb és egészségesebb a másikonál. És a jó Istennek legyen érte hála, a rektor egyszerre csak azon vette észre magát, hogy a kilenc leányából nincsen több odahaza egyetlen egynél. Ugy elkapkodták őket, hogy szinte gyönyörűség volt az apjuknak lennie. Volt olyan farsang is, hogy háromszoros lakodalmat tartottak az iskolakertben. Valami különös szerencsét egyik se csinált ugyan, — ha ugyan már magában is nem különös szerencse az, ha öt esztendő alatt nyolc kékszemű, szöke rektorkisasszonyka kél el egy garas hozomány nélkül — de becsületes, jóra való ura akadt valamennyinek. Négy közülök tanítóhoz ment férjhez, egy papné lett, egyet a pusztanádi ispán vitt haza. A forradásos homloku Böskét, valamelyik nénje ejtette rá a vasalóvasat, bérlőember vette el. Mariskát meg Izinger, a fűszeres.

Csupa szerelmi házasság volt természetesen, — a mi az igari rektorra nézve tömérdek apró unokával járt. Kitelt volna belőlük egy egész dedó. Érdekes és följegyzésre méltó dolog, hogy az unokák valamennyien az anyjukra hasonlítottak, szőkék voltak és kékszeműek, e mellett egészségesek és hangosak. Pajkosság és harcias kedv dolgában a leányok határozottan a fiuk előtt jártak és ha megesett — a mi sürűen megesett — hogy az egyik szőke unoka elpüfölte a másikat, száz eset közül nyolevanszor az egyik okvetetlenül a gyengébb nemhez tartozott.

Senkinek se lehetett kétsége, hogy a hol nyole leány olyan könnyen férjet kapott, a kilencedik se vénül pártában. Annál kevésbbé, mert ez a kilencedik az egész familia büszke ékessége volt. Vera, még féig gyermek, de máris kíváncsú. Jó növésű sugár leány, a ki azzal is kivétel volt a rektoralád általánosan elfogadott rendes tulajdonságai alól, hogy a verőfényes szőke haja mellett, éjfelete volt a szemé. Mindenesetre jobban el volt kényeztetve, mint a mennyire egy falusi tanító kilencedik leánya rendes körülmények között lenni szokott; de tudja Isten, az egész család, az öreg rektor, a leányai meg a sógorok, valószínűleg az unokák, sőt kétségkívül maga Vera is szilárdan meg voltak győződve róla, hogy ő a család szeren-

cséje, egy határozatlan, de boldogító reménység.

Különben neki is megvolt már a maga komoly udvarlója, egy kulesár, a sógora, a pusztanádi ispán kollégája; esinos, pirosképű barna fiu, kissé szögletes, kissé hallgató, nem tulságosan szellemes, de annál szerelmesebb és kitartóbb. Télviz idején csizmaszáron fölül érő sárban is hűségesen belátogatott mindennap a rektorékhöz és a legszorgosabb munkaidőben is lopott magának egy félórácskát, hogy alkonyatkor odaköthesse néhány percre a lovát a Veráék kapufélfájához.

A sors különben bebizonyította, hogy mindazoknak, a kik bizakodtak a Vera különös szerencséjében, — igazuk volt. Még kúrtaszoknyás kislány korában a keresztanyjától, a tiszteletes asszonytól — isten nyugosztalja meg, azóta már elhalt, — egy sorsjegyet kapott a nevenapjára és egy esztendőre azután, hogy a legfiatalabb is férjhezment, Vera, tizenkét esztendősen korában nyert a sorsjegyével kerek harmincezer forintot.

Harmincezer forint mindenütt szép pénz. Igaron azonban szebb, mint akárhol a világon. Egy képtelenül óriási summa, a menynyi egy csomóban talán polgárembernek egész Magyarországon sincs. Vagyon, tisztesség, tekintély, boldogság, — minden.

És ez a mesébe való kincs úgy került a

Vera két dolgos kezébe, mintha egyenesen az égből hullott volna alá. Szédítő még rágondolni is. A rektor kiszámította, hogy ha az egész fizetését az utolsó krajcárig mind félretehették is, éppen kerek száz esztendeig kellene étlen-szomjan kuporgatnia, míg ez az összeg egy csomóban volna. Ilyen summa az.

Ha véletlenül valaki mást ér ez a szerencse, a familia talán belebolondul ebbe a csodába, de mert Veráról volt szó, majdnem természetesnek találták. Szép dolog, hogy így történt, de hát őt meg is illeti.

A pénz a Veráé volt. Az övé és senki másé. Ezt belátta valamennyi. Éppen úgy az övé, mint a haja, vagy a szeme, vagy duzzadó piros ajka. Hozzá tartozik és másnak ninesen köze hozzá. Különben is, ha az Isten valakinek harmincezer forintot ad, ez a gyönyörű summa nem arra való, hogy akár megcsorbitsák, akár bármiféle más hiányosságot ejtsenek rajta. Még takarékpénztárba vagy bankba se tették, mert ezekben az intézetekben, ebben a mai rossz világban okos ember meg nem bízhatik. Legjobb azt otthon tartani egy jó erős kis vasládikóban, a mit a rektor-uram az ő háromszáz forintos fizetéséből vásárolt és vett még nagyobb biztosság okáért egy forgópisztoly is. Ez a legokosabb eljárás.

Hanem azért csak nagyon természetes,

hogy egy kicsikét fölfordult a világ. A rektorék Verájából harmincezer forintos leány lett. Mi ehhez képest a doktor-kisasszony ötezer forintja, de sőt a szolgabíró-kisasszonyok tizezrei is. Semmi, teljességgel semmi. A körorvos urnak, a szikesi bérlőnek, esetleg a füredi nőtlen fiskálisoknak lehet ugyan valami, de szembeállítva a Vera harminc darab ropogós ezresével, mégis csak semmi, sőt ha lehet, a semminél is kevesebb.

A pusztanádi kulcsárban volt annyi tisztesség és becsület, hogy a nevezetes esemény óta többé nem mutatkozott a rektoréknál. A mit nagyon helyesen cselekedett. Nem mintha a rektorék nem becsülték volna továbbra is Kudelka urat, de hát komoly szándékról többé természetesen szó sem lehetett. Különben is, az igazság érdekében meg kell jegyezni, hogy Vera soha, egy percig se volt szerelmes a barna kulcsárba; — de azért viszont föltétlenül hozzámént volna azelőtt, mert szegény leánynak kétségtelen kötelessége feleségül menni ahoz, a ki megkéri, ha az illető tisztességes ember. Hiszen a nénjei se voltak szerelmesek — talán az egy Böskét kivéve — mikor férjhezmentek és azért hál' Istennek, boldog valamennyi, legalább annyira, a mennyire egy tisztességes asszonynak boldognak kell lennie.

És a pénz kötelez. A ki egy harmincezer

forintos leányt el akar venni, az érjen is meg annyit. Ez a helyes arány, a mi nélkül boldogság nem képzelhető. A szikesi bérlőtől például határozottan nagy elbizakodottság és egy bizonyos foku impertinencia volt, a mikor elkövette azt a vakmerőséget, hogy megkérte a Vera kezét. És bizony, ha tisztán a leányon áll a dolog, én nem tudom, nem sikerült volna-e a nagyratörő kísérlet. A szikesi bérlő tekintetes ur volt és brieskán járt udvarolni a doktorékhoz. Vera emlékezett erre még abból az időből, a mikor a kartonfüggönyös kis ablakból égő tekintettel követte a könnyű kis hintót, a mely kelepelve surrant el a házacskájuk előtt. És most itt áll meg.

Mondom, igazán nem tudom, mi lett volna a vállalkozás eredménye, ha még idejekorán közbe nem lép a család.

Mariska — Izingerné — a ki rendszerint a család szóvivője szokott lenni a nagy familiáris konferencián, kereken kijelentette:

— Én a Vera vagyonából nem kérek, legyen az övé és élvezze teljesen; de viszont a boldogságából nem engedek. Kétszer is meg kell gondolnunk, hogy kinek adjuk oda. Az olyan ember legyen, a ki megérdemli és méltó is reá. Meg lehet ám válogatni azt a legényt, a kinek ilyen lányt odaadunk. Legyen magának is anynyija, hogy ne a menyasszonya hozomá-

nyára pályázzék és e mellett valaki legyen.

Nagyon helyeselték azt, a mit az okos Mariska mondott és miután egyhangu volt a nézet, hogy a szikesi bérlő nem elég valaki és nem is valószínű, hogy a hozomány iránt teljes közömbösséggel viselkednék, értésére adták szép simán, hogy nagyon szívesen látják — a doktoréknál.

A bérlő szót fogadott és csakugyan elvette a doktor barna Honkáját. Alkalmassint boldog is lett vele. Hanem azért akadtak még szépen, a kik megpróbálták Veránál azt, a mi neki nem sikerült. Hogy többet ne említsek, a füredi patikárus, a Nagy doktor, Horváth bíró, Szenttamásy Kálmán, a kinek jó kétszáz holdja van az igari határban, — de még rajtuk kívül is vagy hatan. — És nem sikerült egyiknek sem. Az a kis vasasláda olyan küszöb volt előttük, a melyen nem tudtak keresztülmenni. A pénz, a tömérdek vagyon, dölyfösen vágott oda nekik:

— Hát olyan nagy legény vagy te, pajtás, hogy azt hiszed, menten a zsebedbe gyűrhetsz?

Nem; nem bizony. Egyik se tudott boldogulni. Egyik se volt elég erős, hogy el tudja emelni a harmincezer forintot. A család szigorú lelkiismeretességgel vetett össze minden adatot és minden körülményt. A legkisebb leány több kérést utasított

vissza, mint a hányat az összes nénjei — elfogadtak. Pedig tudvalevő, hogy nyolc sógora volt...

Az évek pedig teltek, minden különösebb változás nélkül. A rektorék a háromszáz forintból éltek, a leány pénze ott hevert szigoruan elzárva a vasas ládikóban, érintetlenül, mint valami szentség. Ezt imádták, a nélkül, hogy tudtak volna róla.

Huszonnégy éves mult már Vera, a mikor megkérte Petrics Sándor, a ki ugyancsak valaki volt. Ezer holdas földesur, egy kicsikét deres már, de azért helyre legény, e mellett igazi ur, a ki bárókisasszonyt is kaphatott volna. Ennek a Vera szőke haja meg a fekete szeme tetszett meg.

A család összeült megint. A kedv ropantul nyomott volt, maguk se igen tudták, hogy miért. Ez ellen a kérő ellen már igazán bajos volt kifogást találni, ez a szerenese vetekedett a másikkal.

Hanem mikor a tekintetük odaesett a ládikóra, a mit ime elvinnének innét, föllázadt bennük a tiltakozás. Izgatottan, haragosan hányták-vetették meg a dolgot, maga a rektor pedig megsimogatta a hideg vasládikót, azután szerető aggodással vonta a keblére a leányát és szinte sirásra fuló hangon suttopta:

— El fogják venni tőled, édes gyermekem: el fogják venni.

Vera, a kiből nagyon csendes és kissé ri-

deg leány lett, maga is szinte megdöbbsent. Halkan, de határozott hangon mondotta:

— Nem adom. Nem megyek hozzá.

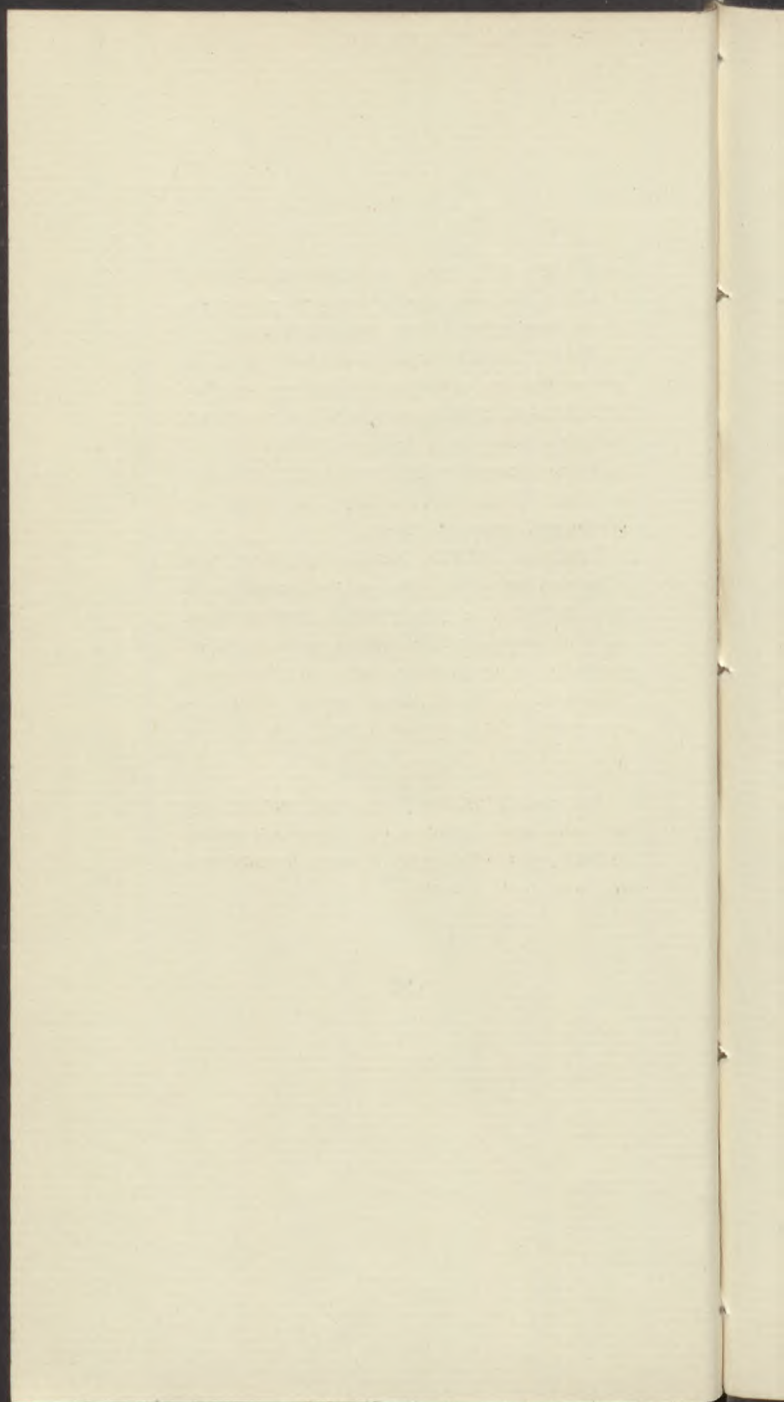
Ez volt száz esztendő óta az egyetlen kósár a Petrics család történetében. — Petrics Sándor, a mint meghallotta a választ, hirtelen fölkapta a fejét és ökölbe rándult a keze. Hanem szólni nem szólt egy árva szót se. Közé vágott a négy lónak és úgy elrobogott, mint a vihar.

Ettől az időtől kezdve azonban nem alkalmatlankodott kérő a rektorek portáján. Ki jöhetne még Petrics Sándor után, — csak az esztendők jöttek szép sorjában egymásután és eljött az is, a melyik orozva odalopott a Vera fekete szeme szögletébe egy picike, keskeny barázdát.

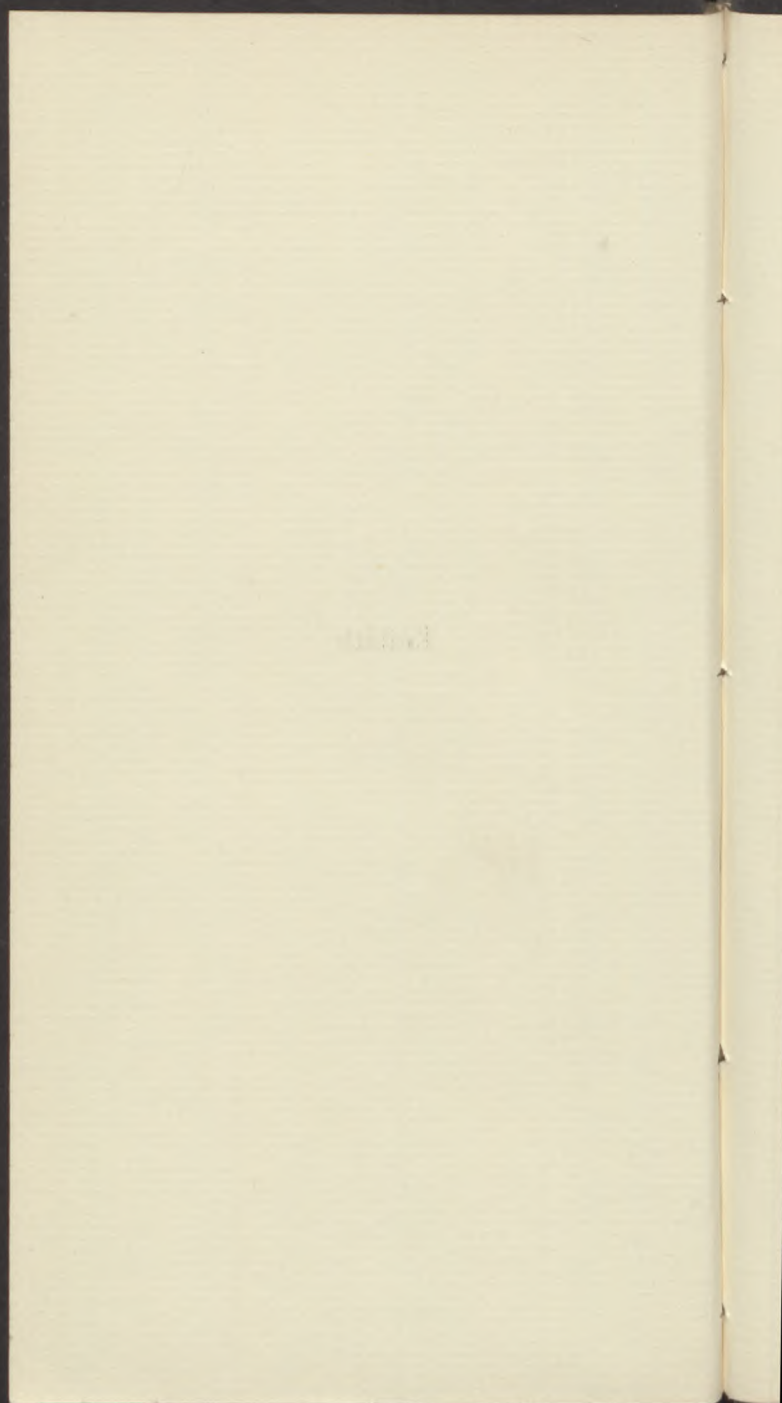
*

Igy esett meg, hogy az igari rektor férjhez adta nyole leányát egy garas hozomány nélkül, — a kilencedik a nagy hozománnyal pártában maradt.

Kolláth

Kolláth

Sztanits főhadnagyról beszélgettek, a ki a múlt héten éppen itt jelentette ki, hogy az egyéni szabadság halálának tartja a házasodást és tegnap gyűrűt cserélt Oláh Irénkével. Kolláth szelid gunynyal mondta:

— Ez is beleunt az egyéni szabadságba.

Csapóné, mint az ilyen esetekben az asszonyok mind, a maga nemének diadalát ünnepelte a hirben és bizonyos triumfussal jegyezte meg:

— Mondjuk úgy, hogy megjött a jobbik esze.

Kolláth meghajtotta a fejét:

— Köszönöm.

Olga asszony elmosolyodott.

— Sose köszönje ilyen gunyosan. Jobb, ha maga is követi a jó példát. Komolyan mondom, Kolláth, éppen tegnap is beszélünk magáról Ferivel. Egy teljes órahosszat beszélgettünk magáról.

Kolláth tréfásan vágott közbe:

— És ki nem fogytak a jó tulajdonságaim fölsorolásából!

Az asszony komolyan folytatta:

— Körülbelül eltalálta az igazat. Csakugyan dicsértük és teljesen egyetértettünk abban, hogy a maga sora nem jól van így, a hogy van. Nem igazság az, hogy egy olyan ember, mint maga, így magánosan, ridegen, egymagára élje le az élete legszébb korát és úgy vénüljön meg, mint agglegény.

— Tehát adoptálnak?

Olga asszony elnevette magát, azután bosszusan legyintett a kezével:

— Ne léháskodjék, ez nem való magához. Látja, komolyan mondom, én nem ismerek még egy embert, természetesen az uramon kívül, a kiben egy becsületes, nemes, jó férj tulajdonságait úgy megtalál-nám, mint magában, a kit derék, tisztességes és finomérzésű embernek ismerek.

Kolláth tágrányilt szemmel meredt az asszonyra és összecsapta a kezét. Szólni azonban nem szólt, csak csöndesen ingatta a fejét.

Az asszony egy pillanatig bosszus értetlenséggel nézett reá, de azután egyszerre elmosolyodott, gyöngén elpirult s egy kissé megzavarodva folytatta:

— Nos igen, hát csakugyan van valami furcsa abban, hogy ezt éppen én mondom magának, a ki...

— A ki ezelőtt két esztendővel akkora kosarat adott nekem, hogy alig birtam hazáig! — folytatta csöndesen, de mosolyogva Kolláth.

Az asszony nevetve tette össze a két kezét.

— Hála a papnak, elbirta, egészséges is maradt mellette. Ez már elmúlt, vége van. Látja, Kolláth, én akkor is nagyon szerettem magát...

A férfi tréfás hangon mondta:

— Nem igen vettem észre. A szerelmes lányok legalább, a mikor az ifju megkéri őket, nem igen szoktak azzal válaszolni, hogy: ne kívánja a halálomat.

Az asszony fölemelte a két ujját:

— Csöndet kérek! Nem is azt mondom én, hogy szerelmes voltam magába. Azt mondom, szerettem, a mint szeretem most is és óhajtanám, hogy boldog legyen, mert megérdemli a boldogságot. Nagyon jól megismertem magát, a magatartásából, a hogyan a sorsát viseli, a gondolkodásából, a hogy a helyzetét fölfogta és a viselkedését ehhez alkalmazta.

A férfi arcán a zavar jelei mutatkoztak. Mintha az asszony dicsérete nehezére esett volna, tiltakozó mozdulatot tett. Olga asszony azonban rendületlenül folytatta:

— Tisztában vagyok vele, hogy maga a legnemesebb és leglovagiasabb emberek közül való. Ha arra gondolok, hogy egy idő-

ben bizonyára fájdalmat okoztam magának, szinte szemrehányással illetem önmagamát és tele vagyok hálával magáiránt, mert nem cselekedett úgy, mint hasonló helyzetben mások szoktak. Hogy nem rohant el, hanem barátunk maradt továbbra is és pedig igazán mondom, a leg-hűségesebb és a legkedvesebb barátunk. Nekem is: az uramnak is.

Kolláth most egyszerre neszelni kezdett, mint a kinek valami távoli hang ütötte meg a fülét és olyan hangon, mintha valami ismerős refrént ismételve, mormogta:

— Nekem is, az uramnak is...

Az asszony meglepődve nézett rá:

— Mit mormog?

— Semmit, — szólt élénken Kolláth. — Legyen szíves, csak folytassa. Roppant kíváncsi vagyok, mit is akar mondani.

— Csak azt akarom mondani, hogy mi boldognak szeretnők látni magát és pedig — ezt már az önzésünk diktálja — úgy, hogy a boldogsága ne rabolja el tőlünk. Hogy e mellett velünk maradjon, csak úgy, mint eddig, sőt lehetőleg még inkább. Szeretném, ha a boldogsága egy új kötelék volna, a mely hozzánk fűzi.

A férfi valami különös, nagy esodálkozással nézett az asszonyra. Izgatottan simította végig magas homlokát és az ajkát harapdálta. Azután megint azon a furesa hangon dünnyögte:

— Szóról-szóra ... egészen szóról-szóra...

Olga asszony összeráncolta a homlokát:

— Mi baja magának, Kolláth?

Kolláth az asszony arcába nézett. A férfi arcán, ezen a különösen csunya ábrázaton, a melyen minden vonás lapos és keskeny volt, mintha összenyomták volna: kivéve a domboru, magas homlokot és minden rút volt, kivéve a szép, nagy szemet, — a zavarnak és meglepődésnek kifejezése állt. Valami restelkedés volt a hangjában, mikor megszólalt:

— Igérje meg, hogy nem fog kinevetni.

Olga vállat vont.

— Kinevetni? De miért?

Kolláth sóhajtott.

— Maguk másféléves házassok, ugy-e?

— Ugy van.

A férfi elmosolyodott:

— Kvadrál ez is tökéletesen.

— Mivel?

— Egy jelenettel, a mely ezelőtt három esztendővel folyt le. A helyzet tökéletesen ugyanaz, mint ez a mostani. Akkor is ketten voltunk. Csakhogy a hölgy nem ön volt, hanem az ön nővére, Domokosné.

— Ilona?

— Igen. Hiszen ön nagyon jól tudja, hogy a maguk familiájában az első kocsirat nem maga adta nekem, hanem a nénje, Ilona.

— De azért ő is nagyon szerette magát.

— Való. Ő is azt mondta és kijelentette, hogy nem lenne teljes a boldogsága, ha nem maradnék meg csak olyan jó barátjának *azután is*, mint voltam *azelőtt*. Hogy ez a válasz tökéletesen boldoggá tett volna, azt nem mondhatom: de Istenem, tehettem-e érte szemrehányást, hogy a szíve kulcsai közül nekem nem a szerelemé jutott, hanem a barátságé és nem lett volna-e durvaság és ostobaság visszautasítani *ezt*, mert *azt* a sors nem nekem rendelte? Ugy érzem, nem is tudtam volna így egyszerűen távozni. Annyi vonzódás, annyi jó érzés kötött a házukhoz, magukhoz mindnyájukhoz, hogy nem tudtam volna kitépni a szívemből. Megköszöntem, a mit kaptam és a lelkemre mondom, nem is vágyakoztam ezentul többre.

Az asszony meleg hangon hagyta rá:

— Elhiszem magának.

— Eljártam a házukhoz, — úgy mint most a magukéhoz, a jóbarátjuk lettem mind a kettőjüknek, mint a hogy most a maguké is vagyok és ezelőtt három esztendővel, egy délután — mintha csak most történnék...

— Ilona elmondotta magának ugyanazt, a mit most én elmondottam.

Kolláth mosolyogva bölintott a fejével:

— Szóról-szóra.

Az asszony valami különös megindultságtól sugárzó tekintettel nézett a férfira.

— És maga csakugyan hajlandó lett rá, hogy — elvegyen engem? Hát szeretett?

Kolláth alig merte kimondani:

— Higyje meg, hogy szerettem. Egészen komolyan mondom, hogy szerettem.

Mohón, röstelkedve, de mély meggyőződéssel tette hozzá:

— Én magukat mindnyájukat nagyon szeretem!

Az asszony elnevette magát:

— Akkor hát nem lehet kifogása Erzsi ellen sem.

Kolláth fölállt:

— Nekem!? — mondotta olyan hangon, a mely szinte kómikus és mégis megható volt. — Én volnék a világ legboldogabb embere. De micsoda vakmerőség volna ez, még csak reménynek is! Óh, én már tisztában vagyok magammal. Nagyon jól tudom, hogy sohase voltak olyan tulajdonságaim, a melyek a leányok szivét lánggra lobbantják és nem hiszem, hogy az évek teltevel csinosabb fiu lett volna belőlem, mint a milyen voltam.

— Bocsánat, — szakította félbe az asszony, — Erzsi okos leány.

A férfi mosolygott:

— Maga is okos leány volt!

Olga asszony legyintett:

— No, de én akkor még egészen másként gondolkoztam.

Kolláth bölintott a fejével:

— Természetes, hogy másként gondolkozott, de az is természetes, hogy Erzsi most éppen úgy gondolkodik, mint maga akkor. Az ő gondolkodása is változni fog idővel, de csak nem kérhetem meg majd másfél-esztendőss asszony korában?

Az asszony nem tágitott:

— Hamar meg fog győződni róla, — mondotta, — hogy nincs igaza. Én már beszéltem a dolgról a mamával, a ki szintén nagyon szereti magát és ő megígérte, hogy puhatólózni fog.

Kolláth nem válaszolhatott, mert ebben a pillanatban megnyílt az ajtó s Erzsi lépett be rajta. A leány nagyon fölindultnak látszott, az arca sápadt volt s a szeme beesett. Mikor Kolláthot meglátta, egy pillanatig zavartan állva maradt és riadt tekintetet vetett a néniére.

Kolláth maga is zavartan ugrott föl. Meghajlással köszöntötte a leányt és kissé akadozva mondotta:

— Ugy gondolom, valami beszélőnivalójuk lehet egymással és talán fölösleges vagyok?

Olga asszony a huga arcát nézte s meg lehetős szórakozott hangon mondotta:

— Óh, nem... nem hiszem...

A leány azonban egy szót sem szólt. Kolláth sietve köszönt és kifelé indult.

Jóformán még az ajtót se huzta be maga után, már hallotta, a mint Erzsi, nem

tudva türtőztetni magát, hevesen, szinte szilaj haraggal támadt rá a néniére:

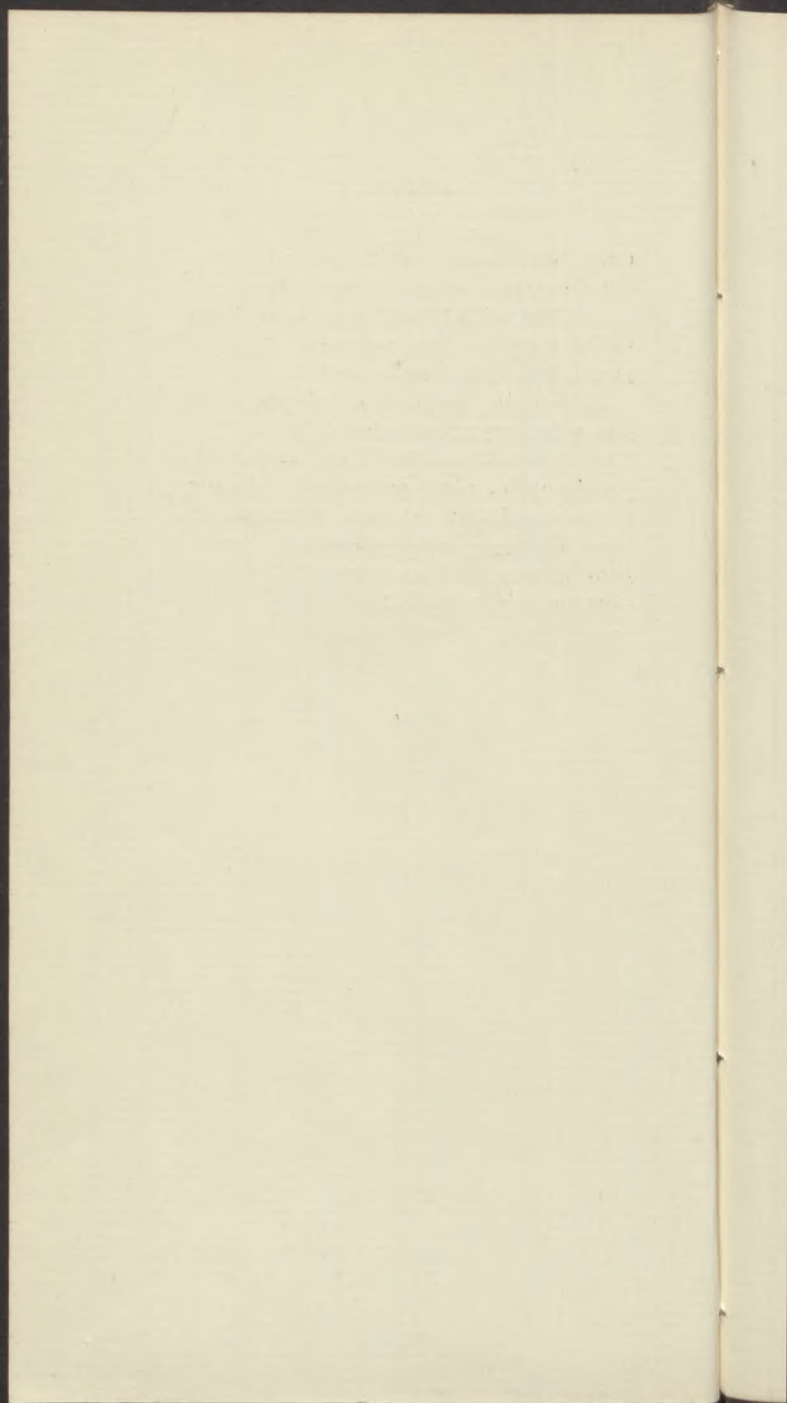
— Mindjárt tudtam, hogy a te kezéd van a dologban! Hát csakugyan azt akarjátok, hogy a halálba menjek!?

... Kolláth, miközben a kalapját a fejére tette, nagyot sóhajtott:

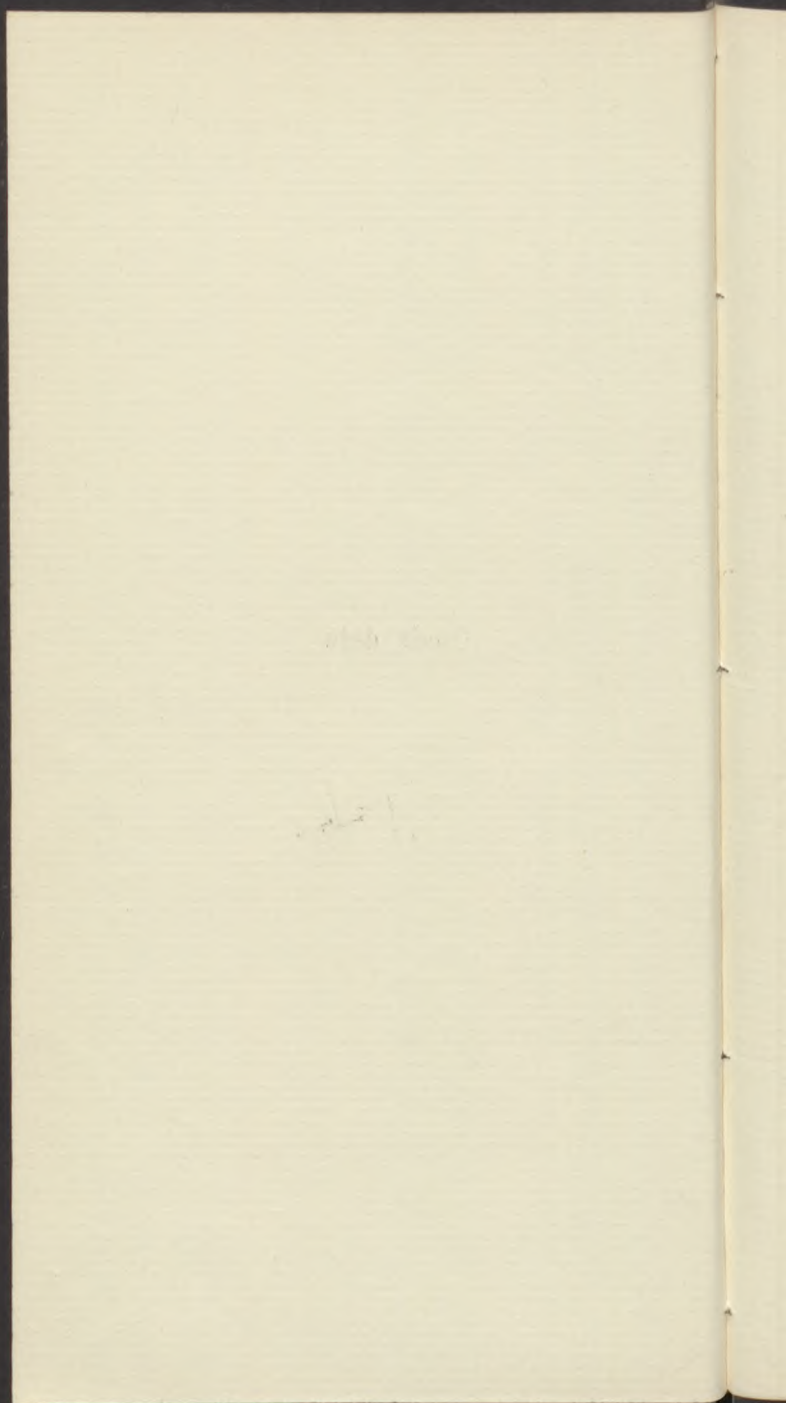
— Tudtam, — dűnnyögte szomoruan. Azután vállat vont és valami bánatos, furesa mosolylyal az ajkán, folytatta:

— Mindegy. Azért jóbarátjuk leszek. Neki is, meg majd az urának is! Nagyon szeretem mindnyájukat!

Omár dala

Omár dala

Sok költő élt már a pálmák honában, de egy se oly hatalmas és édes szavu, mint Eddin. Az ő dalai szilajak, mint a villám, harsogók, mint a mennydörgés, forrók, mint a déli napsugár és mélék, mint az alkonyat a sivatagon. Eddin dalai felgyújtották a sziveket és elaltatták a bánatot. A vak ember, ha hallotta őket, boldogan rebegte: látok. Bánatos királyok és szerelmes hercegnők eljöttek hozzá, hogy hallják dalait és megvigasztalódjanak. A pálmák honában Eddin dalaival gyógyították a beteg sziveket: ilyen költő volt Eddin.

Természetes, hogy tanítványok és bámulók serege vette körül a mestert. Messze földről eljöttek ifjak, a kiknek lelke szomjazta a dalt, hogy mellette lévén, hallgassák, szolgálják és dicsérik őt. Hogy ők legyenek az elsők, a kik hallják ajkáról a lágy és tüzes szavakat, a tiszta és örök énekeket. Így élt Eddin, a dalok királya, körülvéve híveitől és a dicsőségtől.

Gyönyörűek voltak Eddin dalai, de volt Eddinnek még valamije, szebb minden dalánál, édesebb és hevitőbb, — a leánya, Fatimé. Fatimének olyan volt az ajka, mint hajnalkor az ég, olyan a haja, mint délben a verőfény és a szeme, mint alkonyatkor a tenger. Ha kertjébe ment, a rózsabimbó kinyílt, hogy feléje áraszsza szerelmes illatát és megrezdültek a fák hogy virágukat hajára hullajtsák.

Eljött az idő, a melyben a virág kinyílt. A rózsza nem arra való, hogy tövén hervadjon. Fatimé felserdült, Eddin pedig sorra vizsgálta tanítványait, hogy kikeresse a lelkes ifjak közül azt, a ki méltó párja lenne a világ legszebb leányának. A kinek teste ép, elméje csiszolt és lelke lángoló és megérdemli, hogy osztálya legyen a legnagyobb boldogságnak a földön.

Maga elé hivatá tehát Eddin három legkedvesebb fiatal tanítványát. Kaderiszt, a szép hasonlatok mesterét, Azizt, a tüzös szavu poétát és Omárt, a villogó szemű, hallgatag fiut, a ki nem mutatott ugyan nagy talentumot, kevesebb költeményt is irt, mint társai, de a ki a legrajongóbbnak és leghűségesebbnek látszott, mert soha se távozott Eddin mellől és sugárzott a boldogságtól, ha Eddinnel és leányával a kertben sétálhatott vagy segíthetett Fatimének virágait öntözni.

Az ifjak megjelentek, Eddin hosszasan

pihenteté rajtuk szelid nézésű kék szemét,
azután így szólt:

— Mindazok közül, a kik eljöttek hozzám,
hogy együtt járják velem a dalok ligeteit,
ti álltok szívemhez legközelebb és most,
mikor elérkezett az idő, hogy társat választ-
szak annak, a ki nekem legdrágább, közü-
letek akarom választani. Kedvesek vagytok
nekem és minden ifjak között bennetek
bizom legjobban. Ám tudni akarom, melyik
közöttetek az, a kire lányom boldogságát
leginkább bízhatom. Dalotok mondja meg,
melyik szereti őt legjobban. Én értem a
dalt: a melyiké legigazabb lesz, azé lesz a
lányom is. Holnap jöjjetek ismét hozzám.

... Másnap a három ifju megjelent
Eddin előtt. Az ősz poéta mosolyogva, tet-
széssel nézett rajtuk végig.

— Nos, megvan a dal?

Kaderisz felelt:

— Mi könnyebb, mint dalolni Fatiméről?

— És mi édesebb? — tette hozzá lán-
golón Aziz.

Omár hallgatott.

Eddin intett és előlépett a legidősebb
tanítvány, Kaderisz. Mindnyájan feszülten
lesték szavát.

Kaderisz dala szép volt. Elmondotta,
hogy a szerelme tükörré varázsolta a vilá-
got; bármerre néz, csak azt látja benne, a
mi a lelkében van: Fatimé képét. Fatimét
látja a verőfény ragyogásában, az éjszaka

sötétjében, a lombok homályában, Fatimé a világ.

Eddin tetszéssel hallgatta és megelégedéssel bölintott hozzá.

— A dalod szép, Kaderisz, — mondotta, — most halljuk Aziz énekét.

Ez a dal perzselt. A szerelme láng, — mondotta, — a mely az eget csapkodja, hogy a csillagok ragyogása elhalványul mellette. Ha minden tenger vize rászakadna, eloltani az se tudná, hamarább kiszikkadna az oceán, mert ez a láng örök s elborítja az egész földet.

Még az ősz mesternek is kigyult az arca, oly tüzes és hevitő volt e költemény, Aziz pedig reszketett a belső lángolástól.

A két vetélytárs nem nyomhatott el egy gunyos mosolyt, mikor a harmadik előlépett.

— No, hát te mit tudsz, fiam? — szólt hozzá szeliden Eddin.

Omár belefogott a dalba. Csodálatos melegség volt a hangjában és a szeme még csillogóbb volt, mint máskor. A mit elmondott, az kétségtelenül a legszebb dal volt, a melyben a szerelem valaha megszólalt. A panasza oly mély, a vágya oly szárnyaló, a reménysége csupa ujjongás és minden szava maga az igazság. Egyszerűbb volt, mint a Kaderisé és mégis színesebb, nem oly tobzódó, mint az Azizé és mégis melegebb. Nem lehetett ehhez hasonlítani

semmi más költeményt, csak magát az érzést, a maga valóságában.

Megütődve és meglepett arccal hallgatták mindnyájan s mikor befejezte, Aziz a méltatlankodás dühös hangján kiáltott föl:

— Ez már igazán hallatlan vakmerőség!

Kaderisz metsző gunynyal mondotta:

— Ostoba tolvaj, a ki éppen ahhoz viszi eladni a portékáját, a kitől lopta!

Eddin maga is értetlenül nézett a fiu arcába.

— De fiam, — szólt csodálkozó hangon, — hiszen ez a dal az enyim! Mindenki ismeri a pálmák honában és husz esztendő óta minden ifju ezt mondja el a lánynak, a kit imád.

Omár fölemelt fejvel állta ki a mester szigorú tekintetét.

— Ugy van, mester, — mondotta csengő, szilárd hangon, — e dalt te irtad és nem én: de azért tolvaj én nem vagyok. Az én ajkam szegényebb, mint a szívem. Dalolni én úgy nem tudok, mint érezni. A szerelmem zsoltosma, a szavam csak dadogás. Olyan dalt, a milyen az én szerelmem, csak te tudtál. Mondottad, Fatimé azé lesz, a kinek a dala legigazabb. Hoztam volna a magam együgyű kis verseit, a melyek döcögősek, bénák és sápadtak, hazudtam volna, mert az én szerelmem nem olyan, mint ezek a csenevész dalok. Az én szerelmem nagy, ragyogó, színes, tüzes és örök,

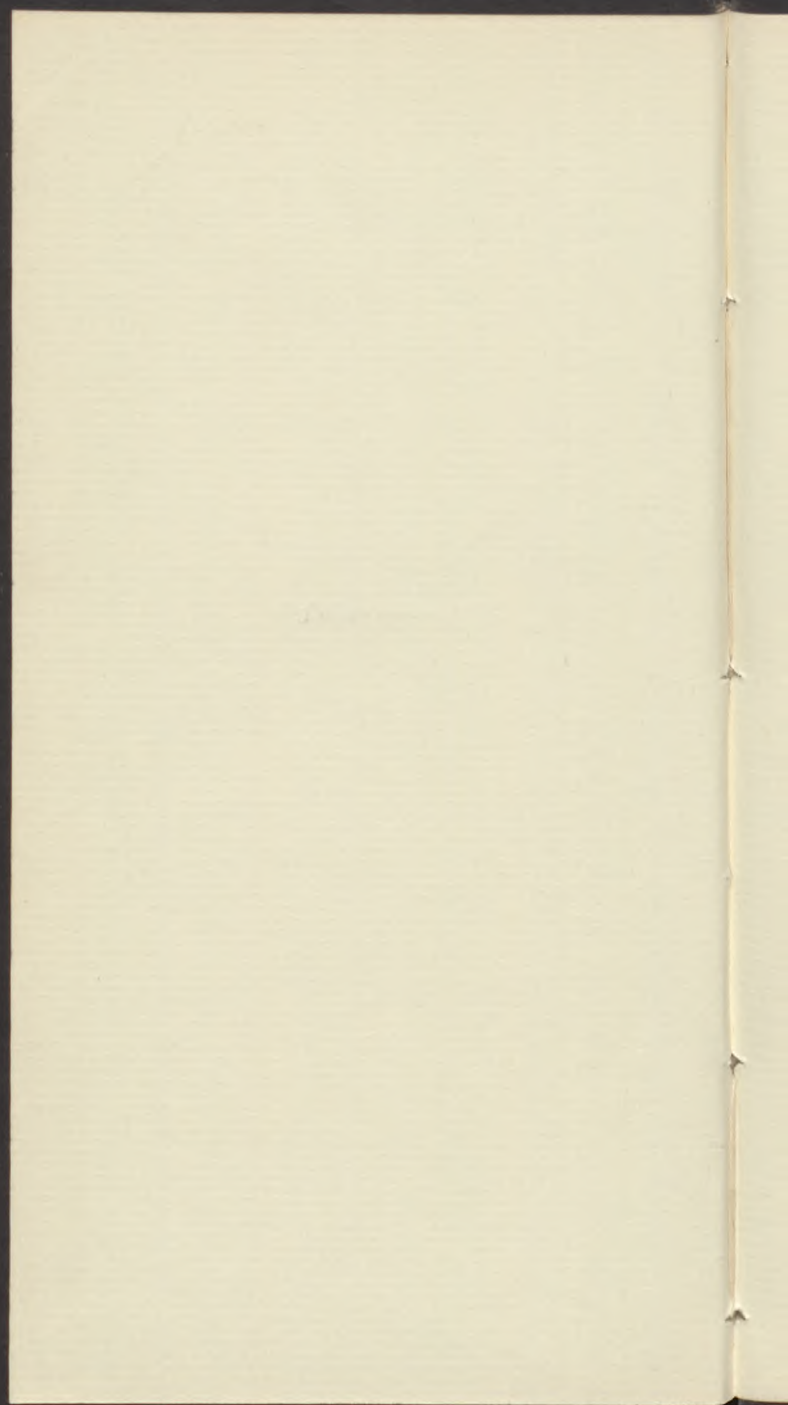
mint e dal, a melyet te irtál, de a melyet én érezek. És szerelmem ujjongott örömben, magára öltvén e dal sorait, mint mikor a kifosztott király ismét megkapja koronáját és palástját. Dicsőséged koszoruját, mester, én meg nem lopom, de azé a dal, a kié az érzés és én nem vagyok se tolvaj, se hazug, mert az érzésem igaz és a mit elmondtam, igaz!

Kiterjesztett karral, reszketve és tűzben állt az ősz mester előtt az ifju. A melle hullámozott és fényes szemét könny borította el. Eddin pedig fölemelkedett székéből, hozzálépett és megölelvén őt, szeretettel mondá:

— Tiéd a győzelem, fiam. Menj a kertbe, ott találod a te arádat, Fatimét.

A végrendelet

A végrendelet

I.

Az öreg Kalmár Domokos mindig furesa ember volt világeletében. Fiatal korában örülten pazarolt, a gyámja alig győzte a váltóit fizetgetni, de a mint ura lett a vagyonának, mintha csak kieserélték volna: a fogához vert minden garast. Az apja is ilyen volt, cigány mellett élt, a míg meg nem házasodott: akkor egyszerre zsugori lett a tékozlóból. Pedig a szeme szikrázott, mikor mulató kompániát látott. Gábor Lőrinc, az alispán, egyszer azt mondta róla:

— Elverné a Dárius kincsét is, ha — nem volna az övé, de ha az övé volna, megduplázná.

Domokos ur ugyan agglegény maradt, de idejében rajta is kiütött az örökölt fősvénység. Alkalmasint meg is duplázta volna a pernyési ezer holdat, ha vénségére az üzletre nem adja magát. Furesán kereskedett. Megvett mindent, a mit olcsón adtak. Haszontalan, értéktelen ócskaságokat,

azt hallotta, hogy a szomszédja, Horovitz is ilyesmin gazdagodott meg: — de azután tuladni nem tudott rajtuk. Több lim-lom volt a kastély udvarában, mint egy zsibvásáron.

Az utolsó furcsaság, a mit mívelt, a végrendelete volt. Hagyta egész vagyonát, ingatlant, ingót aszóli Lithván Sándor és zelizi Zelizy Kamilla *hítestársaknak*. Ha pedig kedves öccse Lithván Sándor, a kit tiz esztendeje nem látott, mert a fiu odakószál valahol külső országokban és kedves huga Kamilla, a ki magános öregségének vigasztaló gyönyörűsége volt, akár egyiknek, akár másiknak a hibájából vagy vonakodásából a végrendelet fölbontása után *két esztendőre* férj és feleség nem lennének, a vagyon a megyei kórházé. A végrendelet végrehajtója Fazekas László ügyvéd lesz, az örökhagyónak régi jóbarátja.

A temetés után Kamilla, a ki özvegy édesanyjával a bátyjánál lakott, az anyjával együtt elhagyta a pernyési kastélyt. Hazamentek a monoszlai régi házba. A másik örökös, Lithván Sándor, nem is volt a temetésen, valahol Tuniszban járt ebben az időben. Kalmár Domokos már hat hete a temetőben feküdt, mikor az öccse megjött Budapestre. Elolvasta a Fazekas László uram levelét és azt válaszolta rá, hogy köszöni a szives értesítést. Meghatotta egy kicsit, hogy a vén különc bátyja

így gondolt rá, mikor az élettől bucsuzkodott: de mikor elolvasta a furesa testámentumot, elmosolyodott:

— No lám: milyen udvarias hozzám a Gondviselés. Még feleséget is — örökölk, csakhogy ebből nem lesz lakodalom, csak — ispotály.

Megpróbálta, hogy visszaemlékezzék a hugára. Azt se látta vagy tizenkét eszten-deje. Akkor hat esztendő volt: vékony, keményhaju, nagyszemű, fekete kis leány. Lithván elgondolta:

— Sohase hittem volna, hogy szegénykét egyszer így megkárosítom.

II.

Ez a Lithván Sándor is furesa ember volt: a mi nem csoda, az anyja révén Kalmár-vér folyt az ő ereiben is. Gyerekkorában árvaságra jutott, szabadon élt. Az eszével, a tehetségével, képességeivel és ügyességével elkápráztatta az ismerőseit. Mig tanult, ő volt a legjobb és a legvásottabb diák. Diplomát kettőt is szerzett. Először ügyvédt, azután mérnököt. E mellett igen szép képeket festett, gyönyörűen hegedült és híres jó táncos volt. Ha nem lett volna miből megélnie, tizféle tudományából is megélhetett volna. Művész volt és filozófus, tudós és léha. El tudott gyönyörködni egy szál virágban és át tudott dorbézolni öt éjszakát. Néha csupa sziv

volt, máskor meg esupa cinizmus. Volt egy kompániája, a mely rajongással hódolt neki s a melyen zsarnokoskodott. Néha fölkerekedett, otthagya őket, ment utazni. Sose tudták, Monte-Karlóban ostromolja-e a bankot, vagy valami híres képtár remekeit élvezi, vagy könyvtárakban buvárkodik. Egyszer egy friss forradást hozott haza a homlokán, — nem kapta ingyen, — máskor meg pompás képet, a mit odalent festett a tengerparton.

Nem volt gazdag, az ősi vagyon nem volt éppen tulságos; de nem is kopott a keze alatt. Okos ember nem megy tönkre.

A furesa végrendeletre nem igen gondolt. A pernyési birtok nem izgatta. Ugy gondolkodott, hogy nem érdemes boldogtalanná tenni magát is, meg egy ártatlan leányt is csak azért, hogy a megyei kórház ne gazdagodjék. Azt tudta, hogy Kamilla szegény leány, a monoszlai birtoknak csak egy esikja maradt meg, de nagy ár a boldogság, még ha jólétet adnak is érte.

Le se ment Monoszlóra, nem is írt a bátyja halála után több mint másfél esztendeig. A terminus vége felé járt, Fazekas ügyvéd ur megtette a kötelességét, minden hónap elsején figyelmeztető levelet küldött: de a figyelmeztetésnek nem lett foganatja.

Egyszer azonban, — még csak két hónap hiányzott a két esztendőből, — mintha mást gondolt volna Lithván Sándor. Talán

számadást csinált és hiba mutatkozott a számadás végén, talán éppen elérkezett nála is a nagy átváltozás kritikus pillanata: egyszer csak levél ment Monoszlóra. Hamar meg is jött rá a válasz. Az özvegy, Mártha néni irta. A kedves vendéget mindig szívesen látják, atyafinak nincs szükségére bejelentésre.

— Gondoltam! — mormogta. Lithván, mikor a választ elolvasta.

III.

Mikor beesteledett, Lithván Sándor beismerte magában, hogy egész csomó föltevésében csalódott. Más embereket talált, mint a minőket elképzelt magának. Az első meglepetés a huga volt. Micsoda teremtmény ereje van az időnek. Hol a vékony, fekete kis csitrilány? Nyugodtan és mosolyogva, valami kecses méltósággal állt előtte egy szép, sugár leány. A kemény haja is megtanult engedelmeskedni, most puha hullámban övezte hófehér kerek arcát. Az a nagy fekete szem most esupa sugárzó értelem, mélység és sziv. Lithván valósággal rámeredt a tekintettével és kissé bambán kérdezte:

— Csakugyan te vagy a Kamilla?

— Alkalmasint.

— Na, soha se ismertem volna rád!

A leány szeliden elmosolyodott:

— Hát — ismersz te engem?

Eben a mondásban mintha lappangott volna valami kifejezetlen gúny, vagy keserűség: de egybéként a két nő magatartásában Lithván nyomát se vehette észre a — végrendeletnek. A leány is, az anyja is, egy kissé energikus vonásu, de aranyszivű, szép öreg nemzetes asszony, kedvesek, derűsek és nyugodtak voltak. Egy hangjuk, egy tekintetük se árult el semmit, mintha a Lithván vendégségében egyebet látnának atyafias látogatásnál. A fiatalembert ez a viselkedés kelletlen helyzetbe hozta. Nagyon is érezte egyszerre, hogy nem ő a helyzet ura: ez a leány más és mindenesetre sokkal *több*, mint a minék ő gondolta. Ő mohóságot és szemrehányást várt, a mivel szemben nincs más dolga, mint hogy igent biccentsen a fejével, és talált nyugalmat és méltóságot. Egy kurtán elintézhető *föltétel* helyett egy *valakit*, a kiről első pillanatra meg kellett éreznie, hogy lelke és karaktere van. Ez a szép és komoly leány olyan benyomást tett rá, a mely mindenesetre szokatlan volt neki. Egy különös ijedtséget érzett hirtelen, mintha valamit elveszített, vagy valami fontosat elfelejtett volna és maga se tudta miért, egyszerre valósággal kémlelni kezdte a leányt és mohó vágyat érzett, hogy a lelkében olvasson.

Erre nem volt elkészülve és egész nap kelletlenül érezte magát. Szinte izgatott

volt itt, a hol azt hitte, ő fogja képviselni a nyugodtságot.

Az ámbituson vacsoráztak. Szép meleg este volt, a kertből csak úgy áradt fölfelé a tavaszi illat. Vacsora után Mártha néni bement valamiért a házba: a fiatalok magukra maradtak. Az ámbitus alján, a virágágyak előtt pad állott. Lementek és erre ültek. Lithván hosszasan a leány arcába nézett. Végre ez mosolyogva kérdezte:

— Mit nézel úgy?

— Téged nézlek, — válaszolt Lithván, — és tudod, mit gondolok?

— Nem vagyok jártas a gondolkodásodban, — felelte a leány.

Lithván halkán mondotta:

— Azt gondolom, hogy a szegény Domi bácsi nagyon derék ember volt.

A leány most egyszerre farkasszemet nézett Sándorral.

— Jó ember volt, — mondotta szilárd hangon, — és azt hitte, jót cselekszik. Ő jót akart.

A fiatalembert zavarba hozta ez a hang. Meglehetősen tétován mondta:

— Akart?

A leány nagyot lélekzett, mint a ki erőt szed. Nyugodt akart lenni — minden áron. De a hangja tompa volt, mikor mondta:

— Igen. És nem az ő hibája, hogy nem lesz belőle semmi.

Lithván öntudatlanul fölállt. Jóformán azt sem tudta, mit mond, csak dadogta:

— Hát te... te nem akarsz?

Most már nyugodt volt a leány. Az alsó ajka kissé előrecsuszott. Lassan, keményen mondta:

— Reménylem, nem tettetted föl rólam, hogy — igen?

Lithván nem tudott szólani. A leány egy kis ideig várt, azután folytatta esodálatos nyugalommal:

— Nagyon sajnálnám, ha a mikor idejöttél, még föl tudtad volna tenni rólam, hogy én a te feleséged lehetek. De szeretem, hogy ez a dolog végre szóba jött. Ül le és hallgass meg nyugodtan.

Lithván gépiesen leült. A leány maga elé nézett, úgy beszélt.

— Szegény bátyánk, mikor ezt a furesza rendelkezést tette, bizonyosan jót akart. Tudom róla, hogy szeretett és a mit tett, az ő hite szerint, a boldogságom érdekében tette. És ezért, a mi különös van a dolgában, nem vehetem zokon szegénytől. Hiszen van benne megalázó... de hát Istenem... lett volna mód arra, hogy ennek a megalázásnak eltompuljon az éle, sőt elmuljon egészen. Talán egy darabig esorbát hagyott volna a boldogságomon az a kényszerű feltevés, hogy engem nem egészen magamért vettek el... de lehet, hogy még ennyi se

lett volna. Akkor a szívem még tudatlanabb volt, mint most...

Nagyot sóhajtott és félrefordult.

— Ha akkor mindjárt eljöttél volna. Ha megismerni... vagy legalább látni akartál volna... Hogy legalább annyit tudjak, hogy érdeklődöl irántam *is* és ... és ha lett volna a dologból valami — ebben részem lehetett volna nekem is. Ez valamegyes megnyugvás lett volna. Nem jöttél. Nem vettem zokon, mert azt hittem, reméltem, biztam benne, hogy most már nem is jössz. Ez férfias lett volna. Nem kellek magamért, de nem kellek a hasznomért se. De azt, hogy eljőjj az utolsó pillanatban és egyszerre bizonyossággá hevítsd bennem azt az égető gyanút, hogy nem vagyok más, mint egy hóbort kellemetlen *kikötése*, a mit — ördög vigye! — teljesíteni kell: ezt nem vártam tőled!

Lithván izgatottan mozgolódott. A leány intett a kezével.

— Bocsáss meg: de ezt meg kell hallgatnod. Ezzel tartozol nekem. Mivel tudnád azt megmagyarázni, hogy egyszerre az egész életedre magad mellé kívánsz valakit, a kire esztendőig rá se néztél, a kivel nem törődtél soha? A mi bennünket összehozott volna, Sándor, az most kérlelhetetlenül elválaszt bennünket. Ha kárt okozok neked, ne neheztelj érte. Egyformán fizetünk: sőt én talán többet. Te férfi vagy,

sok olyat hallottam felőled, — nem tagadom, érdeklődtem irántad, — a mi megnyugtat, hogy boldogulni fogsz. Én pedig leszek szegény leány, talán örökre ez maradok, de ha esetleg mégis csak eljön valaki értem, meglesz az a tudatom, hogy értem jött és nem tekint kényszerű ráadásnak egy dominiumra! És boldog leszek!...

Egyszerre elszorult a leány torka. A szemét ellepte a könny. Hirtelen odakapott egy rózsához, hevesen letépte és tüstént kiejtette a kezéből. Az ujján egy véresöpp látszott. Megszurta a tövis.

Lithván irtózatos zavarban volt. Nem tudta, mit szóljon. Égett az arca. Mikor a leány elhallgatott, kissé együgyűen kérdezte:

— Fáj?

— Mi?

A leány ujjára mutatott:

— Óh, ez nem; ez semmi.

Jó ideig hallgattak. Végre a férfi fölállt. Most már sápadt volt. Halkan, elfogódott hangon mondotta:

— Nagyon gyűlölsz, Kamilla?

Reszkető hangon felelt a leány:

— Nagyon megbántottál. Nagyon rosszul bántál velem.

— Meg tudnál nekem valaha bocsátani?

A leány a szívére szoritotta a kezét.

— Nagyon fáj... — sugta lehajtott fejjel.

IV.

Még reggeli hat óra se volt, a leány már az ámbituson volt. Lithván Sándor ott állt a pad mellett, hirtelen lehajolt, fölvelt a földről egy heverő rózsát és a belső zsebébe rejtette. Mikor föltekintett, előtte állt a leány. Elpirultak mind a ketten. A leány halkán mondta:

— Ilyen frissek a pesti urak?

— Elutazom, — felelte Lithván. — Különben is fönn vagyok már — tegnap óta.

— Mit csináltál?

— Folytattam ott, a hol abbahagytuk.

A leány lehajtotta a fejét.

— Nincs annak folytatása, Sándor?

A férfi hirtelen egészen a leányhoz lépett.

— Tegnap este azt mondtad, Kamilla, hogy a mi összehozott volna kettőnket, most közöttünk áll. Két hónap múlva a terminus lejárt. A dominium a kórházé. Még egyszer kérdezem, Kamilla, meg tudnád-e nekem bocsátani, a mit ellened vétettem? Megengeded-e nekem, hogy visszajőjek — három hónap múlva?

A leány fölemelte a fejét. Valamit mondani akart, de csak vonaglott az ajka.

V.

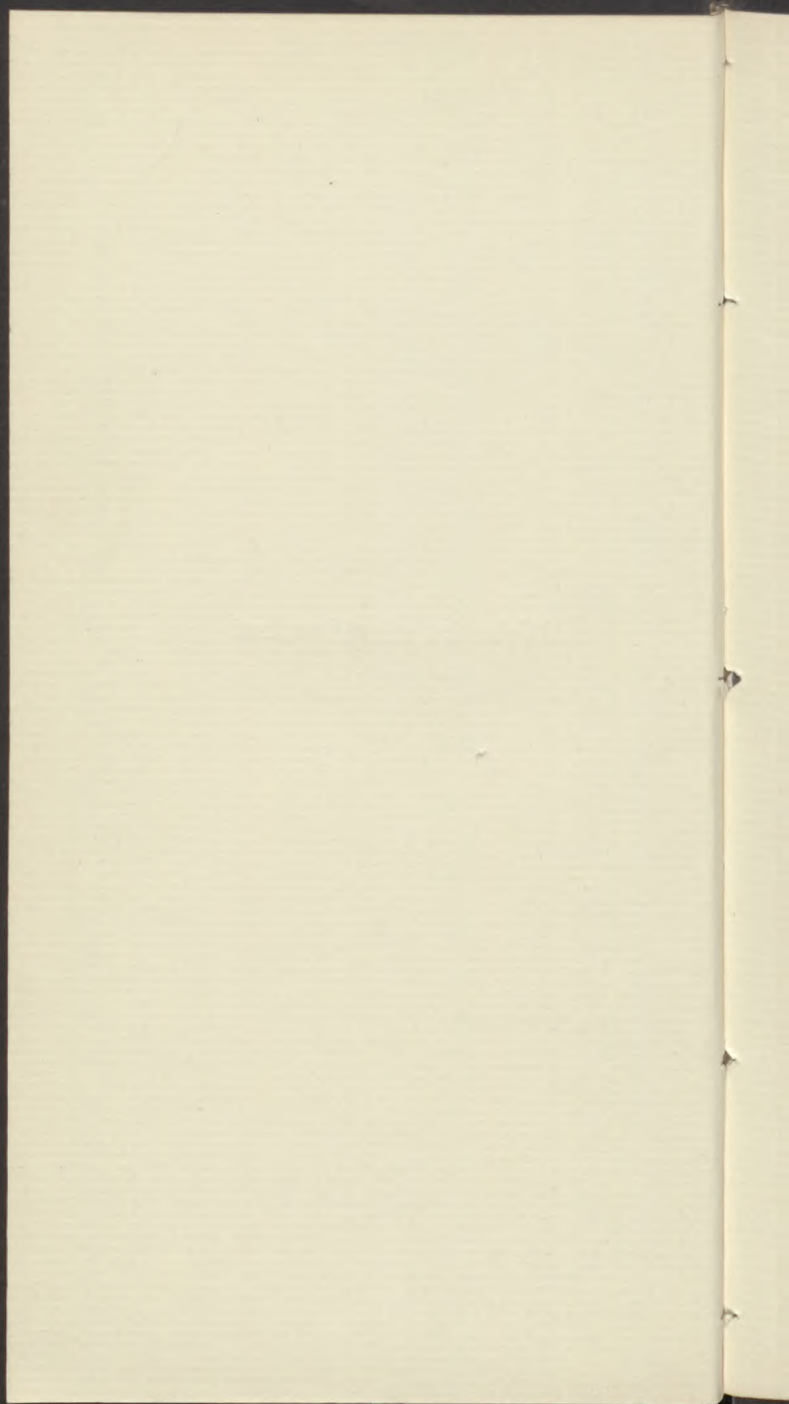
Lithván már otthon találta a fiskális levelét. A terminus két hónap mulva lejár, itt az ideje megtudni, mi lesz a Kalmár Domokos végrendeletéből: lakodalom-e vagy kórház?

Ennyit válaszolt rá:

„Mind a kettő.“

Kelemen elhatározásai

Kelemen elhatározásai

I.

Kelemennek rossz napja volt. Kezdődött azzal, hogy reggel esett az eső. Kelemen ilyenkor mindig úgy érezte, hogy a felhők az ő lelkére neheznek és az ólmos, szürke levegő fojtogatta a torkát. Tele volt balsejtelemmel és a balsejtelem nem csalt. Mikor a hivatal folyosóján találkozott a princípálisával, a méltóságos ur kurta fejbiccen-téssel fogadta Kelemen alázatos köszönté-sét. Kelemennek nagyot dobbant a szíve:

— A méltóságos ur nagyon hideg; mor-mogta magában és a lelkében egyszerre nyüzsgésnek indult az aggodalmak fekete hada. A méltóságos ur ideges ember volt és a szolgálati szabályzat egyetlen para-grafusa se parancsolta, hogy nyájas mo-solylyal viszonyozza az ideiglenesen alkal-mazott napidijasok üdvözlését és az ideigle-nesen alkalmazott napidijasok nem is követelték meg ezt: de Kelemen érzékeny lélek volt.

— A méltóságos ur hideg, — zugott az agyvelejében, — a méltóságos urat megbántottam valamivel.

Nem tudott dolgozni. Egyre a méltóságos ur fekete körszakállas fejét látta a rubrikás papiroson, a mint villámló tekintettel néz rá. Kelemen meg volt ijedve, bár semmi hibáját se tudta és szeretett volna *jóvátenni* valamit, de nem tudta, hogy mit. Bizonyosan nem köszöntem elég illendően, gondolta magában, de majd jóvá teszem.

Ebben valamennyire megnyugodott, délre ki is derült az idő és Kelemen majdnem vidáman haladt le a lépcsőkön, mikor egy kollégája tréfásan a vállára ütött.

— Ej, de büszke lett maga. Kelemen, még a tanácsos urnak se köszön.

Kelemen megrettenve tekintett föl. Csakugyan elhaladt a méltóságos ur mellett, a nélkül, hogy észrevette volna. Kelemen el-sápadt. Az ebédnél egy falatot se tudott enni. Fojtogatást érzett, valami kesertiség nyomta a lelkét és olyasformát érzett, mintha egy pokoli cselszövés hajigálna hurkot a feje felé. Hogy ki intrikálna ellene és miért, arról sejtelve se volt a pápaszemes férfinak: ő csak az aggodalmat érezte és a remegést, a mely összeszorította a tor-kát. Ő különben is csak egy elhatározást ismert: *jóvátenni* a dolgot. Jóvátenni.

Kelemen délután egy negyedórával a ren-

des idő előtt ment a hivatalba. Alázatosan köszönt a portásnak, tiszteletteljesen a szolgának és mélyen meghajtotta magát, mikor az üres szobába lépett. Ugy nézett körül, mint a ki utóljára van itt. Nagyon meg volt indulva és szorgalmasan törölgette a pápaszemét; a délután folyamán pedig minden tíz percben kiment a folyosóra. Érezte, hogy találkoznia kell a tanácsos urral és akkorát köszönni neki, hogy az felérjen egy alázatos folyamodással. És találkoztak is. A tanácsos ur egyszerre Kelemen előtt termett és még mielőtt Kelemen egy szót is szólhatott volna, mosolyogva kiáltott felé:

— Jó napot Kelemen! és kezet nyujtott neki.

A tanácsos urnak ebéd után jobb kedve volt, mint ebéd előtt: de Kelemennek ijedtében elállott a szívverése. Kelemen érezte, hogy ez a szivesség, ez a mosoly, ez a kézfogás: gúny, fenyegető malícia, hiszen más nem is lehet. A szultánok selyemzsinórja jutott eszébe és összerázkódott. Ijedős és gyanakvó lelkének minden aggodalmas érzése elszabadult és Kelemen merev tekintettel nézte a zöldernyős lámpát. Kábult volt; már maga se tudta biztosan: mit is követett el vagy mi történt vele? Megölt-e valakit, vagy sikkasztott, vagy őt szurták mellbe?

Szemére huzott kalappal baktatott lefelé

a lépcsőn. Egyszerre a könyöke erősen bele-
ütődött valamibe.

— Ejnye! — kiáltotta valaki ingerül-
ten. Még elgázolja az embert!

Kelemen fölkapta a fejét. A kegyelmes
ur haragos arcára esett a tekintete. Ez
már igazán sok volt egy napra.

II.

Mindaz a sok határozatlan, gyötrelmes
érzés, a mi a Kelemen szívét nyomta és a
torkát fojtogatta, az ijedtség, szorongás,
aggodalom, mint a parthoz ért hullám egy-
szerre alázuhan és egy szisszenéssel bele-
simult egy méla és szelid fájdalomba.
Kelemen otthon ült az asztala mellett és
nedves szemmel nézte a lámpafényt. Az
asztalon pedig ott hevert előtte egy villogó
csövű, tömzsi kis forgópisztoly.

A halál. Kelemen a halállal barátkozott
és bucsuzkodott az élettől. Miért? Erre
talán nem is tudott volna határozottan
megfelelni, de abban tökéletesen biztos
volt, hogy meg kell halnia és ez a tudat
olyan nyugodttá tette, hogy szinte meg-
könnyebbült benne. Az elmulás egész fogal-
mából csak egyet érzett: egy gyönyörű és
dicsőséges, egy fejedelmi dolgot: a halál
tökéletes, szép teljes, uri függetlenségét. A
hatalmat, hogy fölegyenesezhetik ő, a ki
mindig görnyedezve járt, fölvetheti a
tekintetét, a mit mindig alázatosan le

kellett sütnie és a mellére ütve, így szólhat:

— Élet, vedd tudomásul, hogy én, Csiz Kelemen, ezennel meghalok. És ezt tudomásul kell venned, akár akarod, akár nem, mert én, Csiz Kelemen, a kiről mindig csak határoztak, ezt így határoztam.

Ez kemény beszéd, de az élet Kelemen részéről rászolgált erre a kemény beszédre. Mert az élet maliciózan bánt Csiz Kelemennel. Nem úgy, mint ellenséggel, a kit komolyan veszünk, csak úgy, mint valakivel, a kit nem szenvedhetünk. Már pedig Kelemen, a gyámoltalan és alázatos Kelemen büszke, szinte gögös lélek volt: rettenetesen tudott megérezni minden megálázást és egy elfogott vezérnek nem fájhatott jobban a zsoldosok gunyos vigyorgása, mint neki egy lenéző tekintet. Kelemen, a ki egy legyet nem tudott megölni, mindig az egész világgal viaskodott és ha megbotlott az utcán, az az érzése volt, hogy az ő rettenetes ellensége, a Végzet, rántotta meg hirtelen lába alatt a földet, csak azért, hogy ő orra bukjék. És Kelemennek fájdalommal kellett látnia, hogy az élet csunya, alattomos rosszasággal bánik vele. Lökdösi, buktatja, ugratja. Neki hatszor annyit kell küzdenie azért, a miért másoknak csak a kezüket kell kinyújtaniok és a torlódásban mindig ő volt az, a kit mellbe löktek, a kin átgázoltak, a kit félretaszi-

tottak. Hiszen neki is volt könyöke, de ez mintha csak arra való lett volna, hogy véletlenül, de kellemetlenül oldalba bökje a kegyelmes urat.

Kelemen behunyta a szemét.

— Nem illik, nem méltó hozzám, — gondolta, — hogy tovább is okvetetlenkedjem az étellel, mikor ezer dologban értésemre adta, hogy alkalmatlan vagyok. Én végre is Csiz Kelemen vagyok, én nem tülekedhetek és nem ugrándozhatom, mikor csak rajtam áll, hogy örökre végét vessem ennek a kutyakomédiának.

Szóval Csiz Kelemen el volt szánva a halálra. Pedig nem volt se boldogtalan szerelmes, se tönkrejutott bankár, se sikasztó, se éhes, se nyomorék. És mégis minden kín a lelkében égett, a mi koporsóba kergeti az embert. Nem mindenkit ölhet meg ágyugolyó, van a ki csendes, holdvilágos estén egy szomoru dalt hallott, bemegy a szobájába, a karjára hajtja a fejét és sir és úgy érzi, hogy nagyon jó volna meghalni.

Mert igazában a halál nincs is olyan messze a lelkünktől. De befekettették előttünk, mert olyan nagy ur az ellensége, mint az élet. Az élet, a mi adhat rangot, vagyont, dicsőséget és a kinek semmit se ad, azt is befonja a kacérságával, a reménységgel. Ellenben a halál szegény és az ő nyugalmának nincsen cifrasága.

... Kelemennek — hála a sorsnak — nem volt sok végrendelkezni valója. Volt egy ötvenforintos sorsjegye, a mit részletre vásárolt, azt odatette az asztalára, járjon jól vele, a ki először észreveszi.

Ez a gavalléros gondolat nagyon meghatotta Kelemen. Zrinyi Miklós jutott az eszébe, a ki, mikor Szigetvárból kirohant, telerakta a zsebét arannyal. Édes és büszke szomorúság fogta el a szívét és könny serkedt ki a pillái alól. Szinte öntudatlanul simogatta a pisztoly agyát, a feje féloldalt billent és Kelemen, lelkében az öngyilkosság végzetes, szigorú eltökéltségével, már eleve meg is könnyezve gyászos elmúlását — csendesen elaludt.

III.

A postás reggel ott találta még a széken alva. A jó ember szerencsét hozott. Kelemen értesítette a bankár, hogy a sorsjegyét kihúzták — harminc forintos nyereménynyel.

Ötven forintért harmincat nyerni, nem nagy szerencse és a Kelemen lelke mégis egyszerre csordultig megtelt hálával és boldogsággal.

— A szerencse meglátogatott! — mormogta reszkető ajakkal és édes, kellemes melegséget érzett a szíve körül. Mit nyert, mit nem nyert: azzal Kelemen nem törődött. Nem huznak ki minden sorsjegyet és

egy a szerencse, a mely a legkisebb és a legnagyobb nyereményt kihuzza a kerékből. És a Kelemenét kihuzták, a szerencse gondolt Kelemenre, értésére adta, hogy tud róla. A Kelemen szobája tele lett ragyogással s ragyogott az arca is, Deres fejét előre nyujtotta, muzsikaszót hallott, valami erős és szárnyaló diadalmi indulót és mintha aranyos haju, apró angyalkák röpködnének körülötte, a melyek inceselkedve virágot hajigálnak rá:

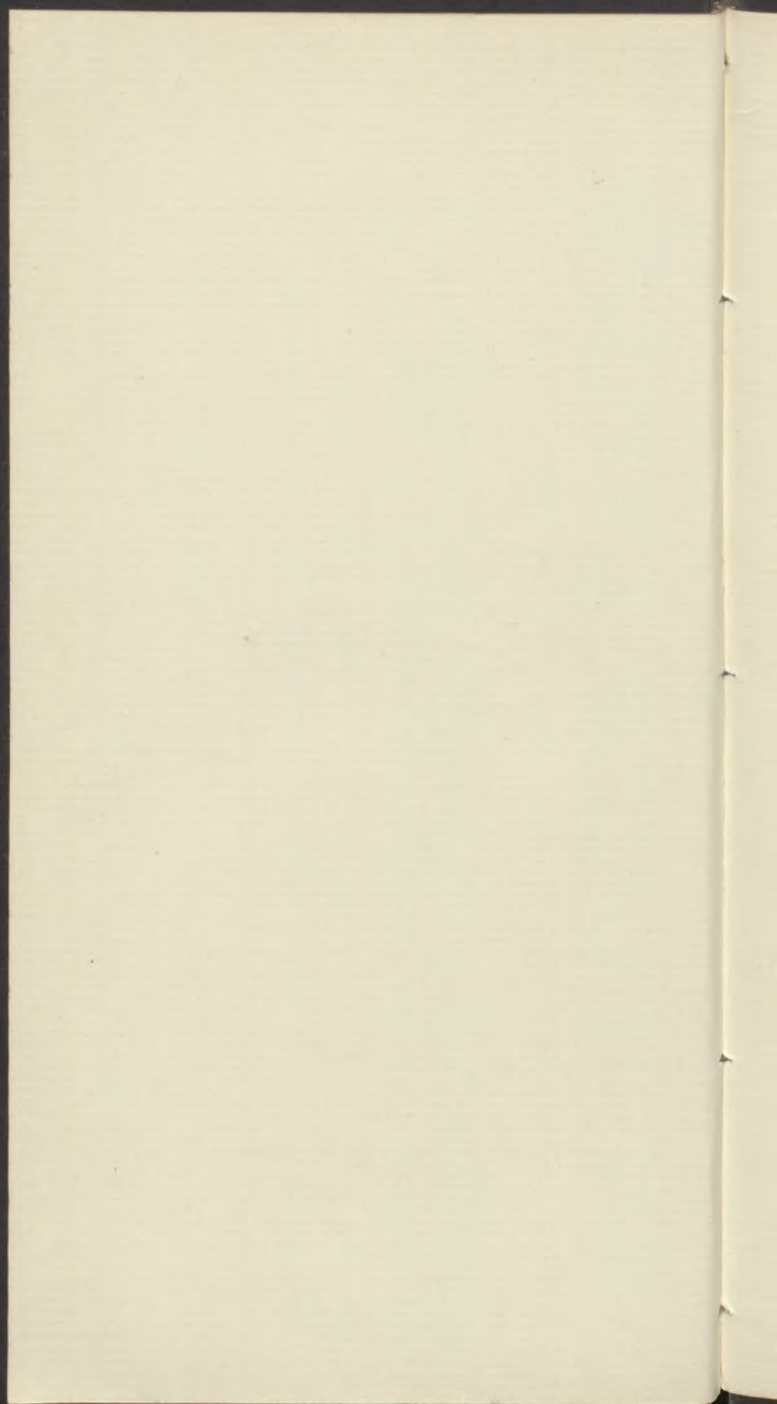
— No Kelemen! No látod Kelemen!

. . . Kelemen fogta a forgópisztolyt és energikusan dobta vissza a fiókba. Eszébe jutott a tegnapi nap és őszinte elismeréssel hajtotta meg a lobogóját önmaga előtt.

— Mégis csak böles dolog volt, hogy nem futottam meg gyáván az élet előtt. A férfi állja a csapást és tűr hősiezen, a míg az ő napja is fölvirrad egyszer . . .

A gőgös Kun Barnabás

A gögös Kun Barnabás

I.

Nagy ur az Uristen, könnyen elbánik még az olyan nyakas, gögös rátarti magyarral is, a milyen Kun Barnabás. Mikor három esztendeje megüzente az egyetlen fiának, a ki egy feketeszemű pesti kis leány kedvéért kiugrott a kék huszárdolmányból, hogy a nagyéri udvar kapuja körül nincs többé semmi keresni valója, bizony nem gondolta, hogy eza kapu nem nagy idő múlva mögötte is bezárul. Akkor egészen egyedül maradt a nagy házban, hát a sors úgy gondolkozott, jó lesz melléje adni valakit a beszállásolta hozzá a szerencsétlenséget. Ez meg tudvalevőleg állhatatos vendég és nagy kísérettel jár. Hozott magával egypár sanyaruan rossz termést, üszköt, szipolyt, a szőlőnek fillokszerát, sertésvészt, tavaszi áradást, az istálló tetejére felröpítette a vörös kakast, végezetül pedig megszöktette a madarasi takarékpénztár pénztárosát, a

kinek a tisztességéért egy csomó nagy bankó erejéig volt felelős Kun Barnabás. Omlott a baj a nagyéri ház tetejére, mint a jégeső. Az ilyen zivatarnak licitáció a sara, a mely még a csizmát is lehuzza az ember lábáról.

— Nem szereti az Isten az olyan fiát, a kinek nincs szive a tulajdon véréhez, — mondogatták az emberek és Kun Barnabás is komoran, valami szorongással mormogta:

— No, rajtam az Isten verése, az bizonyos.

Eladtak mindent. A jószágot, a házat, még a régi butort is. Mikor aztán elszámoltak mindent, vitte a magáét a takaréknak, a fiskális, a végrehajtó, maradt Kun Barnabásnak is valami. Ezerkilencszáz forintja.

A nagy dobolás neszére egyszerre otthon termett a kitagadott fiú. A postánál kapott valami kis hivatalt, a minek a jövedelme több, mint a mennyiből fáradság nélkül éhen lehet halni. Az öreg zsebredugott kézzel fogadta és összeráncolt szemöldökkel nézett rá.

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte. Később tetszett jönni, már megvolt a licitáció.

A fiúnak reszketett az álla; de azért halkan, szinte alázatosan felelt:

— Tudom. Nem arra jöttem, hanem édesapámhoz. Azért jöttem, hogy . . .

Az öreg előrenyújtotta a fejét.

— No!? — mondta sürgetőleg.

A fiu ráemelte a tekintetét. Éppen olyan kék szeme volt, mint a boldogult édesanyjának.

— Édesapámért jöttem. Jöjjön el hozzánk. Szeretettel látjuk. A mink van... Erzsí is azt mondja...

Nem merte tovább folytatni. Az öreg hátraszegte a fejét. Kidüllesztette a mellét. A szeme tüze lobot vetett. Az ajkán olyan gögös mosoly, hogy szinte a földre lapította az embert. Halkan, ritkázva ejtette a szót:

— Mit tetszett mondani... Hogy én... én oda menjek... kegyelemkenyérre... én... tehozzád. Hogy tarts el... Engem!? ... Te?... Engem! Abból a két garasból — engem?... Hát ki vagy te?... Hát ki vagyok én?

A fiu csendesen védekezett:

— Nem akartam megbántani, édesapám.

Egy ideig még állt az öreg és nézte villogó szemmel a fiát. Azután, hogy nem ellenkezett, ő is megenyhült valamelyest. Most már nyugodtabb hangon mondta:

— De ha már itt vagy, van veled valami eligazítani valóm. A községben a Feketeház a tied. Te jussoltad. A ház most üres. Nekem alkalmas volt. Ugy tudom, Kálász, a gépész hatvan forint bért fizetett érte. Én adok nyolevanat. Akarod?

— De édesapám!

Az öregnek megint villámlott a szeme.

— Ha akarod, adod, ha akarod, nem adod. Én ennyit fizetek érte.

A fiu engedelmesen hajtott fejet.

— Ahogy akarja, édesapám.

— Na! — mondta helyeslőleg az öreg. Aztán csendes göggel tette hozzá:

— Tudom, hogy rádfér.

A fiatal Kun Barna egyedül utazott vissza Budapestre.

II.

Hogy az idősebb mit csinált, azt soha se fogják elfelejteni a mi vidékünkön. Kun Barnabás vénségére beállt zsidónak. De olyan zsidónak, a ki zsidóbb az örménynél. Azon kezdte, hogy bérelt, azon folytatta, hogy kereskedett és liferált és hogy teljes legyen az üzlete, fölesapott ágensnek is. Kivette a Tiszán a halászatot, Iványon a regálét, a községek temetőiben a lucernakaszálást. Kupeckedett, tojáást szedett, szénát, zabot liferált a huszároknak, csikot fogatott a Kotuban, vaját, turót szállított Pestre, gabonát vett a malomnak és e mellett biztosított tűz ellen, jég ellen, baleset ellen, halál ellen, vetést, szőlőt, házat és emberéletet. A mire rávetette magát, abban nem lehetett vele versenyezni, mert egy garas haszonra spekulált és erőszakos volt, szívós és fáradhatatlan. A kitől vásá-

rolt, arra ráparancsolt, hogy neki adja el a jószágát és parancsolni úgy tudott, hogy muszáj volt engedelmeskedni. Óriás gyakorlata volt ebben. Az urak is a kezére jártak. Támogatták — a háta mögött, mert szemben vele ijedten némult el minden szánakozás. Kemény, gögös, söt hetyke volt akkor is, a mikor sorra járta a házakat kupeckedni, tojást szedni, asszekurálni. Hét esztendeig járt egy kalapban, a gunyája vedlett, a csizmája poros vagy sáros; de a dereka nem hajolt, a mozdulata, feje tartása, tekintete kevély és parancsoló.

Dehogy is merte volna sajnálni valaki szentül-szembe. Pedig tudták róla, hogy ez az öreg ember hajnalban kél, gyalog jár át esőben, sárban, fagyban a szomszéd községekbe, a tanyákra és három nap is eltelik, a míg egyszer meleg ételt eszik. Sziveséget, meghívást el nem fogadott. Nem szorult rá, nem is ér rá. Mindenki a magáét pusztítsa és végezze a dolgát, a miben nem szabad, hogy háborgassák.

Hét álló esztendeig tartott ez az élet. Kemény, elszánt, konok, szívós és szakadatlan birkozása egy magános öreg embernek. Küzdött, viaskodott, összeszorított foggal, tüzes igyekezettel, jéghideg eltökéltséggel, örök mozgásban, folytonos fáradásban fáradhatatlanul. Örökös számitásban, ravaszkodásban, munkában, nélkü-

lőzésben és kuporgatásban. És az apró üzletekből nagyok lettek, az apró bankónak nagy bankó lett az ivadéka: de Kun Barnabás nem vett magának új kalapot.

III.

Egy szép tavaszi napon azután beállított Rapacsikhoz, a domaházi nábobhoz. Ő vette meg annak idején a Kun-ingatlanokat. A minthogy husz esztendő óta ő vásárolt meg mindent, a mit a vidéken licitáltak. Magános agglegény volt és egyebet se csinált, mint hogy szerzett. Mindig szerzett és ő szerzett meg mindent. Mintha az egész vármegyét össze akarta volna vásárolni.

— Nem aprózom a szót, — mondta Kun Barnabás, — azt kérdem, eladó-e a nagyéri ház, meg a major?

Rapacsik nagyot szippantott a pipából.

— Minden eladó, — mondta, — a minek megadják a tisztességes árát.

— Adok érte annyit, a mennyiért vette.

Rapacsik legyintett a husos, vastag kezével.

— Majd ha engem licitálnak, megkapja annyiért.

— De hát mit kér érte?

— Sok jó pénzt befektettem, — válaszolt a nábob, a gömbölyű potrohát simogatva. — Sok fáradságom is volt vele.

Ez ugyan nem volt igaz, mert a rác két esztendő alatt ötször se volt ezen a birtó-

kán, a kastély meg, a mely üresen állott, meszelőt se látott, a mióta a kezére került, de az öreg Kunt nem ijesztette el az ár, a mit a rác követelt. Rapacsik az ingatlankért tizezer forinttal kapott többet a régi gazdájuktól, mint a mennyit ő adott értük: de Kun Barnabás hét keserves esztendő után megint ura lett házának, jószágának.

És a mint belépett a portájára, hozzá látott a rendezkedéshez. A régi, korhadt tetőt leverette, ujat huzatott helyette, piros eszerépből, meszeltetett, festtetett, a nagy kertet rendbe hozatta, a színbe két hintót is állíttatott, egy sárga homokfutót, meg egy feketét, üveget. A Külley Tamás két szürkéjéért ezer pengőt adott: soha a háza tája ilyen diszes nem volt.

Nemsokára nyolc kocsira való butor jött Budapestről. Drága, selymes holmi, gyönyörű nagy tükrök, szőnyegek, pamlagok.

Természetesen ezeknek a dolgoknak roppant hire támadt mindenfelé. Kincset talált az öreg Kun, mondogatták, a mint hogy igaz is volt: de ezt a kincset garasonkint ásta ki az öreg keserves kapargatással. Azt is beszélték, hogy megházasodik: különben minek ez a temérdek pompa. Hiszen a főispán se lakik külömbül.

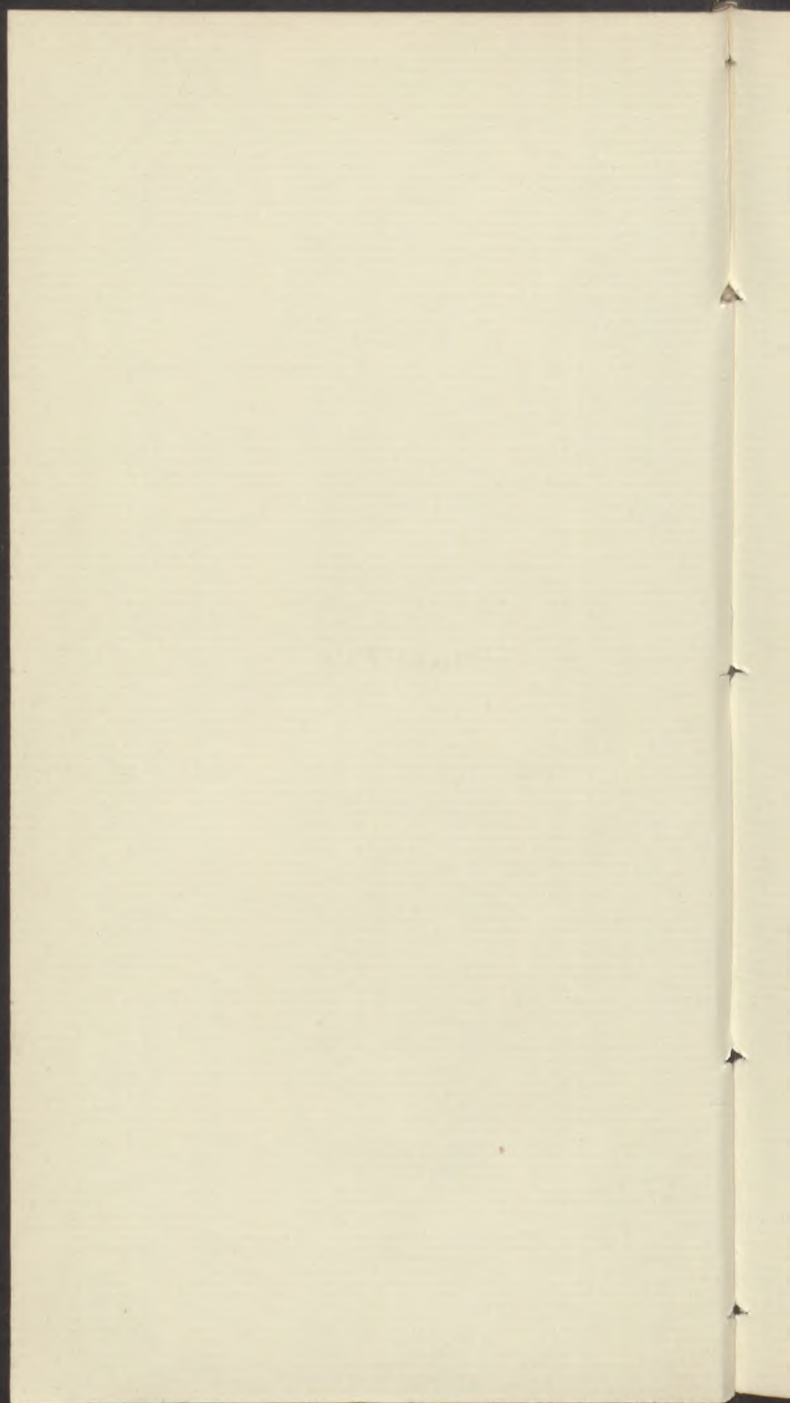
Az öreg nem nyilatkozott. Ő csak rendezkedett. Még egy olyan törpe lovaskát is vett, mint egy nagyobb fajta kutya és

kis kocsit is hozzá, meg sárgarezes, piros szerszámot. Sose láttak még ilyet Nagy-éren.

Mikor aztán egy szeg se hiányzott, lehányta magáról a vedlett gunyát és kiöltözködött maga is. Még mindig a szép, jegenyetartású öreg volt, nem rokkant meg a termete, csak a haja, szakálla lett fehérebb. A szemében is a régi tűz. Szétnézett a tanyán: rendben van-e minden, sorra járta a kastély szobáit, nines-e valami hiányosság, még egyszer megvizsgálta a hintót, jó kényelmes-e az ülés rajta. Azután fölment szobájába, leült, rágyújtott, elövelt egy árkus papirost és elkezdett írni. A levél így kezdődött, hogy: *Kedves gyermekeim!*

Durcás Kata

Durcás Kata

I.

Mikor hire ment, hogy Olasz Sándor eljegyezte Maklár Terkát, Rulinger kapitányné összecsapta a kezét. A szép asszony egészen föl volt háborodva.

— Hát hol voltak a barátai!? — kiáltotta haragosan. — Hisz ez valóságos lovgiatlanság, hogy ilyesmit megengednek! Hisz ez egy roppant egyenlőtlen küzdelem. Oh, úgy sajnálom azt a szegény, védtelen fiút! A barátai szégyelhetik magukat!

A kapitányné kifakadásában volt valami igazság. Olasz Sándor és Maklár Terka csakugyan nem voltak megfelelő „ellenfelek”. A fiskális szelid, csendes szőke legény volt, jogászkorában azt mondotta rá valamelyik cimborája:

— Sose láttam még jogászban ilyen filozoptert.

Terka ő nagysága ellenben már zsenge ifjúságában bőségesen kiérdemelte a *durcás Kata* nevet. Ennek az ifju hölgynek

krakéler tempói voltak és nincs benne kétség, hogy ha fiunak születik, három párbaja lett volna minden félesztendőben. Így kénytelen volt beérni azzal, hogy olyan durcás képpel járt a világban, mintha mindig ezt mondta volna: ha pedig nem tetszik, vándoroljon ki! Ez különben a szavajárása is volt. Villogó, nagy fekete szeme fölött mindig össze volt ráncolva a szemöldöke, duzzadt piros alsó ajaka mindig dacosan eszszott előre, még a gömbölyű állaskáján, a mi olyan volt, mint egy halavány rózsalevél, még azon is ott ült valami durcás kifejezés. A jó Isten a megmondhatója csak, hogy honnan gyült meg benne ez a tömérdek dacosság: a min szegényke roppant hajosan tudott tuladni, mert úgy kényezteték, becézték, mint valami beteg királykisasszonyt. Szép is volt, egyetlen leány is volt, gazdag is volt: dehogy is ellenkeztek volna vele. Az már az ő külön, egyéni művészete volt, hogy olykor mégis alkalmat tudott szerezni magának makrancossági talentumának érvényesítésére és ilyenkor csodákat művelt a konokság terén. Olyan erő, a mely ezt a konokságot megtörje, még nem született erre a világra. Maklár bácsi nagyon büszke volt erre a *jellem-szilárdságra* és egyszer el is dicsekedett vele:

— Én is ilyen voltam ám fiatal koromban!

A mire a rossznyelvű Rulingerné azonnal meg is jegyezte:

— No, akkor gratulálni kell a néninek az eredményhez.

Az Olasz Sándor leszidott barátai különben egy furcsa históriával védekeztek a szép kapitányné előtt. Azt mondták neki, hogy ők nem tehettek semmit a szegény Sándor érdekében, mert a szegény fiut a leány valósággal belekényszerítette ebbe a végzetes dologba. A szőke fiu keveset szokott beszélni, de azért egy bolondot sikerült mondania. A házaseletről volt szó és Olasz Sándor valami ilyesmit mondott:

— A ki nem tud ura lenni a feleségének, az nem férfi. Szeretném én azt az asszonyt látni, a ki engem dirigáljon!

A társaságban ott volt durcás Kata kisasszony is. Ezekre a szavakra egyszerre fölpattant és a fiatalember felé fordult:

— Nohát, vegyen el engem feleségül!

Igy kezdődött volna a dolog. Ez azonban lehet igaz is, nem is. De az már való, hogy Maklárýéknál nem volt sima az út a kézfogóig. Maklárý bácsi mindenáron huszártisztet *óhajtott* volna vejének, nagy kedvelője volt az öreg ur a hadi virtusoknak, a mama meg legalább is bárót *akart*. E sokszor kifejezett kívánságokkal szemben persze Terka se habozott a természetéhez híven kijelenteni, hogy huszárhoz vagy báróhoz már csak azért se megy semmi

áron és semmi esetre. Olasz Sándorról, az örvényi kántortanító fiáról csakugyan nem lehetett elmondani se az egyiket, se a másikat. Még tán bárónak inkább megjárta volna, mint huszárnak. A mama valósággal föl volt háborodva, annyira, hogy ezt is alig tudta kimondani:

— Na, abból ugyan semmi se lesz!

Még Maklárý bácsi is ilyen energikusan nyilatkozott:

— Persze, hogy semmi se lesz.

A leány előrebiggyesztette az alsó ajkát és szinte foghegyről mondta:

— Hát nem adtok oda Olasznak?

— Nem! — kiáltotta keményen a mama.

— Hallod, hogy nem; — erősítette Maklárý bácsi.

— Jó, — mondta halkan a leány, — hát én meg nem eszem addig, a míg belé nem egyeztek.

Egy szót se szólt többet. Az üveges verandán kis kerek asztal mellett állt egy mély, nagy bőrszék. Terka — délelőtt tíz óra volt, — bekuporodott ebbe a székbe és nekilátott a böjtölésnek. Egyebet se csinált, de ezt lelkiismeretesen csinálta. Az ebédnél semmi kincsért se volt hajlandó asztalhoz ülni, de még a zsöllyéből se kelt föl. Az öregek ennél szomorubb, ridegebb ebédre nem emlékeztek. Valami nagy étvágya egyiknek se volt. Délután a mama nagy égháborut rendezett, a mi nyilván

közeledési kísérletnek volt szánva, de teljességgel sikertelen maradt. A leányt most már szóra se lehetett birni. Este egy energikus mozdulattal jelentette ki, hogy nem vacsorázik. Maklárý bácsi vörös volt és szomorú, a mama mérges és teli aggodalommal. Elkövette azt a ravaszságot, hogy éjszakára a szobaleánynyal egy kis kosár hust, süteményt csempésztetett be a bőjtölő hölgy hálósobájába. Másnap reggel azonban kiderült, hogy durcás Kata — hozzá se nyult az elemózsiához. Erre azután őszintén desperátus lett a két öreg. A leány bágyadtan ült a nagy börszéken és néma volt, mint a csuka.

Délután tízkor megkezdődött — a kapituláció. Maklárý bácsi megjelent a sápadt ellenfél előtt és egész kurtán kijelentette:

— Egyél már, te bolond, hiszen rendben van a dolog!

— Ki mondja ezt?

— Ki mondja? Hát én mondom!

— Akkor nem eszem. Mondja a mama, akkor igen.

Ez a tiszteletlen nyilatkozat két órával hosszabbította meg a küzdelmet. Ez a két óra elegendő volt arra, hogy a mama megtalálja a formát, a melyben a maga méltósága teljes megőrzésével adja be a kulcsot. A forma pedig a következő kijelentés volt:

— Egyél, te haszontalan, hiszen szívesen odaadlak én az ördögnek is, csak vigyen!

II.

A hathetes nászut bőségesen elegendő volt, hogy Olasz Sándor, ha nem is tudta volna, megtudja, hogy nincsen rózsza tövis nélkül. Az ő rózsáját meg kivételes pazar-sággal látta el a gondviselés. A menyecske a beszédnek csak egy fajtáját ismerte: a kijelentést. Ő mindig kijelentett és e kijelentés ellen nem volt se kifogás, se argumentum, se apelláta. A míg odajártak, a fiatal férj a tömérdek mézben alig érezte meg a keserűséget, de a mikor hazatértek, egyre borusabb lett a helyzet. Olasz körül sokat emlegették a papucsot és a pajkos Rulingerné kifogyhatatlan volt az ingerkedő megjegyzésekben.

A fiskális érezte, hogy — tenni kell valamit. Hogy egyszer már neki is szüksége van egy *kijelentésre*, ha mindjárt fergeteg kél is a nyomában. Sebj: az tisztítja a levegőt.

Szeptemberben — akkor voltak öt hónapos házások, — egy híres tenorista tisztelte meg a várost. Szörnyű drágán mérték a jegyet: tehát még a vidékről is bejöttek az urak és asszonyságok. Olasz ismeretes volt arról, hogy még a Kossuth-nótát se tudta szörnyű hamisság nélkül eldalolni. Rulingerné, a ki fősvény volt, mint egy görög, kijelentette, hogy ő öt pengőt nem ad egy jegyért, ha mindjárt a muszka cár énekelne is, természetesen most se mulasz-

totta el, hogy egyet ne csipjen a fiskálison, mikor a fő-utcán véletlenül találkozott vele:

— Szegény Olasz, persze magát elviszi Terka a koncertbe. Pedig otthon bizonyosan jobban érezné magát. De hát — a mi muszáj, az muszáj.

A fiskális az ajkába harapott, de nagy határozottsággal válaszolt:

— Semmi sem muszáj. Nem megyünk abba a koncertbe. Meg vagyok hűlve egy kicsit, hát otthon maradunk.

— És Terka?

— Ő teát fog csinálni nekem.

A szép asszony hitetlenül nézett rá.

— No, ezért már nem sajnálom a jegy árát. Elmegyünk a hangversenyre, csak azért, hogy meglássam: ki nincsen ott?

Ebéd után Olasz korán elment hazulról azzal a szöszszel, hogy valami végrehajtása van. Terka asszony utána szólt:

— Félnyolekor kezdődik.

— Mi?

— A hangverseny.

— Tudom.

Pont nyolc órakor ért haza. A menyecske már ki volt öltözködve. Olyan szép volt, mint egy angyal. De mint egy dühös angyal. Villámlott a szeme, mikor az ura belépett és úgy támadt rá, mint a fergeget:

— Hát ilyenkor jön!? Hat órával a koncert kezdete után! Hát nem ezerszer meg-

mondtam, hogy félnyolekor kezdődik!? Hát most hogy megyünk?

Olasznak az járt a fejében, hogy nagy az Isten, a ki ilyen gyönyörűt tud teremteni, mint az ő kis felesége: de nyugodtan állta a vihart és csak ennyit mondott:

— Sehogy.

A menyecskének karikára nyílt a szeme.

— Se . . . — többet nem tudott mondani.

— Én egy szóval se mondtam, hogy megyünk, — folytatta nyugodtan a férfi. — A fejem is fáj, meg is vagyok hülve, örülök, hogy itthon lehetek, az én édes kis feleségemmel.

Az édes kis feleség a falakat nézte, a falak azonban szintén arcátlanul viselték magukat. Nem dőltek össze. Már erre csak a jéghideg nyugalom lehetett a válasz. Rásziszegett az urára:

— Szóval, nem jössz?

— Persze, hogy nem megyünk.

— De én igen! — sikitotta Terka asszony és rohant az ajtó felé. Az ura eléje ugrott.

— Csak nem méggy egyedül!?

— Eressz!

A fiskális hirtelen kiugrott, a kulcs kivülről egyet fordult és Terka asszony — fogoly volt.

A drámai jelenetet nagy csönd követte. A férfinak dobogott a szive. Izgatott, dühös, ijedt és büszke volt. Föl és alá járt,

a torkát fojtogatta valami, azután levetette magát a pamlagra és sokáig némán hevert.

Eltelt egy óra. Olasz egyszerre hevesen pattant föl, a szép fogoly szobája felé ment és kopogott. Semmi válasz.

— Terka! — szólt be halkán, meleg hangon.

Semmi felelet.

Olasz fordított egyet a kulcson. Az ajtó fölpattant és az asszony mint a villám röppent ki a szobából. Futott lelketlenül — ki a házból. Olasz szédülő fejjel, lassan követte.

Az öregek — ők nem voltak kíváncsiak a tenoristára — éppen téánál ültek, mikor Terka asszony a gyönyörű esti toaletiben egyszerre berontott. A menyecske nem tudott szólni, csak a két fehérkeztyűs karját emelgette, mintha el akarna röpülni. Azután egy székbe roskadt és azt tette, a mit nagyon ritkán egész életében — elkezdett keservesen zokogni.

Olasz, mikor látta, hogy a felesége hova menekült, visszafordult és ödöngve tartott hazafelé.

— Erős voltam . . . nagyon erős voltam, — mormogta és majdnem elfakadt sirva.

III.

Másnap délután öt órakor Terka asszony a verandán ült, ugyanabban a nagy bőr-székben és körülbelül ugyanabban a hely-

zetben, a melyikben nyolc hónappal azelőtt kibőjtölte magának az urát. A menyecskén az anyja pongyolája volt — nem üldöghelhetett otthon kivágott selyemruhában, a hogy elszaladt, — az arca sápadt volt, mint ama nagy bőjt idején és beesett szemének tekintete nyugtalanul fürkészett valamit. A mama kötögetett, Maklárý bácsi meg rettenetesen pipázott, a mi nála mindig a lelki háborgás jele volt.

Kelletlen, hosszú csend volt. Mintha álomból riadt volna föl valamennyi, mikor az üvegajtó egyszerre megnyílt és belépett Olasz Sándor. A köszöntésére Maklárý bácsi kikapta a szájából a pipát, Terka asszony mintha megrémült volna, de nem mozdult. Maklárýné azonban fölugrott.

Olasz állva maradt az ajtóban, onnan szólt az anyósához:

— No, hál' Istennek, hiszen már nem beteg!

Maklárýné rámeredt, értetlenül és bosszusan mondta:

— Megbolondult?

A férfi most már a feleségére nézett, a kit határozottan zavarba hozott ez a beköszöntés, úgy mondotta halkan:

— Nem bolondultam meg, csak következtettem. Ha a feleségem este elrohan hazulról és itt marad egész éjjel, egész nap, ennek csak egy oka lehet: hogy az anyja beteg. Ezt mondtam a cselédeknek is. De

ha a kedves mama, hála Istennek, már egészséges, akkor gyere haza, Terka.

Terka asszony valósággal csodálattal bámulta az urát. Annyira zavarba jött, hogy — önkénytelenül fölállt. A mamának villogott a szeme, de ő se tudott mondani többet ennél a fenyegető hangnál:

— Hm!

— No igen! — folytatta most már keseredett hangon a férfi. — Kénytelen voltam hazudni a saját cselédeimnek, mert azt csak nem mondhatom meg nekik, hogy a feleségem elkövette velem azt, hogy elhagyta a házatam este, valósággal megszökött tőlem, mikor végre élni akartam azzal a jogommal, hogy én vagyok az ur a magam házában!

Maklárnyé csak a lányát nézte. Hogy ez a konok, durcás, elkényeztetett gyermek csak áll némán, majdnem megtörve és nincs egy szava.

Olasz valamivel nyugodtabban folytatta:

— Hazudnom kellett, hogy ne viszonzzam hasonlóval, a mit velem tettél. De most már gyere haza... a cselédség miatt...

Erre a szóra Terka asszony fölkapta a fejét, mintha a szívébe nyíllalott volna valami. Nem tudott uralkodni magán. A szép, nagy fekete szeme tele lett könnyvel és halkán, keserűen tördelte:

— A cselédség miatt... Csak a cselédség miatt...

Olasz, a mint a felesége könyes szemét meglátta, — óh, nagy az Isten, hogy ilyen szépet tud teremteni, — egyszerre abba hagyta a hősiességet. Odalépett hozzá és majdnem sugva mondta:

— Na, meg magam miatt. Elég volt, hogy ma egyedül ebédeltem, egyedül vacsorázzam is?

Durcás Kata észre sem vette, mikor a karja az ura karja alá csuszott. Makláryné a bámulattól alig tudta kidadogni:

— Terka, te mégy?

A menyecske égi szelidséggel felelte:

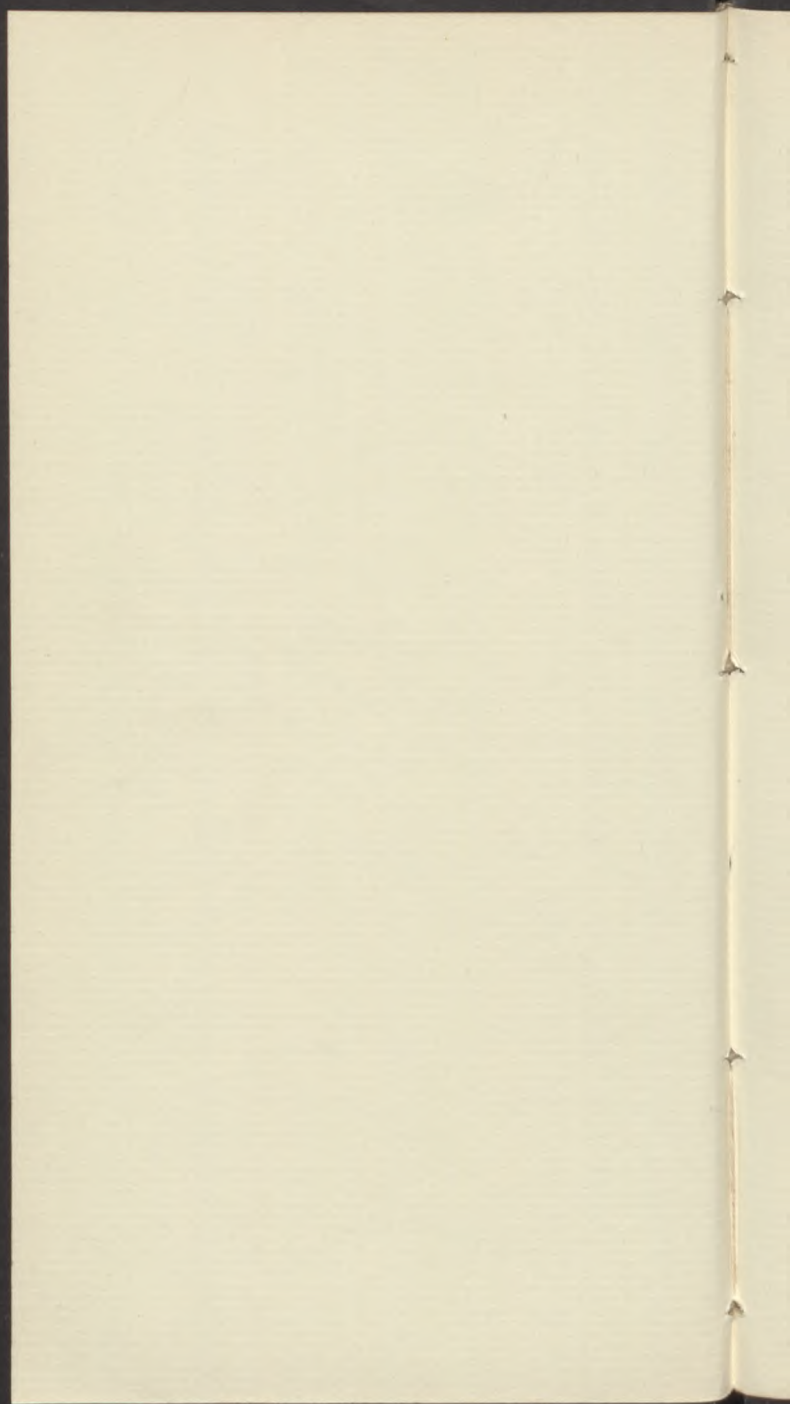
— Ha Sándor mondja. Csak nem hagyhatom magára az uramat.

Mikor indultak, az öreg ur boldogan sugta oda a vejének:

— Nagyszerű gyerek vagy; én is ilyen voltam fiatal koromban.

Az állomás

Az állomás

Egy kézfogói vacsoráról jöttünk hazafelé Szent Péterrel. Szent Péter nem volt szent, még csak Péter sem volt. Szobrászművész volt és az egyik tárlaton Szent Péter szobrával elnyerte a nagy állami aranyérmet. Azóta a bizalmas kompániája csak Szent Péternek vagy Pietrónak szőlitotta a dere-sedő fejű öreg legényt, a ki egyáltalában nem volt közönséges ember. Hallgatag volt, akár a szobrai. Elmaradhatatlan, szinte pedánsul hű tagja volt annak a lármás bohémtársaságnak, a mely nappal dolgozott, éjjel szórakozott és a jó Isten tudja, mikor aludt. Jelen volt minden mulatságán, a nélkül, hogy legalább látha-tólag részt vett volna a mulatozásokban. Csendesen ült, csendesen iszogatótt és sehogyse vitatkozott. Az ilyenfajta embe-reket általában gondolkodó embereknek szoktuk tartani, alkalmasint azért, mert a fecsegő természetű emberek rendszerint nem szoktak sokat gondolkodni.

Csakugyan gondolkodott-e Szent Péter, vagy csak keveset beszélt, nem tudom, de ezen az estén nagyon el volt érzékenyülve, az bizonyos. A vacsora kitünő volt, a pezsgő a legpompásabb francia termék, a vendéglátás oly szives, a melyet csak menyasszonyos háznál talál az ember és a levegő tele volt a tiszta szerelmi boldogság mámorító frissességével. Legényemberre nincs ennél csábítóbb hangulat. Valósággal elkábul ebben a levegőben és az okos mamának csak ki kell nyitni a ketrec ajtaját. A becsipett vad magától beletámolyog.

Szent Péter végképpen meg volt indulva és minduntalan elsőhajtotta magát:

— Hiába, ez a legokosabb és a legszebb dolog. A házasság. Nem igaz?

— Lehetséges.

— Igazi boldogság csak a házas életben van! — fujta tovább Szent Péter.

— Sőt néha még ott sincs.

— De ezen kívül soha.

— Megesik, hogy kivüle keresik, a kik benne vannak.

Szent Péter ideges lett és olyan szapora beszéddel, a mely nála a legnagyobb mértékben föltünő volt, vágott vissza:

— Ezek a léhák, a könnyelműek és a lélek nyomorékjai.

Egy kis ideig hallgatva sétáltunk, azután megint megszólalt:

— Mindenkinek meg kell házasodnia.

— Tehát neked is.

Legyintett a kezével.

— A ki ötvenöt éves korában házasodik előszörre, az nem érdemli meg, hogy harmincesztendő is volt.

— Hát mért nem házasodtál meg harmincesztendő korodban?

A klub elé érkeztünk. A kis szalonban egy lélek se volt már. Hajnal felé járt az óra. Szent Péter egy mély, puha zsölyébe vetette magát és egy ideig esendesen szivarozott. Egyszerre leverte a hamut a szivarjáról és megszólalt, mialatt különös, zavart, félig-meddig röstelkedő tekintetet vetett rám.

— Az imént azt kérdezted tőlem, mért nem házasodtam meg harmincesztendő koromban. Nohát elmondom, bár tartok tőle, hogy a végén kinevetsz. De az élet olyan különös és olyan sajátságos. Jelen-téktelen, vagy éppen nevetséges körülmé-nyek idéznek elő akárhányszor az egészre kiható fordulatokat, hogy gondolkodó ember okvetetlenül a következéseik szerint mérlegeli ezeket az okokat és nem találja nevetnivalónak a furcsaságukat.

— Rajta leszek, hogy gondolkodó ember-nek tarts.

— Helyes. Tudok rá esetet, hogy egy eljegyzés fölbomlott, mert a vőlegény egy-szer a rendes látogatási idejénél egy órá-

val későbbben érkezett. A leány férjhezment máshoz és boldogtalan.

— A férje még boldogtalanabb lehet. És az ifju?

— Az máig se házasodott meg.

— Szóval, az te vagy.

— Éppenséggel nem. Az én esetem, az sokkal furesább, mondhatnám, sokkal hihetlenebb: annyira, hogy magam se hinném el, ha nem velem esett volna meg.

— Én el fogom hinni.

Szent Péter a szivarja hamvát nézegette és végre rákezdte:

— Ezelőtt vagy huszonhat-huszonhét esztendővel tanulmányuton jártam a Keleten. E magányos barangolásaim között ott a távol idegenben egyszerre elfogott, vagy igazabban, megrohant egy nagy vágyakozás a pihenés, a megtérés, az otthon után. Van valami hasonlóság a között, a mit akkor éreztem és a között, a mit most érzek, de míg ez a mostani csak szomorú elismerése egy igazságnak, a melyhez többé nincsen jogom, az akkor egy követelő erővel föllépő emberi érzés jelentkezése volt. Most csak siratom azt, a mire akkor vágytam. Minden érzés megvan az ember lelkében, mikor fiatal, azok is, a melyről nem tud. A hősiesség, a gyávaság, a honvágy, a szenvedés és a szerelem is, csakhogy egyrésztük nem talál módot vagy alkalmat a megnyilvánulásra és békén, mozdulatlanul szuny-

nyad, míg valamely körülmény életre nem serkenti. Ám megesk, hogy egyik-másik a maga életének természet szerint kijelölt korszakában megmozdul és érvényesülésre törekszik. Ilyenkor valami mozgást, nyugtalanságot és feszülést érezünk a lelkünkben, a melynek egyelőre nem tudjuk a nevét adni. Szentül hiszem, hogy bennem a szerelem ébredt föl és elemi erővel hajszolt a tárgya fölkeresésére. Nem volt többé maradásom: csomagoltam és indultam gyorsan hazafelé.

Soha se felejttem el azt a hangulatot, a melynek ezen az egész uton rabja voltam. Valami bódultság volt ez, hasonló a lázbetegéhez. Behuzódtam a kocsi sarkába és félig lehunyt szemmel szundikáltam. A vasut dübörgése és a gyorsan változó tájak elrohanó képei egy gomolyaggá folytak össze előttem: bágyadt voltam, lusta és kedvtelen. Nagy forróságot éreztem és ingerült türelmetlenséggel vártam valami nem tudom, hogy mit. A délvidéki egyforma kis állomások szaporán maradtak el mellőlünk, de engem nem elégített ki ez a gyorsaság és tolni szerettem volna a vonatot.

Egyszerre fölriadtam. Nem tudom, mi esoda finom sejtése volt az az ösztönnek, a mely a kocsi ablakához hajtott. Kitekin tettem és egy villamos útés nyilallott keresztül a lelkemen. Egyemeletes kis állomási épület előtt álltunk és az emelet

középső ablakából egy leányfej sugárzott felém. Mondom: sugárzott. Ilyen fejet még soha életemben nem láttam. -Tündöklő fehér arc, csodálatos nagy fekete szem, puhán göndörödő barna fürtök . . .

— Szent Péter, te ömlengsz!

— Jó, hát nem ömlenek; de annyit mondhatok, hogy csodálatos hatással volt rám. Soha nem éreztem olyasmit, mint ebben a pillanatban. Megszédültem, barátom és a szívem kalapált, minden dobbanásával ezt dübörögve: ez az! ez az! Ugy álltam ott megmerevedve. A kalauz sipolt, a gép megindult és a vonat rohant velünk tovább. A látomás ígérete nem hagyott el. Az az arc élesen belevéste magát a szívembe és szinte magamon kívül hozott. Megérkeztem és támolyogva hagytam el a vonatot. Éreztem, hogy a szerelem, a mely a lelkemben hánykódott, megtalálta azt, a kire szüksége volt és a tüze égeti minden eremet . . .

Szent Péter elhallgatott és méreven nézett maga elé. Egy darabig vártam, hogy folytassa, de miután hasztalan vártam, megsűrgettem:

— Tovább! Tovább!

Vállat vont:

— Nincs tovább.

— Beleszerettél az ismeretlen lányba?

— Igen.

— Nem volt talán már leány? Asszony volt?

- Nem tudom.
- Hát nem kerested föl?
- Nem találtam meg.
- Eltűnt?

— Nem tudom . . . Elfelejtettem megnézni az állomás nevét és hasztalan utaztam azután végig ötször ugyanazt a vonalat; nem tudtam fölismerni. Így vesztettem el a boldogságomat.

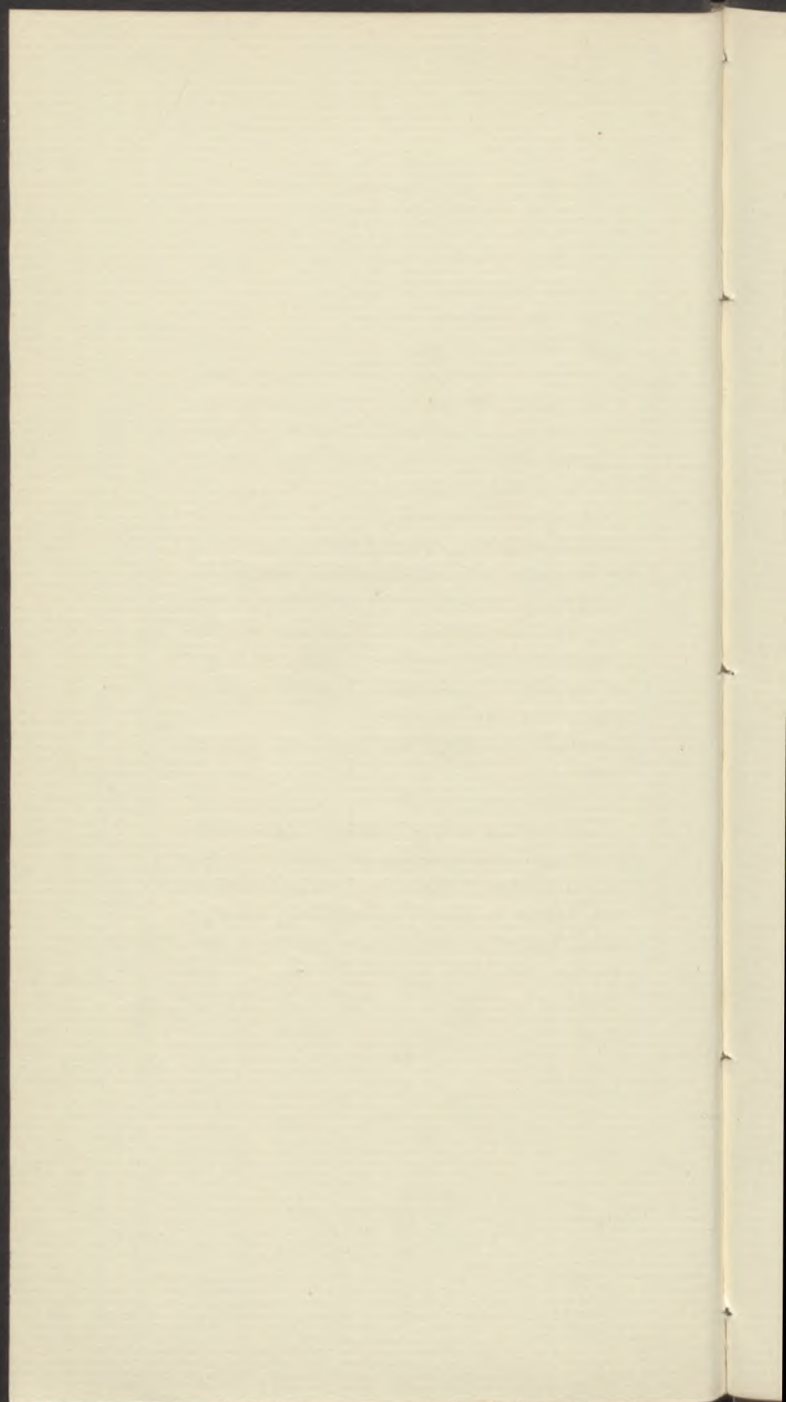
Az arcára néztem és — nem mertem elnevetni magamat ezen a furcsa eseten. A boldogtalan vén legény arcán annyi röstelkedés, zavartság és szomoruság volt, hogy megdöbbsentett. A históriája nevetségessége őszinte részvétbe olvadt át a lelkemben, a mint a szegény tehetetlenül és szomoruan ismételtette:

— Elfelejtettem megnézni az állomás nevét . . .

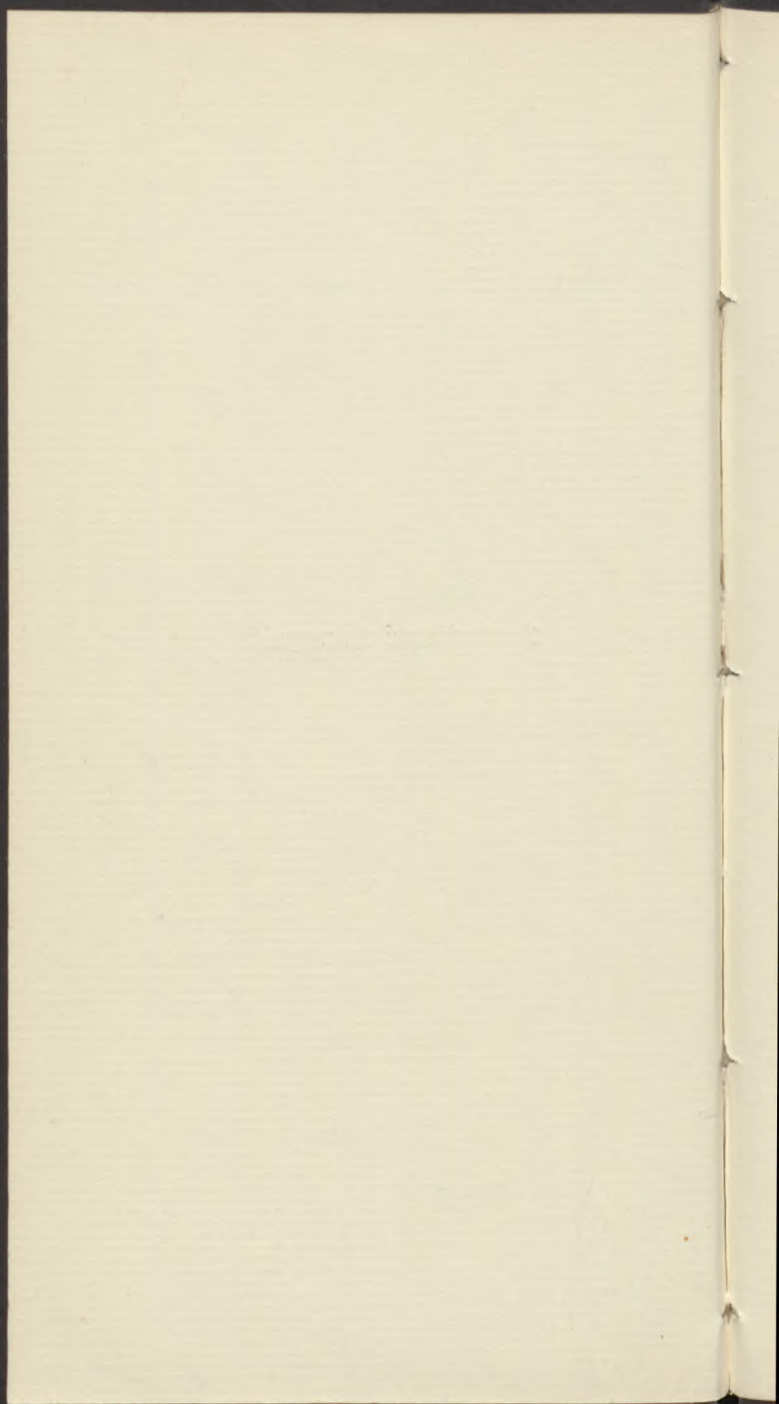
*

Eddig van a szegény Szent Péter szomorú és furcsa históriája. Ha az ember jól meggondolja, nem is olyan nagyon példátlan az eset. Végre is nem ő az egyetlen ember, a ki elrobogott a boldogsága állomása mellett és elfelejtett ott kiszállani.

Szobotitsné könnyei

Szobotitsné könnyei

I.

Az asszonyi hatalomnak sokféle a fegyvere. Az egyik a szemével igaz le, a másik a hangjával uralkodik, a harmadiknak a mosolygása az, a minék nem lehet ellentállani. Szobotitsnének a könny volt a fegyvere. Ő úgy csatázott, hogy sirt és zokogva aratta diadalait. Ellentállani a könnyeknek egyszerűen lehetetlenség volt, a mire Szobotits bácsi a legilletékesebb tanu. Ő már verekedett olaszszal, némettel, mindig ellentállott, sőt ellent tudott állni kártyának és bornak is: de egyszeriben kaptulált, ha az asszony szeméből megeredt a zápor. Így ejtette rabjául is annak idején ő nagysága. Milánói olasz leány volt, Szobotits bácsi hadnagykorában ott ismerkedett meg vele. Jó szívvel voltak egymáshoz és mikor egy napon a hadnagy jelentette, hogy két hét múlva bucsuzni kell Majland városától: a leánynak egyszerre megtelt ragyogó harmattal a szeme. Így azután párosan bucsuzott el Itáliától Szobotits.

Szobotitsné hű maradt a kipróbált fegyveréhez és nem is volt oka elfordulni tőle. A könnyek közvetetlen hatása időközben változott ugyan, de a siker mindig megmaradt. Eleinte megindították Szobotitsot, később dühösítették, végül untatták: de a végső eredményben mindig volt foganatjuk.

Mikor mifelénk kerültek, Szobotits bácsi már mankón járt. Leesett a lóról és a lábát törte. Télen irnok volt a városnál, nyáron fürdőbiztos a város fürdőjében. Kissé különös népek voltak, valami nagy népszerűség nem környezte őket. Apró kölesönökből támadnak a nagy pletykák és a jótállókból lesznek a haragosok. Szegény Szobotits bácsinak sok kezesre volt szüksége, tehát kevés barátja maradt: az asszonyok pedig rossz néven vették, hogy Szobotitsné még mindig nagyon világos ruhákat hord, a haja meg a helyett, hogy őszülne, egyre csak aranyosabb szőke lesz.

Bizony zaklatott életet éltek és tisztára a gondviselés munkája volt, hogy egy nyáron odahozta a fürdőre Makár Mihályt. A gondviselésnek ebben a munkájában a köszvény segédkezett. Makár Mihály agglegény volt, kopasz is volt, köszvényes is volt; de roppant gazdag ember volt. És hogy volt szive is, azt bizonyítja, hogy egyszerre heves szerelemre gyuladt Szobotits Melinda iránt. Kijelentette, hogy elveszi egy szál ruhában is és a mint megeskü-

dött vele, ráíratja az egyik pesti házát. A kis leányok azonban furcsa teremtések. Szobotits Melinda sehogyse tudta méltányolni a gondviselésnek ezt a szerencsés ötletét, pedig nemcsak szép, hanem okos leány is volt, a fekete szeméből csak úgy sugárzott az értelmesség. Szobotits bácsi egyszerűen nem bírt vele. Hasztalan magyarázta neki, micsoda gyöngyélete lesz: Pesten fog lakni, lesz hintója, járhat színházba, akár minden este másikba. Melinda kijelentette, hogy inkább meghal, de nem megy ahhoz az emberhez.

— Nem lehet apuskám! Nem lehet! — ismételte konokul és sirva. — Nem tehetem!

— De miért? — kérdezte dühösen az apja, a nélkül, hogy értelmes választ tudott volna kicsikarni.

— Mit csináljunk? — fordult csüggedten a feleségéhez, mikor a leány sirva szaladt be a szobájába. — Ez a házasság egyszerre megszabadítana bennünket minden bajtól, gondtól, a zaklatástól, a végrehajtótól és ő nem akar! Nem akar! De miért?

— Én sejtem, — mondta az asszony, — Szabó Géza . . .

Szobotits bácsi dühösen hadonázott a mankójával.

— Az a semmi! Az a lump! Az a koldus! Egy kétszáz forintos váltónál sem fogadták el jótállónak! Olyan nines! Ezt

nem engedem!... Vedd elő te azt a leányt és beszélj a fejével! Én nem bírok vele: de te értesz hozzá! Ennek meg kell lenni!

Az asszony csak ennyit mondott:

— Bizdd rám! Megpróbálom!

Tíz perc múlva már a leánynál volt. Ránézett és tüstént megeredt a könnye:

— Hát igazán azt akarod gyermekem, hogy nyomorúságban vesszünk? Ha te akarod, hát jó . . .

A leány sirva ölelte át a nyakát:

— Nem tehetem anyácskám! Nem tehetem . . .

— Hát koldulni fogunk, — zokogta Szobotitsné, — jó, hát koldulni fogunk . . . Hogyha te akarod . . .

Sírtak mind a ketten. De a leány hamarabb abbahagyta. Szobotitsné azonban nem. Ő zokogott, rendületlenül, fáradhatatlanul, lecsillapíthatatlanul. A könnye csak ömlött... ömlött, a míg a leány egyszer csak fölemelkedett, nagyot lélekzett, azután leeresztette a két karját és halkán megszólalt:

— Hát jó . . . Legyen úgy, a mint ti akarjátok.

II.

Makár Mihály jó fiúnak bizonyult. Figyelmes volt, gyöngéd és bőkezű. Roppanatul megbeesülte a fiatal felesége szülőit. Szobotits bácsi sok pénzt kapott tőle,

finom italokat és szivarokat küldött, az anyósának meg pompás szöveteket. Végre-hajtónak hire se volt többé és hogy tökéletes legyen a nyugalom, azt a lump vasutast, Szabó Gézát, a ki részeg fővel olyasmit emlegetett, hogy lelövi az öreg Szobotitsot, szerencsére időközben áthelyezték Budapestre. Szóval tökéletes volt a boldogság egy félesztendeig, a mikor egész váratlanul otthon termett az asszony.

— Nem birom tovább! — mondotta égő szemmel. — Nem megyek többé vissza!

Szobotits bácsi olyan lett, mintha a villám csapott volna le mellette. Mikor már minden megvolna, íme egyszerre vége mindennek. A nyugalomnak, a jólétnek, a boldogságnak. Képes lett volna megölni mindnyájukat, ha az asszony csöndesen oda nem szól neki:

— Te csak menj; bizdd rám a dolgot; én eligazítom.

Melinda kemény, elszánt hangon mondta az anyjának:

— Ne kergessetek vissza anyám! Ne tegyétek!

Szobotitsné sirva ölelte át a leányát.

— Hát ki kerget édes gyermekem!? Legyen meg a végzet akarata! Már oly jó volt minden. Oly nyugodtan éltünk. Oly boldogok voltunk, hogy öreg napjainkat nem zavarja semmi baj, semmi keserűség!

De hát vége van . . . Micsoda szégyen!
. . . Micsoda csalódás! . . .

A fiatal asszonynak vonaglott az álla
és halovány arcán könny perdült végig.

— De ha nem tudom szeretni anyám
. . . Nem tudom . . .

— Hát minket ki szeret? — zokogta
Szobotitsné. — A ki visszataszít a nyomor-
úságba, mikor már minden jó volt... A
ki ilyen szégyent hoz öreg fejünkre . . .
Jaj . . . jaj . . .

Egész teste reszketett a sirástól. A
könnye úgy omlott, mint egy zuhatag.
Nem lehetett ezt sokáig nézni. A menyecske
hirtelen fölegyenesedett és érdes hangon
mondta:

— Jól van anyám . . . Ti kívánjátok,
hát visszamegyek! Megyek tüstént!

A szemében villámok cikáztak. Valami
olyan fenyegető volt a magatartásában,
hogy Szobotitsné összerázkódott.

III.

A fiatal asszony következő látogatása
már sokkal vidámabb természetű volt. Különben már megelőzte a hire, hogy nagyon
vidám menyecske lett belőle. Maga jött —
az urát ágyhoz szőgezte a nyavalyája —
és roppant hangosan érkezett. Nagy vál-
tozáson ment át, mintha csak kicserélték

volna. A szöke haja most vöröses fényben ragyogott. Alkalmasint festette egy kicsit. Az arcát is egy kicsit. A szemöldökét is egy kicsit. Még a tekintete is, mintha megváltozott volna. A mozdulatai is szelesek, szilajak lettek. Nem győzték bámulni, mialatt beszélt hangosan és jókedvűen, roppant sokat.

— Ejnye . . . de megváltoztál, — mondotta végül tétova hangon az apja.

A menyecske elnevette magát.

— Nem lehet az ember örökké egyforma, apuskám! Mulik az idő!

— Persze, — mondotta esőndesen az öreg.

Jókora idő telt el, míg azután Szobotitsné meg mert kockáztatni egy kérdést, a mely pedig már régóta a nyelve hegyén volt:

— Az uradról nem is szólsz, Melinda. Hogy van?

A menyecske elbigyesztette az ajkát:

— Köszönöm; nyög! — felelte szárazon.

Szobotits bácsit láthatóan meghökkenette ez a válasz, ez a hang, ez a kifejezés.

— Ejnye . . . ejnye, — motyogta. — Ugy beszélsz róla, mintha gyűlölnéd!

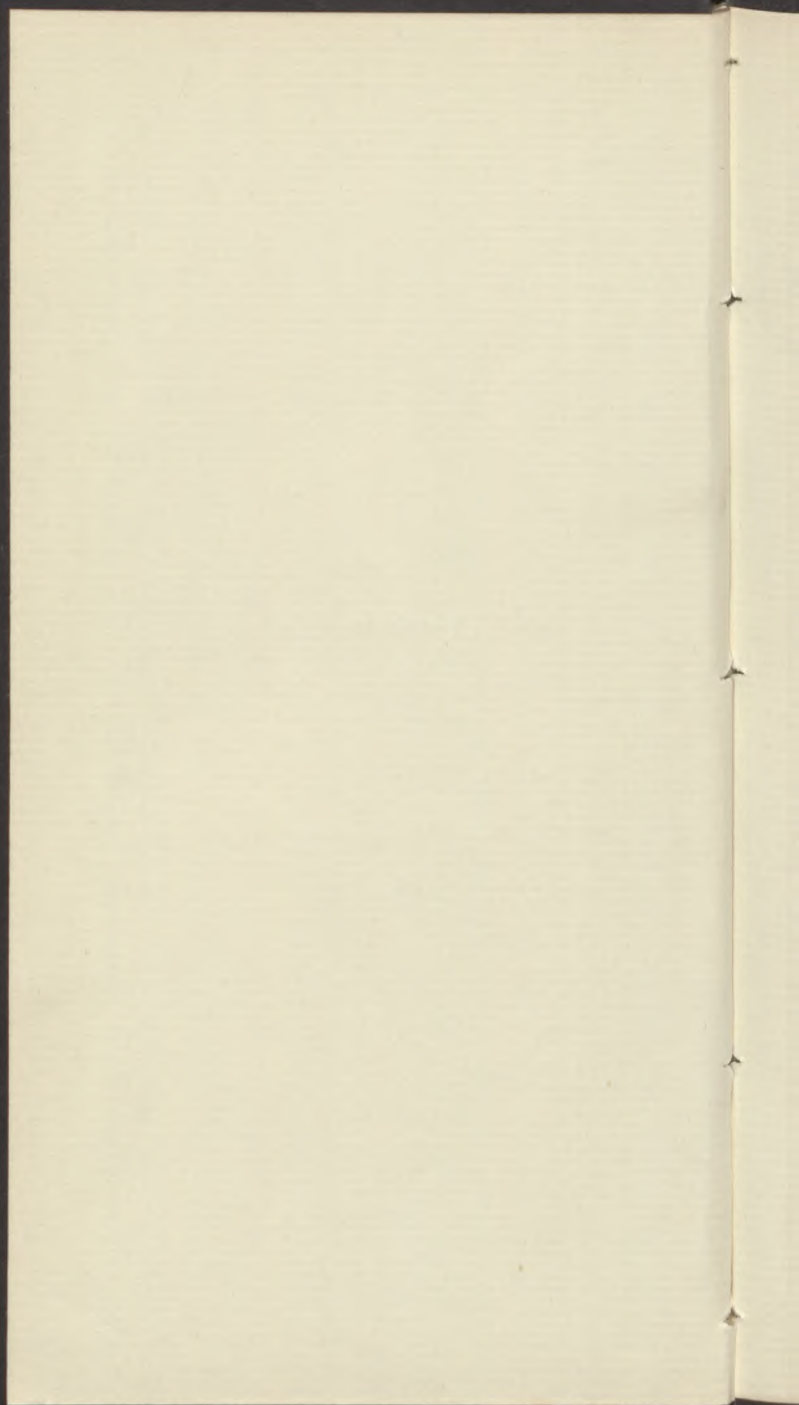
— Pedig ti tudjátok legjobban, hogy imádom! Különben oda se adtatok volna neki! — mondotta az asszony kegyetlen gunnyal. Azután fölnevetett és vidáman folytatta:

— De azért jó fiu! Roppant jó fiu!

. . . Szobotitsné egy szót se szólt. Nagyön hallgatag volt egész este. A tömérdek ajándék se tudta megoldani a nyelvét. Mikor azután lefeküdt, a sötétben elkezdett sirni. A sötétben és némán, hogy senki se lássa, senki se hallja. Csak úgy magának sirt, minden cél nélkül.

A zsinór

A zsinór

Az elbeszélés sora a poétán volt.

I.

Ezelőtt hét esztendővel történt: akkor huszonnégy éves voltam. Az első kötetem megjelenése után — elég takaros sikere volt — egy vidéki város jótékony nőegyesülete meghívott fölolvasásra. Először esett meg velem életemben: természetesen készséggel fogadtam el tehát a meghívást. Valami költői elbeszélést olvastam föl, — a milyeneket huszonnégy éves korában ír az ember: tele szerelemmel és hangulattal. A matiné után a nőegylet elnöknőjéhez, a polgármesternéhez voltam ebédre hivatalos.

Ünnepeltek és a dicsőség láza egy kicsit mámorossá tett. A polgármesternek egy leánya volt — az asztalnál a szomszédom — egy rajongó nézésű, bájos és üde tizenhat éves gyermek: esupa ártatlanság és esupa

lelkesezés. Nem akarok nagyon hosszadalmas lenni. Ismeritek a tavaszi szerelmek rövid fergetegeit. Körülgomolyog bennünket valami rózsaszínű felhő, a melyből zsendítő permeteg finom esője hull a lelkünkre. Magyarán szólva, egy kicsikét egymásba habarodtunk. Nagyon sokat beszélgettünk, alkalmasint nem csupa komoly témáról és lehet, hogy egy félig kimondott, félig hallgatag is megértett ígéret is kiszökkent az ajkaink közül.

Délután öt óra tájt — hadd lássa a közönség is a poétát — a cukrászdába mentünk. A beszélgetés során valami ilyesformát mondhattam a leánynak:

— Látja, milyen bolond az élet! Én most elmegyek innen és az emléken kívül, a melyet a szívemben megőrzök, nem viszek magammal egy szál virágot se, a mely magára emlékeztetne.

A leány egy pillanatig rám nézett a nedves nagy szemével, azután sajátságos, dévajkodó, de reszkető hangon mondotta:

— A virág elhervad; hanem nézze, itt van ez. Ez megmarad és a mellett csakugyan — *édes* emlék.

Egy cukros doboz volt előtte. Letépte a rózsás dobozról az aranyos zsinórt és ideadta.

Loppal az ajkaimhoz emeltem a hitvány kis fonalat, azután a tárcámba rejtettem.

II.

Ott is felejtettem szépen. Talán nem is illő dolog bevallani: de való, hogy két hét múlva már rég megfeledkeztem arról a kedves városkáról, a nőgyesülettel, az ebéddel, a cukrászdával és a szerelemmel egyetemben. És megfeledkeztem a zsinórról is, a mely némán, csöndesen lapult meg a tárcám fenekén. Annyira se jutott eszembe, hogy — kiraktam volna onnét.

III.

Eltelt három esztendő. Temesvárra utaztam. A mint beléptem a kocsiba, egy fiatal párt találtam benne. Az asszony tüstént rám ismert, szívesen mosolygott rám és én köszöntöttem, a nélkül, hogy az első pillanatban tudtam volna, ki is legyen valójában. Csakhamar ráakadtam azonban az emlékeim között és egy kis megindultság fogott el.

Az asszony bemutatott az urának. Hamarosan megtudtam, hogy a házasságuk egy-éves „jubileumát“ jártak megünnepelni a fővárosban. Meg is hívtak azonnal: a mit azonban, sajnos, nem fogadhattam el.

Természetesen az én három év előtti föl-

olvasásomról beszélgettünk — a fölösleges részletek mellőzésével — és el kellett ismernem, hogy az izlésem nem lehetett rossz ezelőtt három esztendővel sem. Az asszonyka bájos volt és kedves.

Belépett a kalauz és a jegyeket kérte. A férj a felöltőjében kotorászott, én pedig a tárcámba nyultam és onnan huztam ki a jegyemet. És a mint kihuztam, kiesett a tárcsa fenekéről egy szál vékony aranyos zsinór az ülés bársonyváncosára.

Az asszony észrevette. Tágra nyílt szeméből egy pillantás esett az arcomra, a melyet sohase fogok elfelejteni. Erre a kifejezésre ninesen meghatározás. Csak éreztem, hogy egy hatalmas villámos ütés rázza meg a lelkemet. Azután, mielőtt még utána nyulhattam volna, az asszonyka keztyűs keze odasiklott az árva zsinór fölé és egy gyors mozdulattal belégyömöszölte azt a keztyűjébe.

Ettől a pillanattól kezdve sehogyse ment többé a társalgás. Az asszony az ablak felé fordította kipirult arcát és konokul nézte a lapos vidéket. Engem is elfogott valami ideges izgatottság és némán maradtam. A férj — a ki nem volt valami bőbeszédű legény — nem vett észre semmit.

— Ez természetes dolog. A férj sohase vesz észre semmit, — szólt közbe az újságíró.

IV.

Ők kiszálltak az állomásuknál, én mentem a dolgom után. A bucsuzásnál éreztem, hogy az asszonyka keze forrón szorítja meg az enyimet; észrevettem, hogy a hangja reszket a megindultságtól és én magam se voltam egészen nyugodt. Zaklatta a lelkemet a gondolat, hogy míg mi itt rohanunk egyik izgalomból a másikba és a másikat is elfeledjük a holnapért: ime, vannak, a kiknek a lelke megőrzi az emléket, ha az még oly jelentéktelen is és Isten tudja hányszor földidézik, elmerengnek rajta és megrezdülnek, a mikor elibük hozza őket valami, vagy valaki.

A férfi azonban hálátlan és könnyelmű kétlábu. A mi engem illet, én bizony nagyon hajlandó voltam rá, hogy elfelejtsem ezt a második találkozást is minden megható részletével együtt, csakugy mint a hogy elfelejtettem az elsőt. Nem az én érdemem, hogy nem így történt. Mire hazajöttem, levél várt már reám az asszonykától. A história tanulságos voltánál fogva megérdemli, hogy fölolvassam. Hallgassátok meg.

Kedves barátom!

Engedje meg, hogy így szólítom: de úgy érzem, hogy így kell szólítanom. A mióta önnel utóljára találkoztam, egy

erős megindultság tartja fogva a szíve-
met és kényszerítő erővel sarkal arra,
hogy írjak önnek. Ha számot kellene
adnom arról, a mit abban a rám nézve
örökké emlékezetes pillanatban éreztem
— ön tudja, melyiket értem — igazán kép-
telen lennék rá. Ön tehát megőrizte azt
a semmiséget, szegény kis emlékét egy
órának, a mely — azt hittem — olyan
jelentéktelen lehetett az ön életében,
hogy régesrég megfeledkezhetett róla. Ez
a darabka zsinór azt bizonyítja, hogy
nekem nem volt igazam és a mellett szól,
hogy én alkalmasint talán fájdalmat is
okoztam önnek. Ha gondolkozik a dol-
gon, beláthatja, hogy a látszat mellett
szól és én joggal gondolhattam arra, hogy
az emlékem a mi kis városunk határával
együtt tűnt el az ön szemei elől. Ha nem
így áll a dolog, bocsásson meg nekem.
Annyival is inkább, mert biztosíthatom,
hogy én is sokáig, hiven megőriztem a
szívem rejtekében az ön emlékezetét. E
megindultságomban jól esik nekem az a
tudat, hogy ön gondol reám olykor és
bizonyára számíthatok az ön nemes barát-
ságára, ha valamikor szükségem lesz rá:
a minthogy ön is mindig számíthat az
enyémre. Kinek az életében nincsenek
sötét órák: engedje meg, hogy ilyenkor
önre gondoljak. Ime itt küldöm a zsinór
egyik felét: a másikat megtartom ma-
gamnak, emlékül öntől és emlékezésül
önre . . .

*

— És mit tettél te erre a levélre? —
kérdzte egész izgatottan a társaság egyik
tagja.

— Tisztességes ember lévén, megírtad a neki őszintén a valóságot: vélte a bíró.

— Praktikus ember lévén, elfogadtad a szíves meghívást és leutaztál; — mondta az ügyvéd.

A poéta mélán elmosolyodott.

— Egyiket se tettem. Borítékba tettem a zsinórt és — visszaküldtem.

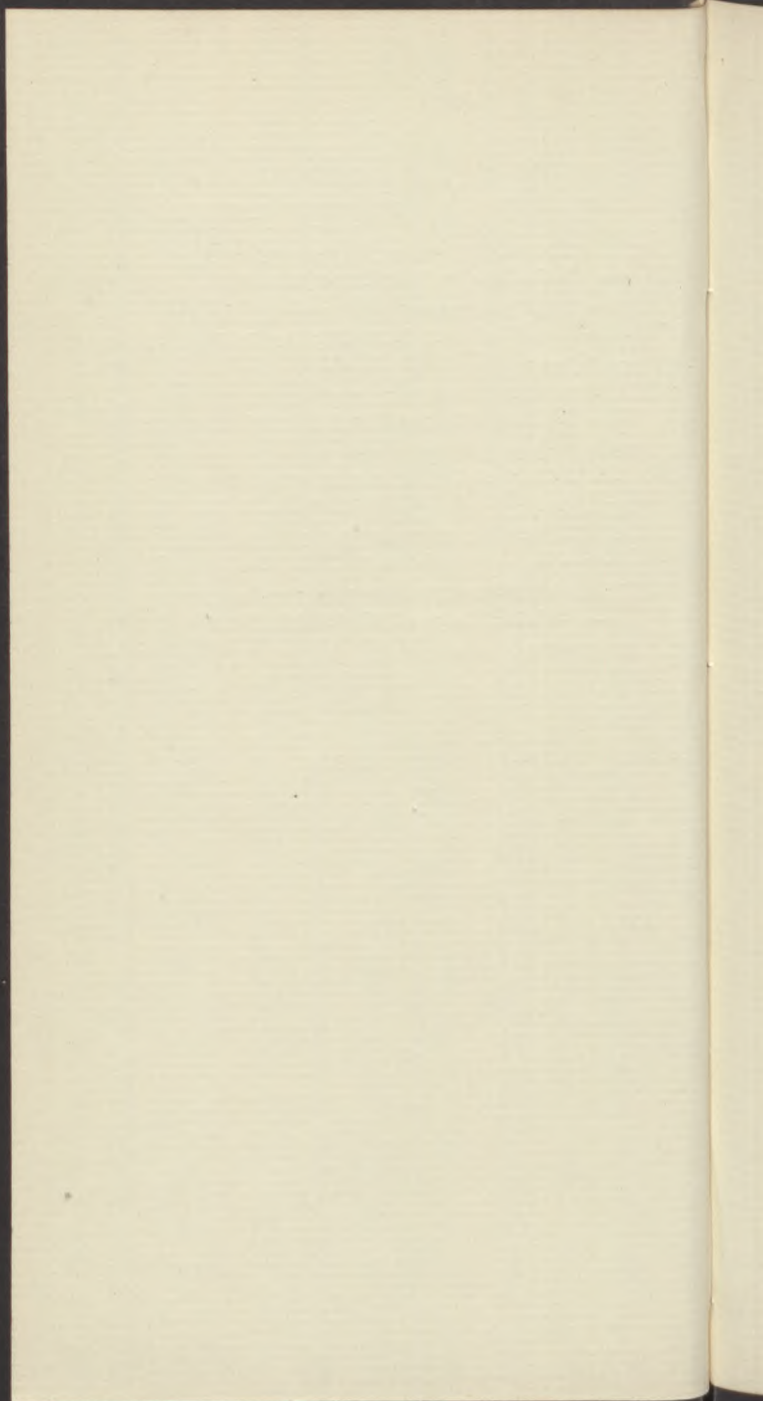
A doktor végigsimitotta a szép hosszú szakállát.

— Ez némileg udvariatlan, de föltétlenül tisztességes cselekedet volt.

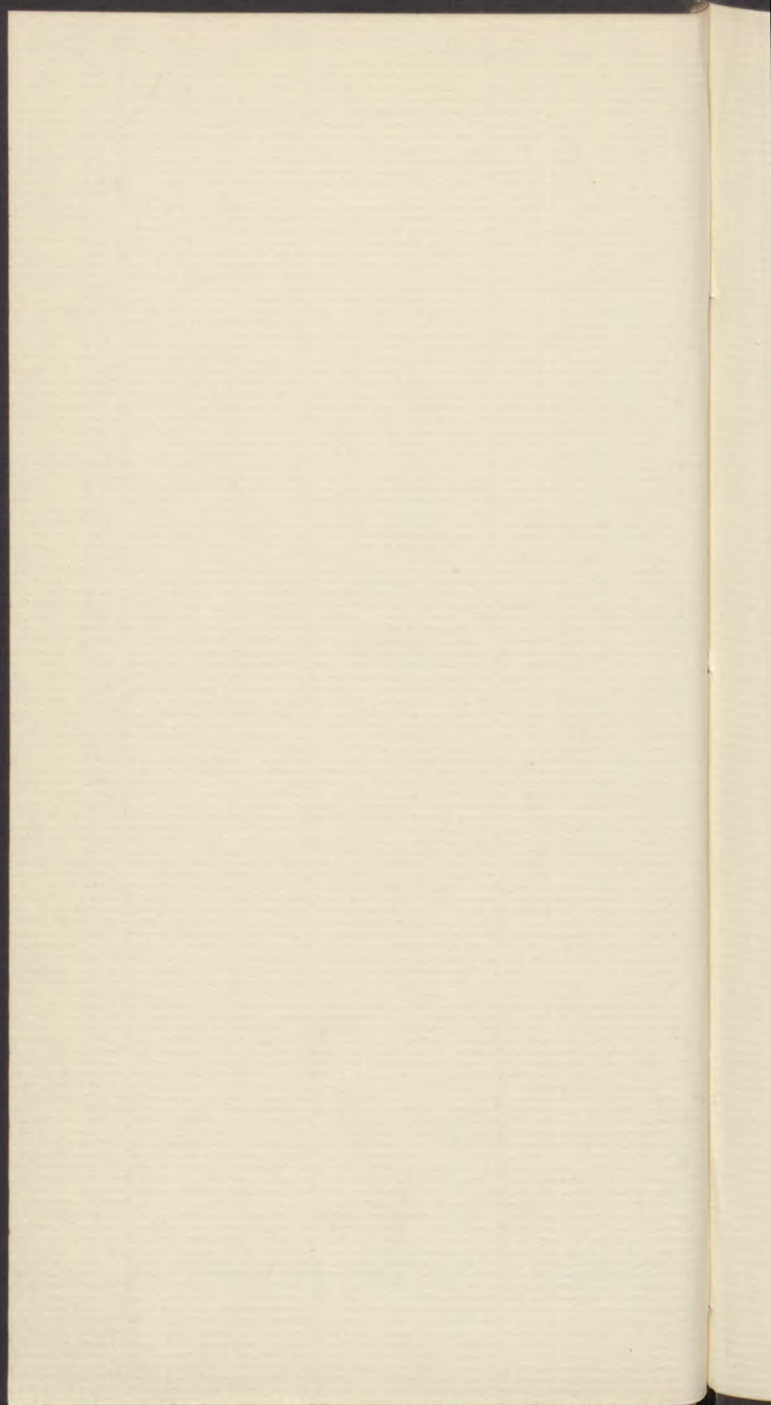
Az újságíró megpödörte a bajuszát:

— Valóban, nagyon tisztességes és nagyon udvariatlan!

A fűrtök

A fűrtők

I.

A fűrtők, a melyekről ez érzékeny és szerelmes történetben szó lesz, abból az aranyos és puha hajtengerből valók, a mely mint egy sugárzó glória övezte a Klári nemes és tiszta homlokát. Mert ez érzékeny és szerelmes történet hősnője Klári lesz, a szőke és fogékony lelkű gyermek, hőse pedig egy ifju, de csinos piktor, a ki eddig legalább még nem főzte le Rafaelt, de a ki Klári lelkivilágára határozottan nagyobb hatással volt, mint a csinkvecsento összes mesterei.

Hogy ő lett volna az első, a ki hullámszásba hozta a kedves gyermek ártatlan, fiatal szívét, ezt nem mondhatom. Hazudni nem akarok. Tudomásom van róla, hogy e fogékony szív története visszanyulik a polgári iskola harmadik osztályáig, mert

Klári naplója ez időben sűrűn megemlékezik bizonyos Török urról, a ki pedig a polgári leányiskolák tananyagának gazdag jegyzékében egyáltalán nem található. Sőt van tudomásom egy szőke tiszthelyettesről is, a ki miatt Klári első ízben határozta el, hogy a halál karjaiban keres nyugalmat zaklatott szívének. A jogászról nem is szólok. Ez egy léha fráter volt, a ki még azt sem érdemelte meg, hogy a nevének hely jusson a Kláriemlékeinek szentélyében.

Hanem a piktör, ez már egészen más rovásra tartozik. Miként talált egymásra a két lángoló lélek, nem tudom. De bizonyos, hogy a szerelem áldott tündére összevezérelte őket és Klári érezte, hogy ime ez az az első, a ki egyuttal az utolsó is. A mi szíveiket elfogta, az a nagy, az egyetlen, az igaz szerelem volt, a szerelem, mely a sirig tart és a föltámadásban folytatódik.

Klári ekkor tizenhat éves volt, a festő pedig huszonegy. Még várniok kellett tehát. A boldogságot nem adják ingyen, megpróbáltatások nélkül. Minden percét a várakozásnak az üdvösség egy elvesztett örökkévalóságának érezték, de a fiatalok ez ellen mitse tehettek. Klári ugyan, a ki türelem dolgában nem vetekedhetett Jóbbal és az életről általában nem volt valami kiváló véleménynyel, ismételten ajánlotta a közös elhalálozás módszerét, a festő azon-

ban nem találta helyesnek ezt a drámai megoldást.

— Nem, Klári, — mondotta szilárd hangon, — ezt nem lehet tenni! Egyikünknek sem szabad. Nekem az a kötelességem, hogy dicsőséget szerezzek és magának az a hivatása, hogy a dicsőség hideg fényéhez megadja a boldogság melegét. Én elmegyek Klári, de visszatérek három év multán dicsőséggel. Magától pedig nem kérek mást, csak azt, hogy várjon rám három esztendeig hűséges szívvel és őrizze meg szerelmünket úgy, a mint én megőrzöm.

— Örökké... — mondta Klári elfuladó hangon, a miért a piktor feltérdre ereszkedve, kezet csókolt neki.

Azután így folytatta:

— E szent fogadalom jeléül pedig adjon nekem a maga hajából egy fürtöt, én is adok az enyémből magának. Legyen ez a kötelék közöttünk. És ha közben a szíve elfordulna tőlem, ha valaki más foglalná el a helyemet, akkor csak arra kérem, tegye borítékba ezt a fürtöt és küldje el nekem. Erről tudni fogom, hogy meghaltam.

A Klári szép kék szemét elborította a könny. Nem tudott válaszolni. A piktor se tudta magát többé türtőztetni. A két boldogtalan fiatal sirva cserélte ki a hajfürtöket és sirva helyezte el a piktor a tárcájába, Klári pedig az imádságoskönyvébe.

+ Vizi növény

II.

A piktör másnap elutazott Itáliába, Klári pedig egyedül maradt bánatával, keserűségével és reménységével. A szép gyermek szomorú lett és méla. Az életről, mint ilyenről még a szokottnál is szigorubb módon nyilatkozott, bánatos verseket olvasott és több ízben példálódzott olyanformán, hogy nem azok a vértanúk szenvedtek legtöbbet, a kik máglyán égtek el, sokkal keservesebb azok sorsa, a kik a lelkükben hordják örökké vérző sebüket és a rideg világ gunyakaja között csöndesen, haldokolnak.

A rideg világ gunyakaja természetesen csak költői kép volt és hála Istennek, a csöndes haldoklás se ártott meg nagyon Klárinak. Sőt el kell ismerni, hogy nagy lelki erővel viselte a sorsát. A szomorúsága lassankint csöndes megnyugvássá enyhült és a bánat, úgy látszik, egészen a szívébe költözött. Külsőleg legalább nyoma se látszott. Minden látszat azt mutatta, hogy Klári éppen olyan jókedvű, pajkos teremtés lett megint, mint a milyen volt azelőtt. Kacagott, tréfált, sőt táncolt is, ha alkalma nyílt rá.

Mindez azonban természetesen csak látszat volt. A való ott lappangott a maga

szörnyű szomorúságában Klári lelkében, de erről a gunyakagó rideg világ semmit se tudhatott. A gunyakagó rideg világ csak annyit tudott meg egy verőfényes kora tavaszi napon, körülbelül harmadfél esztendővel a piktor elutazása után, hogy a vérzőszivű Klárit eljegyezte Szilágyi István köz- és váltóüggyvéd.

III.

Négyhónapos menyecske volt már Klári és — legalább a látszat szerint — a legboldogabb a világ összes négyhónapos menyeeskéi között, mikor a leánynevére az édesapja házához levelet kapott. Olasz bélyeg volt a borítékon és Klárinak, mikor a levél aláírását elolvasta, elállott a szíve verése.

A levelet a piktor írta, a kinek ő a di-esőség hideg fényéhez a boldogság melegét esküdte ezelőtt három esztendővel. Majd kiejtette a kezéből a levelet és időbe került, a mig annyira összeszedte magát, hogy az elolvasásába fogott.

A levél szép volt és nem minden költői lendület híján. Így hangzott:

Kisasszony!

Három esztendeje annak, hogy egy szent fogadással váltunk meg egymástól. Én eljöttem, hogy dicsőséget szerezzek a

nevemnek és ezzel a dicsőséggel szerezzem meg boldogságomat. Nagyon fiatalok voltunk mind a ketten; de hogy én megtartottam, a mit akkor fogadtam, azt bizonyítja ez a levelem is. Sokszor gondoltam önre és mindig azzal az édes tudattal, hogy bizonyára ön se feledkezett meg rólam. Hisz én ismerem önt, ismerem nemet és tiszta lelkét és mert ismerem, tisztelem és szeretem, nem kívánhatom, hogy tovább is szenvedjen miattam, a ki erre méltó nem vagyok. Elég volt az áldozatból, jól érzem, többet nem kívánhatok. Bűn és lelketlenség volna, ha ön még többet szenvedne miattam. Elég, ha én gyötörődöm; elég, ha én meghalok. A boldogtalanságból önnek ne legyen része. Ne várjon rám tovább, — legyen boldog másval. Én lemondtam a boldogságról és hogy lemondásom teljes legyen, ime visszaküldöm önnek fogadalmunk jelét, e drága és szent fürtöket, a melyeket mindezideig itt viseltem szívem fölött és a melyeket annyiszor öntöztem könnyeimmel, annyiszor borítottam csókjaimmal! . . .

Klárít, az érző szívű Klárít elfogta a megindultság. Az ajkai reszkettek és rózsás kis álla gyanusan vonaglott. Klári el volt érzékenyülve és lelkifurdalásokat érzett. A boldogtalan ifjura gondolt ott a távol idegenben, a mint tompa kétségbeeséssel bámul maga elé szomorú legényszobájában és fájó lélekkel ábrándozik a drága és szent fürtökről, a melyeket annyiszor öntözött könnyeivel és annyiszor borított csókjaival . . .

Klári nagyot sóhajtott és megindultan rebegte:

— Szegény fiu.

Azután csöndes pietással bontotta föl a kis papírsomót, a mely a levélhez volt mellékelve. A fürtök.

IV.

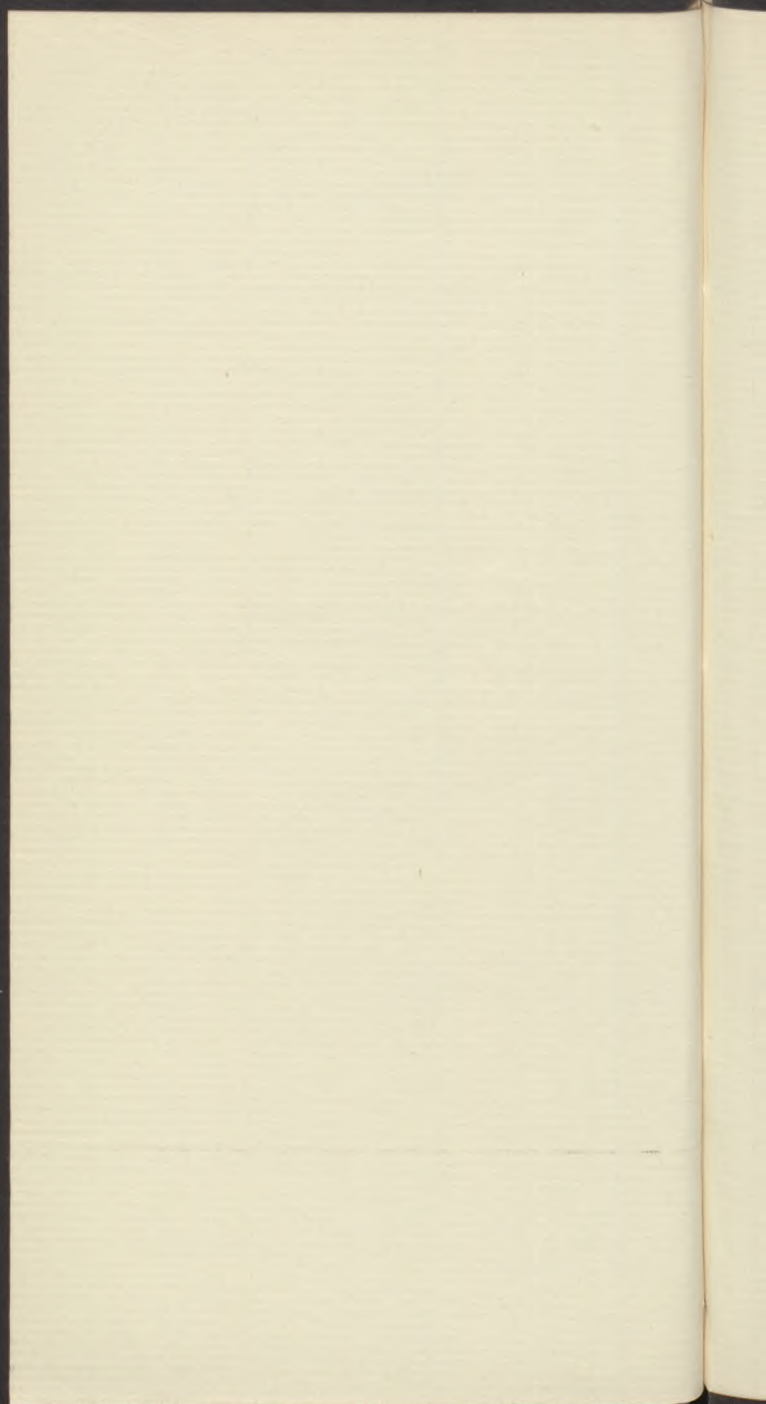
És a mint fölbontotta, fölugrott, mintha vipera csipte volna meg. Az arcocskája eltorzult a dühtől és végtelen megvetéssel sziszegte:

— A szemtelen!

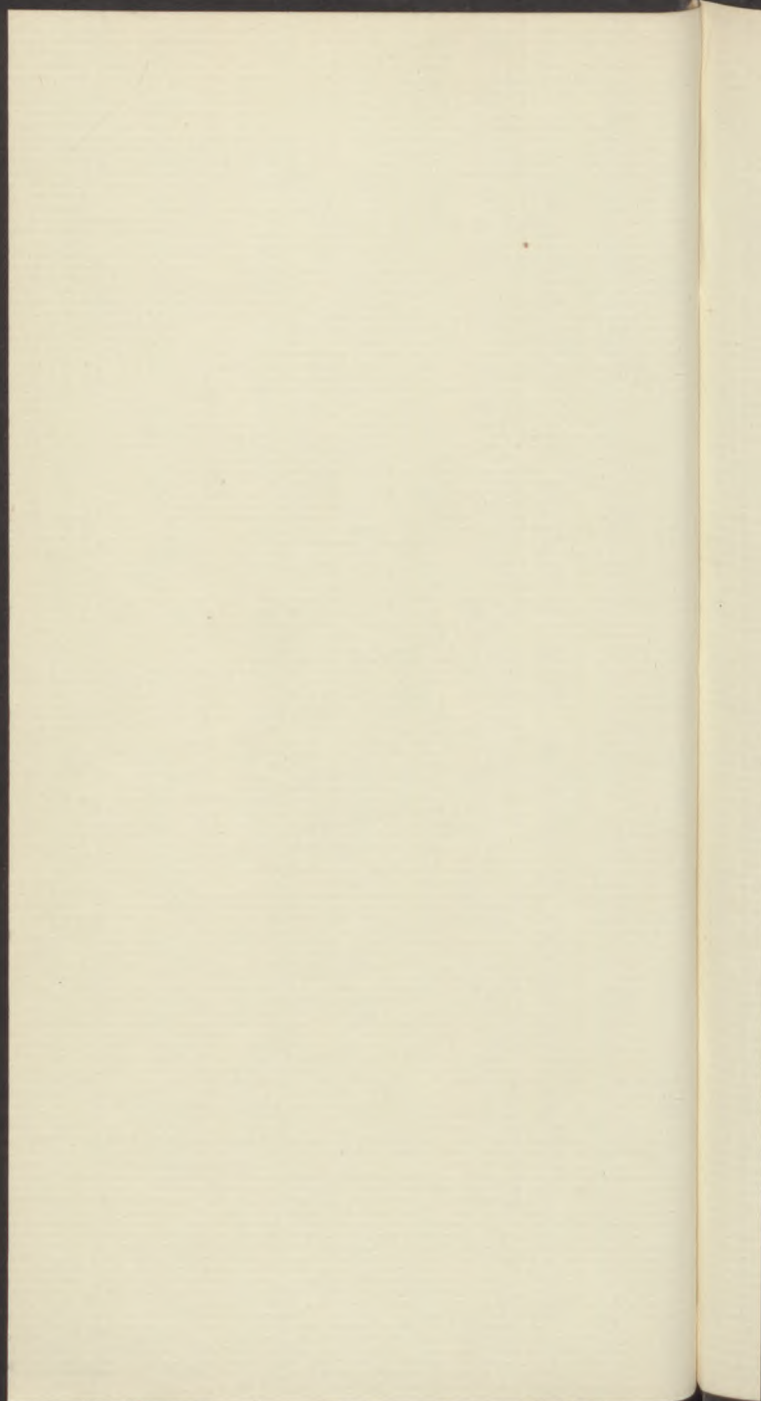
... A papirosban három *hollőfekete* hajszál volt. A Klári aranyszőke hajával egyik se mutatott semmi hasonlóságot.

Az isten tudja, honnan szedte őket az a szórakozott piktör.

A lejtőn

A lejtőn

A novella ott ballagott csöndesen fölfelé a hegyoldalon a barlanghoz vezető uton. Délelőtt tizenegy óra volt és a verőfény aranyos fátyla ragyogott az erdő fölött.

Legelől ment vasas végű hosszú botjával Kohanek ur; de ő nem tartozik hozzá a novellához. Ő a barlangos-ember és a barlang az ő hivatala. Ő, míg a fürdőszezon tart, minden istenadott nap megteszi ezt az utat délelőtt tizenegykor és délután háromkor, kalauzolván a vendégeket. Szépszavu ur Kohanek ur, úgy ismeri a barlangot, mint a saját tenyerét, de azért még állandóan ki tudja lelkesedni az uraságoktól a dupla borravalót.

A novella csak ő utána következett. Elől a férj, a nyomorék. Egy alacsony, bicegős emberke, rengeteg puppal a hátán. A puppjánál csak a feje volt nagyobb. Akkora volt ez a fej, mint egy akós hordó és az arcán belső betegségek sárgasága ömlött el. Az asszony, a kinek olyan volt az arca, mint

a milyennek az angyalokat festik, először támogatni akarta, de a nyomorék hencegő fenhéjázással tolta el magától.

— Csak hagyj! Jobban tudok én, mint ti ketten!

És csakugyan, törtetett fölfelé. A hosszab-bik lábával szinte lóditott egyet-egyet a testén, úgy lökdöste magát fölfelé. Ugy sietett, mintha versenyezne valami láthatatlan ellenféllel vagy vetélytárssal.

Azok ketten — a két egészséges, ép fiatal teremtés — elmaradtak a nyomorék mögött.

Ismertem őket, mind a hármójukat. A históriájukat is. A rendes háromság voltak és a rendes história. A leány, a ki gyönyörű, de az égszinkék szemén és a nap-sugárszin haján kívül semmije sínes, az egészséges ifju, a ki udvarol neki és a nyomorék, a ki elveszi. Az egészséges ifju otthagyja ugyan a leányt egyedül, de mikor az elhagyatotthoz társul áll a nyomorék, annál hevesebben kéredzkedik vissza — harmadiknak.

Itt akadt rájuk a fürdőn. És menten csatlakozott hozzájuk. Az egészség jogán, a mely joggal epedett vendégnek tudja magát ott, a hol a kórság uralkodik. Mosolyogva jött és ki merte volna elutasítani? Az asszony vajjon, a ki rémülten szoritotta a szemére mind a két kezét, hogy ki ne törjön onnan valami, a mit mennyei gyönyörűség és alávaló gyalázatosság volna elmondani,

elsirni, elcsókolni, hogy azután tüstént meghaljon utána az ember.

Ennek nem volt ereje hozzá. A férjnek pedig nem volt bátorsága. A nyomorék reszketett és minden erejét, a mely még ernyedt izmaiban vonaglott, összeszedte egy nagy küzdelemre. A nyomorék erősebb akart lenni az épnél és egészségesebb akart lenni nála. Rettenetesen érezte, hogy a tulajdona óriás veszedelemben forog és ropogtatta az izmait, kidülesztette a mellkasát, hogy imponáljon neki. A szegény sánta pupos egyenesen és délcegen akart menni és valósággal hetvenkedett, hogy félelmesnek lássék.

És ebben a nagy erőlködésben mindaz, a mi idáig szálnalmas volt rajta, most nevetőségessé is lett. Valóban az egészségesnek nagy megerőltetésbe kerülhetett, hogy sokszor oda nem kacagott az arcába a tarajoskodó apróságnak. De ő uralkodott magán és hidegen, nyugodtan várta az ő óráját, a melynek el kellett következnie föltétlenül. Mig a nyomorék majd összeroskadt az ő lehetetlen szerepében, ő ült nyugodtan és meglegedett vele, hogy olykor, félig lehunyt pillája mögül egy-egy tekintetet vessen az asszonyra, a kinek arcán nagy szenvedések és nehéz küzdelmek sápadtsága ült. A szeméből néha olyan tekintet esapott feléje, mint egy rémült sikoltás: menj! hagyj el! ne ölj meg! Az egészséges ifju

nyugodt maradt erre is. Ezuttal nem volt hajlandó elmenni. Egyszer, valamikor elment, bár akkor könnyes szemmel marasztalták: de most, hogy küldték, nem bolond, hogy ne maradjon.

Mondom, a nyomorék versenyzett az egészségesekkel. Szaporán lökdöste magát fölfelé. A másik kettő nem is nagyon versenyzett vele. Sőt mintha a férfi akarattal lassította volna meg a menésüket. Egy darabig hallgatag mentek egymás mellett. Az asszonymak úgy dobogott a szíve, hogy majd szétvetette a keblét. Utána szeretett volna rohanni az urának, vagy azt visszahívni hozzájuk; de az ostoba nyomorék csak törtetett mind sebesebben.

Akkor a férfi egyszerre megragadta az asszony karját, odahajtotta az arcát egészen az arcához és így lihegte a fülébe:

— Ilona! Édes Ilonám!

Az asszony majd elájult. Forró hullámok áramlottak lefelé a hegyről és ő majdnem megfuladt bennük. Szólni nem tudott, csak reszkető ujjaival markolt bele a férfi kabátjába és így próbálta eltaszítani magától. De ez még jobban szorította a karját és szinte fenyegető szenvedelmességgel sziszegte:

— Hát már nem szeretsz? Mondd, nem szeretsz?

Az asszonymak nem volt annyi ereje, hogy ennyit mondjon: nem. A férfi egy

erőszakos és szilaj mozdulattal átkarolta a derekát:

— Csókolj meg! Csak egy csókot, édes! Csak egyet!

Az asszony reszketett a türelmetlen, erőszakos, lázas ostrom alatt. A szeme megtelt könnyel és suttogva, félig eszméletlenül rebegte:

— Nem... Nem itt... Az istenért, ne kívánja...

— Akarom!

Az asszony szinte imádkozott neki. Fuldokló hangon, csitítva, kérve, biztatva sugta:

— Majd a barlangban... Majd ott...

Ez nem engedett. Magához rántotta az asszonyt és megcsókolta. Ez megszállt és mikor kiszakította magát a férfi karjaiból, sápadtan, dideregve rebegte:

— Meglátott... Lássa...

A férfi maga is megriadtan tekintett előre és neki is úgy tetszett, hogy a nyomorék e pillanatban fordította vissza a fejét. Sőt egy pillanatra meg is állt, de azután megint, még gyorsabban dőcögött fölfelé.

Sápadtan és némán haladtak egymás mellett. A levegő fojtó volt és mintha az erdő fölött fekete árnyak suhannának el időnkint, mint a mikor vastag felhők kergetik egymást. Szörnyen kimerültnek érezték magukat és roskadozó léptekkel rótiák

az ösvényt. Az asszony szívében az aggodalmak egész fekete óceánja háborgott és sikoltani szeretett volna. Hol halálos bágyadságot, hol meg vad elszántságot érzett és a pillanatok végtelen lassúsággal multak. Szeretett volna az ura után rohanni és szó nélkül, zokogva omlani a nyomorék lába elé, de se nem mert, se nem tudott. Reszketve haladt hát a térsa mellett, a kinek arcára hamarosan kiült a dac elszántsága és szinte önkénytelenül vonogatta a vállait. De mikor az asszony arcára nézett, megbor-zongott és szükségét érezte némi bátoritáshoz.

— Maga képzelődött; nem látott az semmit! dübnyögte tompán.

Az asszony nem felelt. Végre megérkeztek. Kohanek ur lámpával a kezében és még három lámpával a lába előtt ott állott a barlang sötétén átitó bejáratánál. A nyomorék a padon ült ziháló mellel, viaszsárga arccal, üveges, meredt szemmel. Az asszony odarohant hozzá, de egy lépéssel előtte hirtelen megállt és ebben a pillanatban mind a kettőnek egyformán halott-szín volt az arca. A harmadik távolabb maradt és meglehetősen bambán nézegetett körül.

Kohanek ur előlépett:

— Kérem, tessék a lámpák! Mehetünk.

A nyomorék intett a kezével és a feleségéhez szólott:

— Én nem megyek... Csak menjetek ti... Megvárlak...

Az asszony félig siró hangon, szinte kiabálva mondta:

— Én se megyek! Én itt maradok!

A harmadik most már egész együgyűen dadogta:

— És én?

— Ön menjen! — mondta parancsoló hangon az asszony.

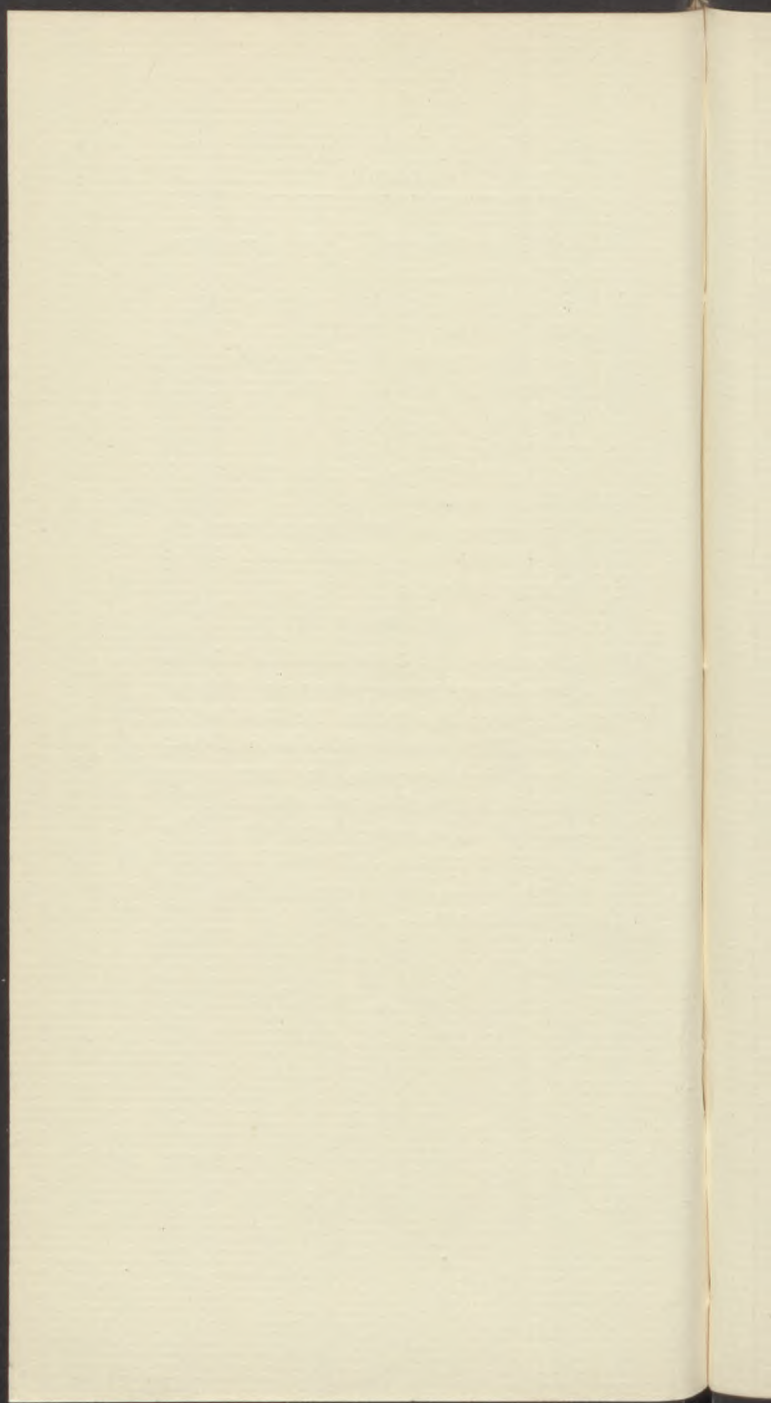
És az egészséges férfi fogta a lámpát és ment, ellentmondás nélkül Kohanek ur után be a sötétbe.

*

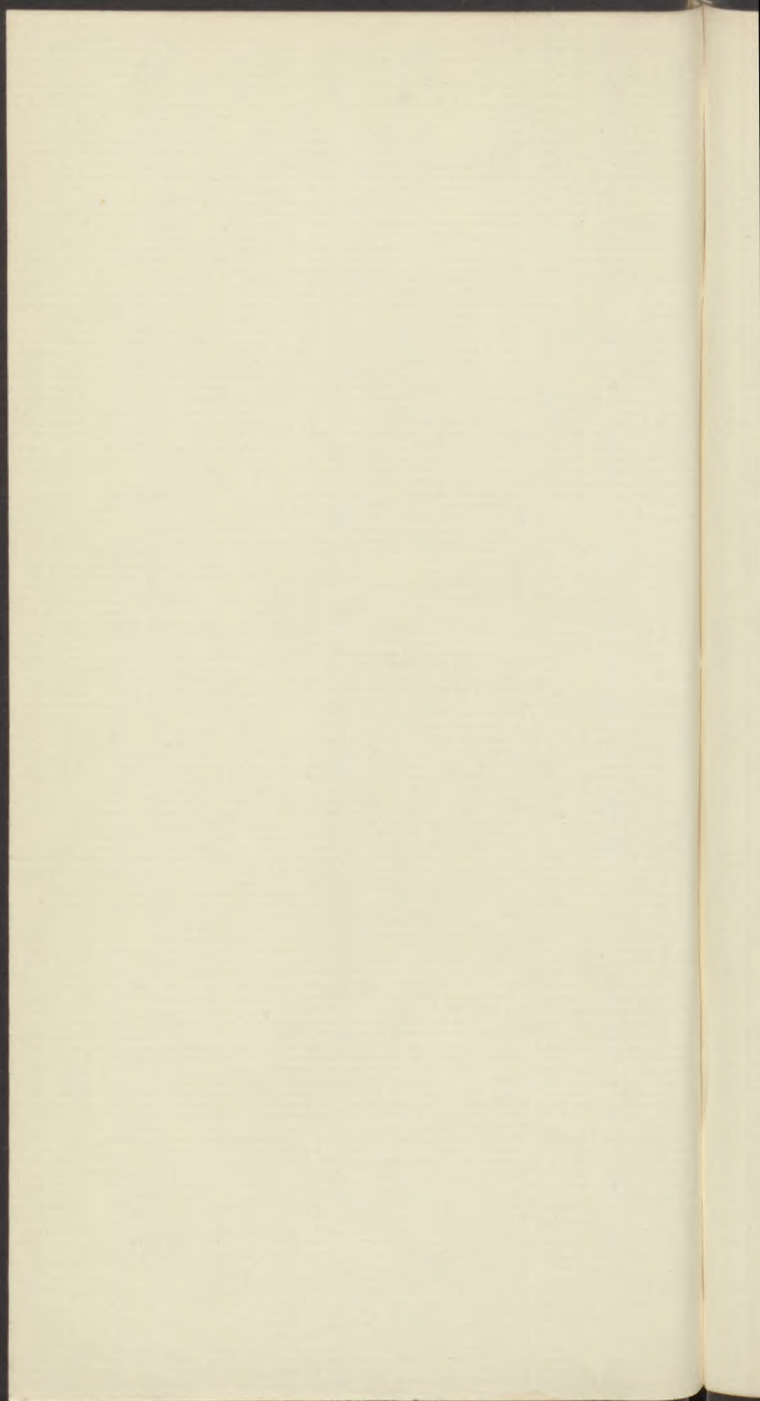
A nyomorék rátámaszkodott a felesége karjára és úgy vonszolta magát lefelé az uton. A nagy feje halálos fáradtan hajolt a vállára. Egyszerre megállott és leeresztett két kezét összekulesolva, majdnem zokogásba fuló, könnyörgő hangon rebegte:

— Látod... én nem tehetek róla... De nem tart már soká... Érzem, hogy nem tart már soká... És csak addig ne... csak addig ne édesem...

Ida

Ida

Délután öt órakor Mór István elhatározta, hogy még ma este ünnepélyesen megkéri és eljegyzí Vásárhelyi Erzsikét.

*

Ez egy borus és kellemetlen koratavaszi napon történt. Délben elkezdett szitálni az eső és egy óra múlva már alaposan neki-keseredett. E mellett erős, hideg szél is támadt, mintha egy nagy ásitás lehe csapna végig az utcákon. Mór István unatkozva hörpintette föl az ebédutáni feketéjét, aztán egyenesen hazafelé indult.

— Ma nagy autodafével egybekötött filozófiai délutánt tartok; — gondolta magában. — Kiselejtezem a negyedik fiókot.

Az ilyen ólmos délutánokat valóban mintha egyenesen azért teremtette volna az Isten, hogy az ember kiselejtezze az íróasztala fiókjait. Nem a legmulatságosabb foglalkozás; de kinek van kedve mulatni, a mikor esik az eső? Az ilyen délutánok a

csendes elmélyedésekre, a filozófiára és az emlékezésre vannak hivatva. És a legényemberek íróasztalának fiókaiból csak úgy dől ki a filozófia.

Mikor az ember a kulcsot a zárba dugja, mintha hallaná annak a láthatatlan fátyolnak a suhanását, a melyet a tegnap és a ma közé szőtt a legjótévőbb emberi gyarlóság: a felejtés. Fölbukkanik az emlékezet szelleme és így szól:

— Szeszélyes és változó mult, feledésbe menekült idő, ime, idézlek! Lépj elő!

Mór István kihuzta a fiókot, azután egy darabig habozva nézett belé. A tömérdek egymásra halmozott levél sokszínű tömegből kivillant egy-egy kék vagy rózsaszín selyemszalag, egy-egy fénykép aranyos éle, az egészet pedig belepte valami finom, lehelletnyi porréteg. Mór István tétovázott. Megérintse-e vagy hagyja úgy, a mint van: hadd vastagodjék ez a réteg békességgel, a míg teljesen eltakarja. Kegyetlenség a hantokat megbolygatni.

De azután mégis csak rászánta magát. Gyöngéden, szinte piétással belenyult a fiókba és egy téveteg, habozó mozdulattal megfogta az egyik arckép kiütköző sarkát és kivette. A papirosok halkán megzizzenetek, Mór István pedig a szeme elé emelte a fotografiát és sokáig, merőn nézte azt. A mint nézte, a homlokát ráncok borították el és az a zavart kifejezés ült az arcára,

a mely akkor lep meg bennünket, mikor valaki régi, jó ismerősként nyújtja felénk a kezét és mi hasztalan tündödkünk rajta: ki lehet ez a barátságos idegen?

Megfordította a kartont: hátha ott talál valamit, a mi eszmélésre segíti az emlékezetét. Finom, hosszú vonásokkal egy név volt ráírva csak:

Ida.

Mór István tizszer is elismételte magában ezt a nevet. Azután megint a képet nézte, dörzsölgette a homlokát, merően, kutató szemmel nézett a szürke levegőbe, a mely egyszeriben megtelt a mult elsorakozó képeivel. De ezt a képet sehogys tudta köztük megtalálni. Boszuság fogta el, idegesen pattant fel a helyéről és türelmetlen léptekkel sétált végig a szobát.

— Ida! Ki ez az Ida — és melyik!?

Nem tudott ráakadni. Végre is vállat vont és csüggedten vetette le magát a pam-lagra:

— Vén legény vagyok, — konstátálta magában, sóhajtvá és mélán; — ime olyan hosszú már az életem, hogy magam se tudok a multamra visszaemlékezni.

Megint a képet vizsgálta:

— Ida?... Ki lehet ez az Ida? Jó isten, ha elgondolom, hogy ezeket a fürtöket, a melyeknek a színére sem emlékszem, valamikor reszkető kézzel simogattam, hogy ez a nő — a kiről azt se tudom már: leány

volt-e vagy asszony, a mikor összehozott bennünket a sors — egy darabja volt az életemnek, egy darabja, a mely azóta meghalt és elfelejtetett... Rettenetes ez: milyen könnyen felejt az ember és milyen nehezen emlékezik! Bizonyos, hogy ez a nő egyszer nekem valakim volt: valaki, a ki az életem egy idejét saját magával töltötte be. Voltak óráim, napjaim, talán heteim, mikor nem gondoltam senki másra, csak reá. Volt idő, mikor lázas esküvel sugtam a fülébe, hogy: örökké! Voltak álmaim, a melyek az ő képe köré rajzolódtak és volt idő, mikor egész szívemből esengtem neki: engedd, hogy a tiéd legyen az életem és hogy teértesd haljak meg!... Ime, egy eltemetett darabja a saját életemnek, a melynek még a hantját se tudom megtalálni...

Mór István egészen elkeseredett. Tenyerébe hajtotta a fejét és komoran meredt maga elé:

— Az ember csak egyszer él, az élet pedig oly rövid, mint a fiatalság és mégis hogy elpocsékoljuk! Darabokra törjük és adunk belőle mindenkinek, a ki az utunkba kerül. Olyanoknak, a kiknek elfelejtettük azután a nevét is, az arcát is, még az emlékezetét is. És ha azután egyszer be akarunk számolni magunknak a saját életünkkel, nem találjuk sehol. Hol van a multunk? Sehol. Hol a fiatalság? Elosztogattuk. Hol a láng, a mely a szí-

vünkben égett? Futó vendégek melegedtek mellette, hamvait pedig elsodorta a szél. Mire megöregszünk, egy üres koporsó lesz belőlünk, a melyben még az sínes, a mit beletemettek. Volt egy ember, a ki ízekre szakgatta magát és a kit széthordtak a szelek.

Besötétedett. A feketeség előntötte a szobát. Csend volt mindenütt. Az utcáról olykor egy elvágató kocsí tompa dűbörgése hangzott föl; azután megint egybeolvadt a sötétség a némasággal. A kályha alsó rácszatán keresztül vörös fénysávok sugárzottak ki; ebben a vörös fényben fehéren csillogott az ellenző acélcifrázata.

Mór István sokáig mozdulatlanul ült a helyén. Nézte a vörös sávokat és lassankint mintha ezeken a kisugárzó utakon vigasztaló, meleg gondolatok ömlöttek volna feléje.

— Nem jó az embernek egyedül lenni. De ha már nem tarthatjuk meg egyedül magunknak az egész életünket: ne is pazaroljuk el mindenfelé. Összük meg valakivel, a ki szintén megosztja velünk az övét. Ez az osztzkodás így valójában egyesülés. Szövetkezés az édes emlékek szerető megőrzésére, a mult megtartására és a jövőendő elviselésére. Ez a legokosabb dolog.

És itt hirtelen eszébe jutott Mór Istvának Vásárhelyi Erzsike. Ez a szövetkezés nagyon okos dolog volna. A leány fiatal,

szép, eszes és lelkes gyermek. És a magabájos tapasztalatlanságának minden öntudatlan megnyilvánulásában elárulja, hogy Mór Istvánnak csak éppen — nyilatkoznia kellene. Ime, ez az új élet, az igazi, a jó, a kedves, a mely mindenkorra kiküszöbölne a filozófiai délutánokat minden szomorúságukkal egyetemben.

Soha ugy nem érezte ezt Mór István, mint ebben a pillanatban. A mint a leányra gondolt: óriási megkönnyebbülést érzett. Felugrott a helyéből, két kézzel markolt belé a fiók papírtömegébe és a nélkül, hogy egy tekintetet vetett volna rája, beléhajította a kályha izzó ülébe. Nagy lángnyelvek csaptak föl. A tűz zizegett, bugott. Az illatos levelek korommá váltak, a fényképek siró zizegéssel sodródtak össze és a himzések gyöngyei pattogva verődtek a kályha oldalához, mint valami sortűz.

Mór István már nem hallotta. Sietve öltötte föl a kabátját és elindult az Andrásy-ut felé, a hol Vásárhelyiek laktak.

Gyöngén szitált csak az eső. Mór István sietve haladt a Köruton. A mint azonban befordult az Andrásy-utra, egyszerre meglassította lépteit. Egy kék bársonyrózsás kacér kis kalap ötlött a szemébe, a mely alól aranyos szőke fürtök ingerkedtek ki meg egy pár nevető kék szem.

— Igazán csinos; — konstatálta tüstént Mór István és nagy kitartással nézegetett

a kacér kis kalap ellenzője alá. A csinos szőke pedig nem gyorsította meg lépteit. Állta a szemlélést, mintha észre se vette volna, hogy valaki halad az oldalán.

Mór István pedig, miután ismételten megállapította, hogy a kicsike a legcsinosabb csinosak közül való, a műkedvelő aszfaltbetyárok rendes szólamához folyt: modott:

— Megengedi nagysád, hogy följánljam az esernyőmet?

A hölgy végigmérte Mór Istvánt, azután mosolyogva mondta:

— Hisz önnek nincs is esernyője!

— Az ám! — ismerte be némi meglepődéssel a férfi. — No látja, csakugyan nincs! Annál szebb, hogy mégis hajlandó vagyok megosztani önnel.

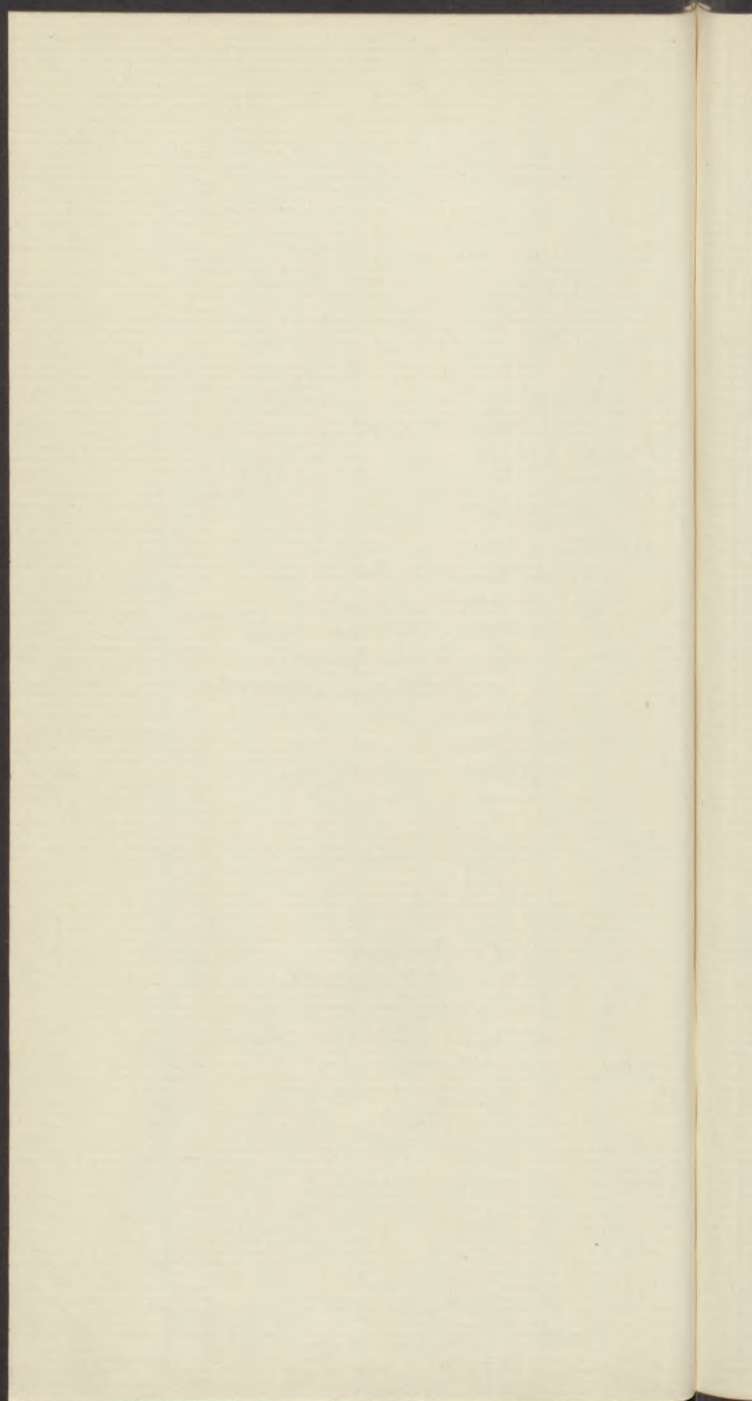
A kacér kalapos hölgy elnevette magát és igen elismerő hangon mondta Mór Istvánnak:

— Maga igen mulatságos embernek látszik.

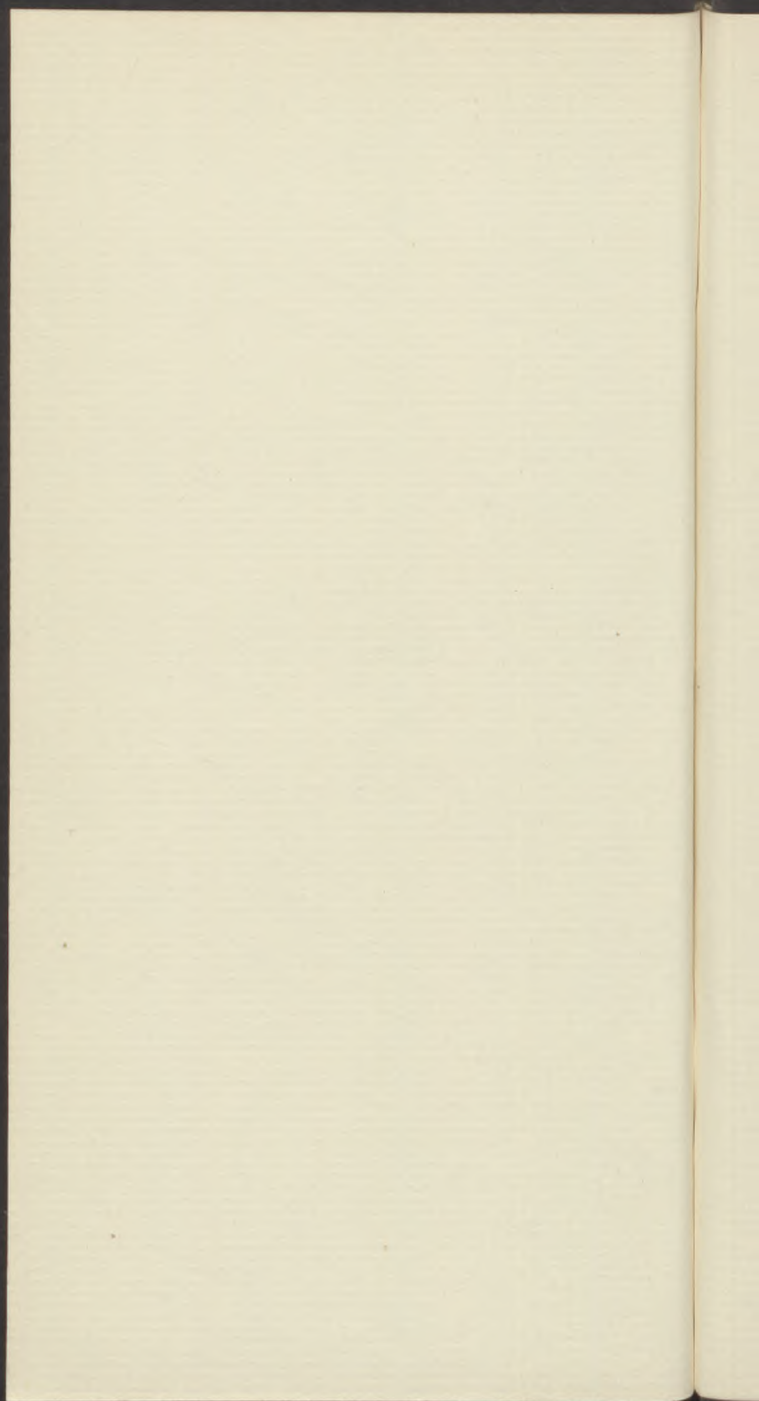
*

Mór István ezen a napon nem jegyezte el Vásárhelyi Erzsikét. Nem is ment föl hozzájuk. Végre is a dolog csakugyan nem olyan fölötté sűrűs. Az ember nyugodtan elvárhat még a legközelebbi — esős délutánig.

Az ima

Az ima

A társaságunkban egy havas, téli éjszakában sok keserű szó esett a miatt, miért kedvez jobban a gondviselés a butáknak és a gazoknak, mint az okos és tisztességes embereknek. Mi mindnyájan igen jó véleménynyel voltunk a saját szellemi és erkölcsi erőinkről, tehát mindannyian haragosan, leverten és elégedetlenül távoztunk.

Roszkedvűen indultam haza. Körülbelül félkettő lehetett éjfél után. Az éjszaka csupa fehérség volt. A fagyott hó csikorogott a lábam alatt és a mint a tele hold fénye rásütött, ezüstös fényben csillogtak az apró jegecek. Egy árva lélek se járt az utcán. A házak szögletes, sötét tömegei feketén meredtek belé az egyforma fehérségbe, csak a templom ablakai usztak esodálatos kékes-fehér világosságban.

Nem tudom, hogyan történt, de éreztem, hogy vonz ez a világosság. Egy pillanatra megálltam a sarkon és néztem a csöndes templomot a nélkül, hogy eszembe jutott

volna kutatni, miért e fény éjjel, mikor néptelen az Ur háza és ki se bolygatja magánosságát.

Egyszerre megérintette valaki a karomat. Egy fehérruhás, szomoru leány állott mellettem, izzó szemmel, leomló fekete hajjal. Hosszu, vékony ujjaival megfogta a karomat és meglehetősen érdes, parancsoló hangon szólt rám:

— Jer!

Mintha az öntudatom elhagyott volna, valami szédülés formát éreztem. A leány a karomat fogva, különös ringó lépésekkel ment az oldalam mellett és én haladtam vele egyenesen a templom ajtaja felé.

Az ajtó, a nélkül, hogy valaki érintette volna, megnyílt. — Beléptünk. Az egyház hatalmas hajója üres volt. A padokban senki. Vakító fehér világosság sugárzott mindenfelől. Az oltárok aranyeirádái csillogtak, a Szűz Mária képe mintha elevenen mosolyogna, a glória szikrát hányt és az orgonából csodálatosan tiszta, mély, fájdalmas, bús, megkapó hang áradt szerte. Tömjénszag párolgott vékonyan, könnyedén a hideg levegőben. És ragyogott minden: a mennyezet, a falak, sőt az oszlopok csuesíves hajlásai is. Valami félelmes, néma és mozdulatlan élet volt itt, a mely megfagyasztotta bennem a vért.

Megálltunk egy oszlop mellett. A leány

puha, hideg kezével végigsimitotta a homlokomat.

A szemem kidagadt hirtelen és a látásom esodálatosan megélesedett. A világosság egyszerre sok-sok ezernyi vékony, reszkető fehér sugárrá foszlott, a melyek mind egyenesen fölfelé törtek és azután egybeolvadtak, elvesztek, ragyogó köddé váltak fönt a párázatban.

A leány egészen közelembbe hajolt és megszólalt szilárd, érthető hangon, a melynek minden árnyalatát hallottam és a mely még se törte meg a félelmetes csendet.

— Látsz? — kérdezte.

— Látok, feleltem sugva, mialatt a fogaim összekocódtak.

— Mit látsz?

— Sugarakat. Sok, sok ezernyi fehér sugarat.

A leány hangja egyszerre szelidebbre vált, mintha egy kissé remegett is volna. Megfogta a kezemet és tekintetét a magasba függesztve, szólott:

— Nem sugarak ezek, hanem imák, a melyeket ma itt elmondottak és a melyek arra várnak, hogy az Ur meghallgassa őket. Nézd, a magasba tör mindenik, a hol a teremő lelke lakik. Mindenféle imák, kegyes csalók, jámbor hazugok és kétszínű ájtatoskodók könyörgései. Nyilvános imák, rejtett gonoszságok leplezői. Tudatos és tudatlan hazugságok, a melyeket a félelem, a

rettegés, a színlelés és az érdek diktált. Szenvedelem vagy bűn ragad valamennyihez; vagy talán nem valamennyihez. Majd meglátod mindjárt. Mert a hazug könyörgeések nem jutnak az Ő színe elé, elnémulnak féluton, köddé és párává lesznek, az Ur zsámolya elé csak tiszta lelkek tiszta imádása kerül. Nézd!

És a templom egyszerre homályosodni kezdett. A sugarak halványodtak, foszladoztak, ritkábban előbb, majd egyre sűrűbben. A vakító világosság egyre szürkült. A falak nem csillogtak többé. A templomhajó mintha szélesednék, az oszlopok esucsba-menő ívei közé bevette magát a homály. Az orgona egyre tompábban, elhalóbban, mélyebben és szomorúbban bugott. Az ablakokon besütött a holdvilág, becsillámlott a hó fehérsége. Majd vak sötétség borult reánk egészen.

Csak egy, egyetlen egy sugár ragyogott a maga szűz fehérségében, csillogva metszven át a fojtó feketeséget. Egy vékony, tiszta sugár, mely merész egyenességben tört a magasság felé.

A szemem belékáprázott a nézésébe. Hirtelen, hevesen a kíváncsiságtól remegve, ragadtam meg kísérőm karját és a sugár felé mutatva, kérdeztem.

— Hát ez mi? Hát ez kinek az imája?

Egy pillanatig hallgatott, azután megszólalt.

— Egy leányé, egy szegény, szerencsétlen leányé. Egy leányé, a ki szeretett és a kit megcsaltak.

— Bűnbocsánatért imádkozott?

— Óh nem. Az ő imája tisztább és magasztosabb. Csalni bűn csak; megcsaladni nem. A csalódás csak szerencsétlenség, mely nem szorul bocsánatkérésre. A ki ilyenért imádkozik, fölösleges munkát végez, mert őt nem sújtja a jövő élet veszedelme. El-lene nincs harag az égben . . .

Izgatottan sürgettem.

— De hát miért imádkozik?

— Hallgass meg nyugodtan és elmondom. A leány fiatal volt, szép, szerelmes és hívő; a férfi hideg, okos, szépszavu és üres szívű. Eléje került a leány és ő körösztilgázolt rajta. És a hogy meggyalázta, hát ott hagyta. A tönkretett leány sirva várta sokáig a csábítót és míg arcáról lemosták ifjúsága rózsáit a könnyek, a férfi járt új kaland és új szerelem után. Azután megházasodott, szerelem nélkül, érdekből.

A leány, a kit elvett, gazdag volt és szép, nagyon szép. De hiába volt a pap imája, áldás nem volt a frigyen. Mintha láthatatlan árny ült volna középük, a lelkük kereste bár, de nem találta egymást. Fáztak egymás mellett mind a ketten, hideg volt a fény, mely körülvette őket. Lassankint azután az asszony szíve egészen elfordult az urától és a mint a feleség szíve távolodott

tőle, úgy lobbant föl a férj lelkében a szerelem. Érezte, szenvedte a féltés minden örült kínját. Futni szeretett volna magától és majd összerogyott a gyötrő szenvedés kínja alatt. Homlokán csatakzott számtalanszor a verejték és nehéz éjszakákon vonagló dühvel dulta vánkosságait. Érezte az elhagyatottság rettenetességeit, gyilkolni és halni szeretett volna és reszkető ujjai sokszor a téboly haragjával keresték a felesége nyakát.

És ekkor eszébe jutott az, a kinek ő ugyanezt a sorsot adta végzetéül. Ugy érezte, hogy ez az átok fojtogatja őt és ha bocsánatot nyer tőle, felette is megszűnik az Isten haragja. Először visszariadt a gondolattól, később azonban görcsösen kapaszkodott beléje.

És elment a leányhoz sápadtan, megtörve, megfogyva. És leborult előtte, könnyeivel áztatva aszott kezét. Így könyörgött bocsánatért. Ez pedig végighallgatta, a mit a vezeklő ember mondott és azt felelte rá:

— Tőlem ne kérjen bocsánatot. Ha vádoltam volna, ha gyűlölném, sohase szerettem volna igazán. Hanem imádkozni fogok, hogy értsék meg egymást. Imádkozni fogok a boldogságáért.

És imádkozott érte szívből, igazán...

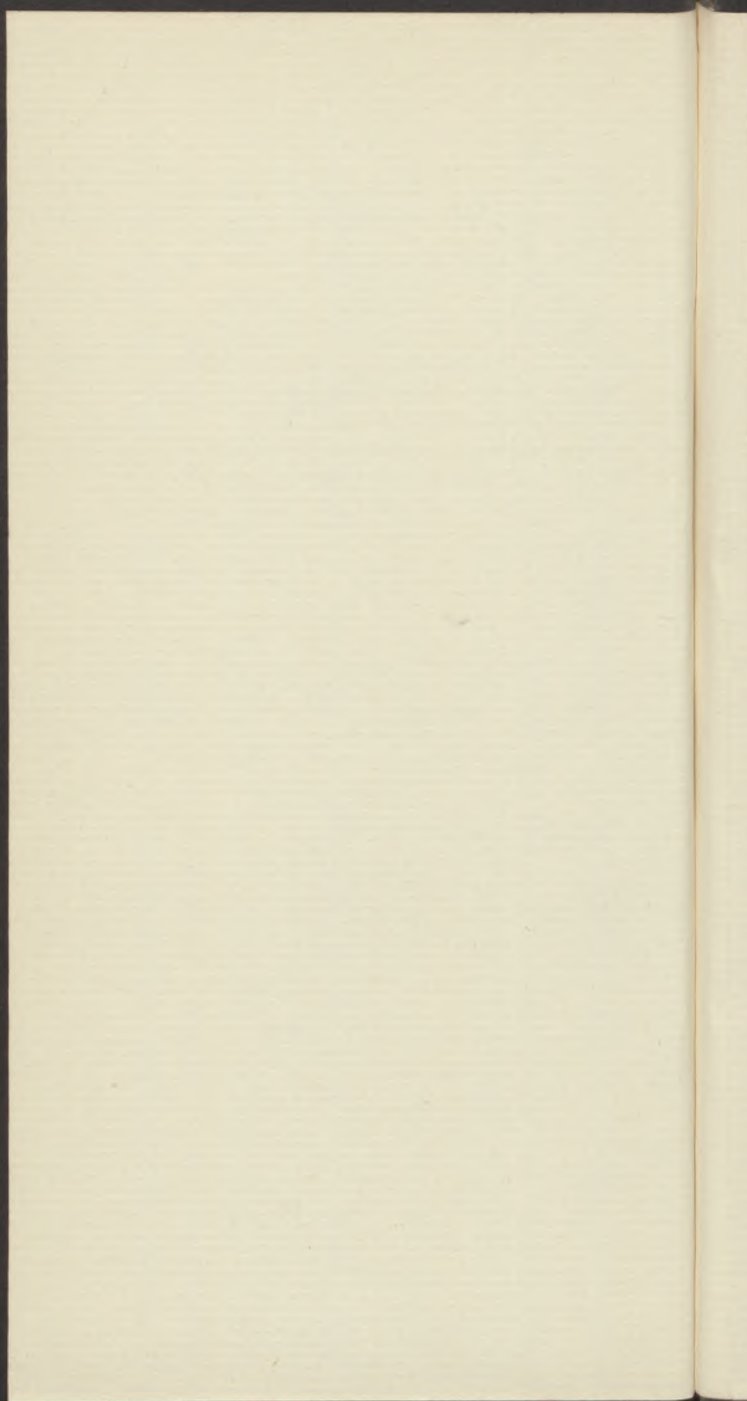
A fehér sugár izzóan ragyogott a tömör

feketességben s a mint néztem, belékáprázott a csillogásába az öntudatom.

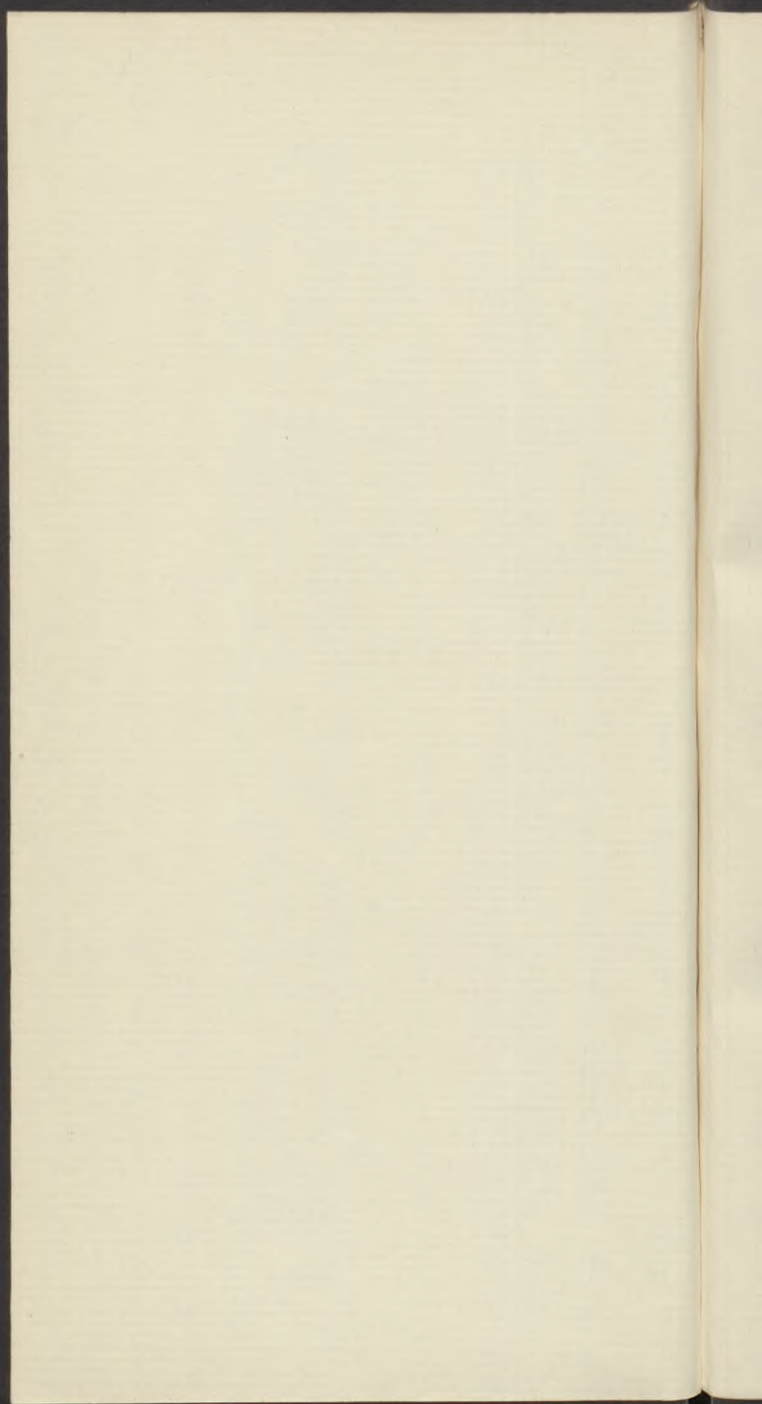
✱

A hideg megborzongatott. Álltam a kísérteties, szomorú, fehér éjszakában, bámulva a templomot, csúcsos tornyát, fekete ablakait és a torkomat összeszorította a gyötrő tudat, hogy a gazoknak több a szerencséje, mert a jók ő értük imádkoznak.

A ladik

A ladik

Élt a Nagy Viz partján, nem is nagyon régen, egy villogó szemű fiatal legény. Szörnyen elbizakodott és hetyke legény volt ő kelme és nevetségesen büszke volt a ladikjára. Való, hogy formás kis alkotmány volt. Fényes fehér volt a fala, világos kékkel beszegve a szélén, — a vízcsöppek csak úgy ragyogtak, villogtak rajta, mint a gyémántkő, — karsu is volt, könnyű is volt, kecses is volt: de hát végre is ladik, csak ladik! Tisztára ostobaság olyan szörnyen nagyra lenni vele. Már pedig az angol király nem lehet olyan büszke a maga tengeri hadára, mint ez a hetyke legény az ő kis alkalmatosságára. Ugy el tudta nézni, simogatni, csuesujgatni, mint Árgirus királyfi az ő szendergő Tündér Ilonáját. A nagy szeme nevetett, — mindig nevetett rája; az ajka füttyre csücsörödött, nótázott neki, sőt Isten ugyse: még el is beszélgetett vele.

És miket mondott neki! Okos ember, ko-

moly ember, ha hallotta, vagy elnevette magát, vagy még inkább boszankodott rajta. Hogy majd csak egyszer nekivágnak a víznek és meg se állnak, a míg el nem érnek az Aranyszigetre, a melyik úgy ragyog, mint a nap, gyémántfű terem rajta, a hol angyalok muzsikálnak és várja, persze hogy őt várja a tündérkirálykisasszony, a kinek a tekintete ölelés, az ölelése mézes esők, a esőkja mennyország. A legény táncra kerekedett széles jókedvében, pattingatott az ujjával, a lábával fölrugta a kalapját és elkapta a fejével. A komoly emberek bosszusan esőválták a fejüket.

— Ejnye, ejnye, hogy lehet ilyen gyerek az ember? Másnak is van ladikja, de sőt hajója is, mégse bolondul meg tőle, nem hetvenkedik és nem emleget ilyen badarságokat. Kiteriti a hálóját, fog egypár halacska és dicséri érte az Urat! De ez?... No, de majd megjárja egyszer-kétszer és megtanul keztyűbe dudálni.

A fiu csak nevetett, fütttyentett egyet, mint a rigó, a ladikjába pattant és belevágta a vízbe a lapátot. Repült a csónak, a lapátról pergett a víz, mint az olvasztott gyöngy; belekápázott a fiu szeme. Ficánkolt benne a fiatal lélek: csettintgetett a nyelvével, azután egyszerre csak elkezdett nyeríteni, mint a fiatal csikó. Röpitette befelé a vízbe a sugár ladikot, fintorgatta az arcát, mint valami bolond a vásáron: az-

után egyszerre a fenékebe dobta az evezőt és szeliden paskolta a hullámozó víz puha hátát. Hol a ladik hátát simogatta, hol meg a vizet és ravaszul hunyorgatva mormogta:

— Dejszen beszélgessek csak jó emberek! Ti persze úgy gondolkotok, a hogy tudtok: de én tudom, a mit tudok. Nem igaz, komám?

Ez a kérdés nagy részben a Nagy Vizekhez, részben a ladikhoz volt intézve. A ladik ficánkolt, mintha a nagy nevetéstől reszketne, a víz hátán is millió napsugaras mosolygás csillogott:

— Persze, komám! Mi tudjuk...

Olyan messzire kimerészkedett sokszor a legény, hogy a többiek dűhbe jöttek a bátorságán:

— Hej, csak egyszer ott vesznél! — mondták haragosan. — Mert már nem lehet bírni a hetykeségeddel!

Ők persze nem tudták, a mit a fiu tudott. Ez pedig csak azért is fütyöntett egy éleset, a csónakba ugrott és neki a végtelen víznek. Nézték, a meddig látták: de nem nagyon sokáig látták, mert hirtelen felhő szaladt a nap alá s olyan lett a víz lapja, mint a bádóg, ha pára lepi. A fiu nevetve intett a nap felé:

— Busul az öreg!

Egyszerre megborzongott a víz és libabőrös lett a hullám háta. Olyan ráncos s

olyan fekete, mint a bagaria. A szél is jött és nótára gyujtott.

— Nono, cimbor! — mondta a fiu.

De már sziszegett is a víz és fehér habbá turta a tetejét a vihar. Mintha töméntelen kígyó kavarogna köröskörül csapkodva, sziszegve, hánykolódva. A fejükkel lökdösik, taszigálják a ladikot, telefröcsesentik a legény képét, a szemét, az orrát, a fülét. Eleinte csak türi nevetve, de azután elkomorul az arca:

— Ejnye... ejnye no!

De a rakoncátlankodás nem szűnik. Már nem is sziszeg, hanem bömböl, nem tréfál, hanem indulatoskodik. A legény méregbe jön rántaná az evezőt, de reccs! törik a lapát nyele és a ladik... no teremtucese! hűtelenné lett egy pillanat alatt. A vihar harsog és a csónak ugrál ide-oda, föl a tarajos hullámtetőre, le a mélybe: mintha csak ezt mondaná a fiúnak:

— Eb ura vagy, nem enyim! Nekem többé nem parancsolsz!

No lám: a ladik! A mosolygó, fényes fehér ladik, mily idegen lett egyszerre, mily lázadó, mily ellenséges! A legény megijedt és nagy szemébe könny szökött. Az arcáról hideg víz és meleg könny csurgott és forró verejték. A ladik pedig folytatta a gonoszságát: egyszerre csak fölfordult és ráadásul az orrával úgy lapockán ütötte a

legényt, hogy menten kiserkedt a vér a hátából.

A fiu szelte a vizet izmos két karjával, a szeméből omlott a könny, a vállából a vér és zúgó fejében mindig csak ez járt:

— A ladik... No lám a ladik...

... Ott hevert a parton a legény. A sebe már be volt kötözve: de a szeméből még olykor kiesordult egy könnyesepp. Ördögadta hetvenkedő legénykéje, a busulásban is olyan fáradhatatlan volt, mint azelőtt a vidámságban. Egy kicsit már sokallották is: hiszen megmentették, még a ladikját is partra vetette a víz: mit turja örökké a földet az orrával.

De a legény csak szomorú maradt. Nézte a fehér ladikot és most már látta, hogy az is csak olyan ladik, mint a többi és nézte a vizet, a mely hasztalan mosolygott, álnoknak, ridegnek, félelmesnek látta és de-hogy szólította többet komájának! A tenger hetykeségből, vidámságból nem maradt többé benne semmi. Elmult álma az Arany-szigetről. A karesu ladikot becserélte egy szürke, lapos csónakkal, ezen evezgetett mindig óvatosan csak a part mentén, kitergette a hálóját, fogott egy pár halat és dicsérte érte az Urat.

A többi halász nézte, helyeslőleg bólogatott a fejével és azt mondta:

— No, hála Istennek, csakhogy megkomolyodott!

Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Ujság- vállalata kiadása

Hasonló kiadásban jelentek meg:

Albisy Katalin. Kova Gyuri és társai. Elbeszélések.
Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben. 4 kor. 80 fill.

Beőthy László. Asszonyok a kaszárnyában és
egyéb elbeszélések Ára 3 kor.

Francia szattyánbőrkötésben 7 kor.

Doyle A. Conan. Gerard brigadéros. Napoleon
korabeli memoárok. Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben. 4 kor. 80 fill.

Kemechey Jenő. A magyar Mohikánok. Elbeszé-
lések. Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben. 4 kor. 80 fill.

Lengyel Laura. Klára regénye. Regény.

Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben. 4 kor. 80 fill.

Malonyay Dezső. Az ordító tanyán. Elbeszélések.
Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben. 4 kor. 80 fill.

Rákosi Viktor. Verőfény. Elbeszélések. Ára 3 kor.
Francia szattyánbőrkötésben 7 kor.

Sajó Aladár. A császár kenyerén. Elbeszélések.
Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben. 4 kor. 80 fill.

Szemere György. A Dobay-ház. Regény.

Ára 3 kor.

Egész bőrkötésben 4 kor. 80 fill.

Kaphatók a kiadóhivatalban, valamint min-
den hazai könyvkereskedésben. =====

Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Ujság- vállalata kiadása.

Szórakoztató regények

- Burney miss.**
Evelina. Ára 2 kor.
- Clark Alfréd.**
Lőt feleség Ára 1 kor. 20 fill
- Clark Russel W.**
A rabszállító hajó regénye Ára 2 kor.
- Corelli Marie.**
A hatalmas parány Ára 1 kor. 20 fill.
- Crawford Marion.**
Korleone Ára 2 kor.
- Doyle A. Conan.**
A Koroskó kalandja Ára 1 kor
- Doyle A. Conan.**
Duett Ára 1 kor. 20 fill.
- Dózsa Endre.**
Tiéd a hatalom Ára 1 kor. 60 fill.
- Gréville Henry.**
Az anya multja Ára 1 kor. 20 fill.
- Haggard Rider.**
Lizbet Ára 2 kor.
- Hope Antony.**
Frozó Ára 1 kor. 60 fill.
A sors játéka. Regény Ára 1 kor. 60 fill.
- Egész vászonba kötve minden egyes regény
1 kor. 20 fillérral drágább.

Kaphatók a kiadóhivatalban, valamint min-
den hazai könyvkereskedésben.

Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Ujság-
vállalata kiadása. =====

Beszélyek és rajzok:

Alvinczy Sándor. Kártyások és játéklarangok.
Elbeszélések

Ára kötve 2 kor, 40 fill.

Balázs Ignác. A vádlottak padján. Elbeszélések.

Ára 2 kor.

Vászonba kötve 3 kor, 20 fill.

Garády Viktor. Tengerparti séták.

Ára diszkötésben 5 kor.

Ifj. Hegedüs Sándor. Amerikai színek. Tárcagyűjtemény

Ára kötve 2 kor, 50 fill.

Papp Dániel. Tündérlak Magyarhonban. Elbeszélések.

Ára 2 kor, 40 fill.

Vászonba kötve 3 kor, 60 fill.

Somogyi József. Trenck Frigyes kalandos élete.

Ára 1 kor, 60 fill.

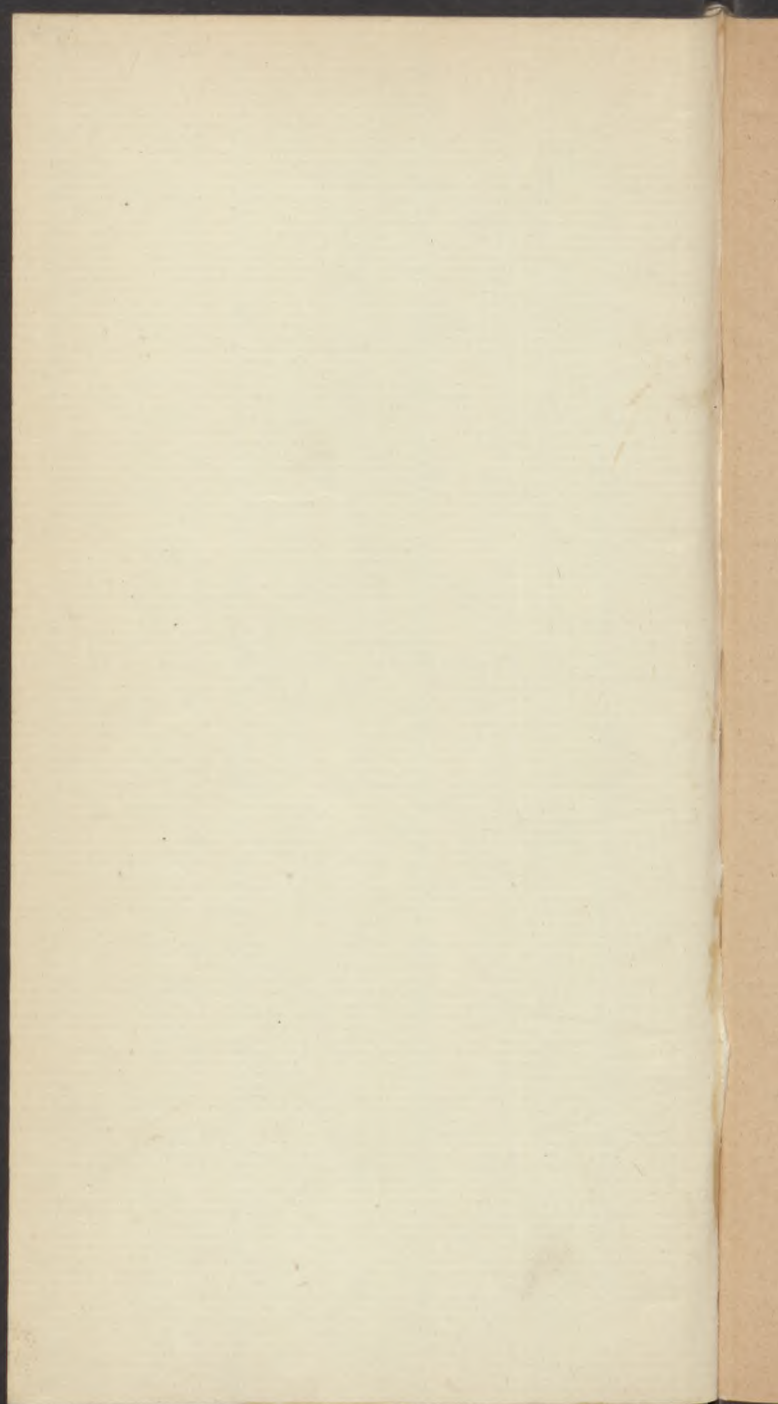
Vászonba kötve 2 kor, 80 fill.

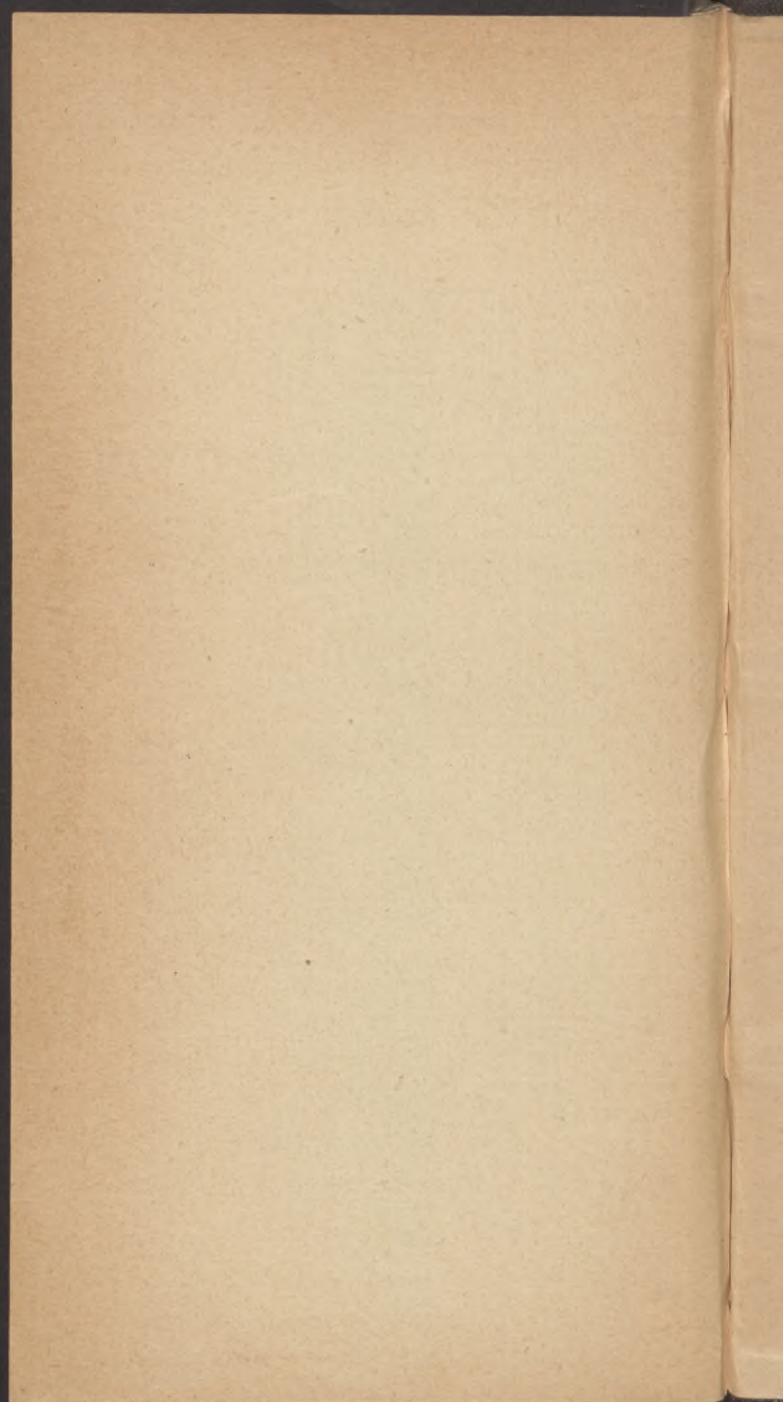
Vadnay Andor. A Tisza mellékről. Tanulmány az alföldi munkáskérdésről.

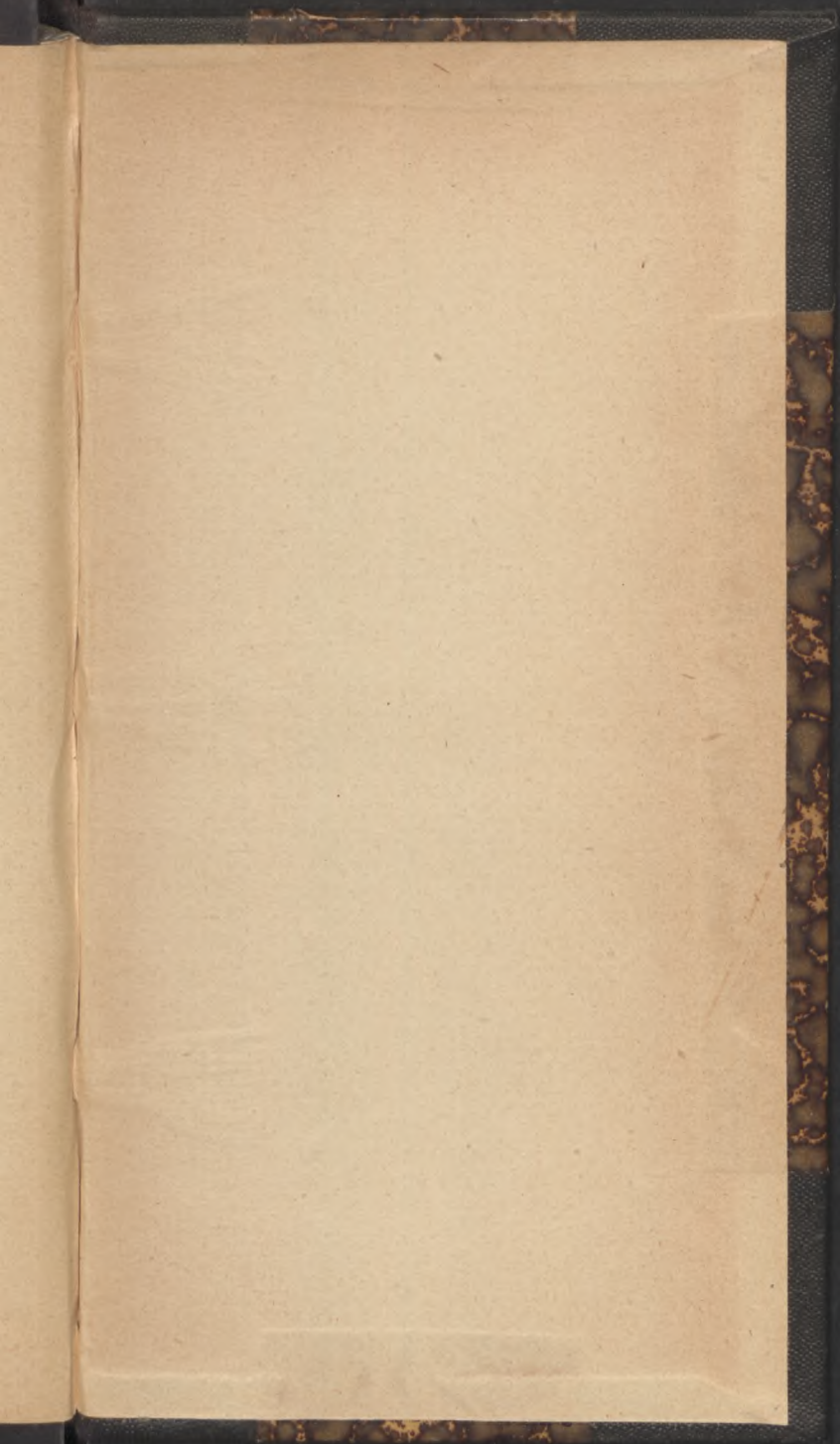
Ára kötve 3 kor.

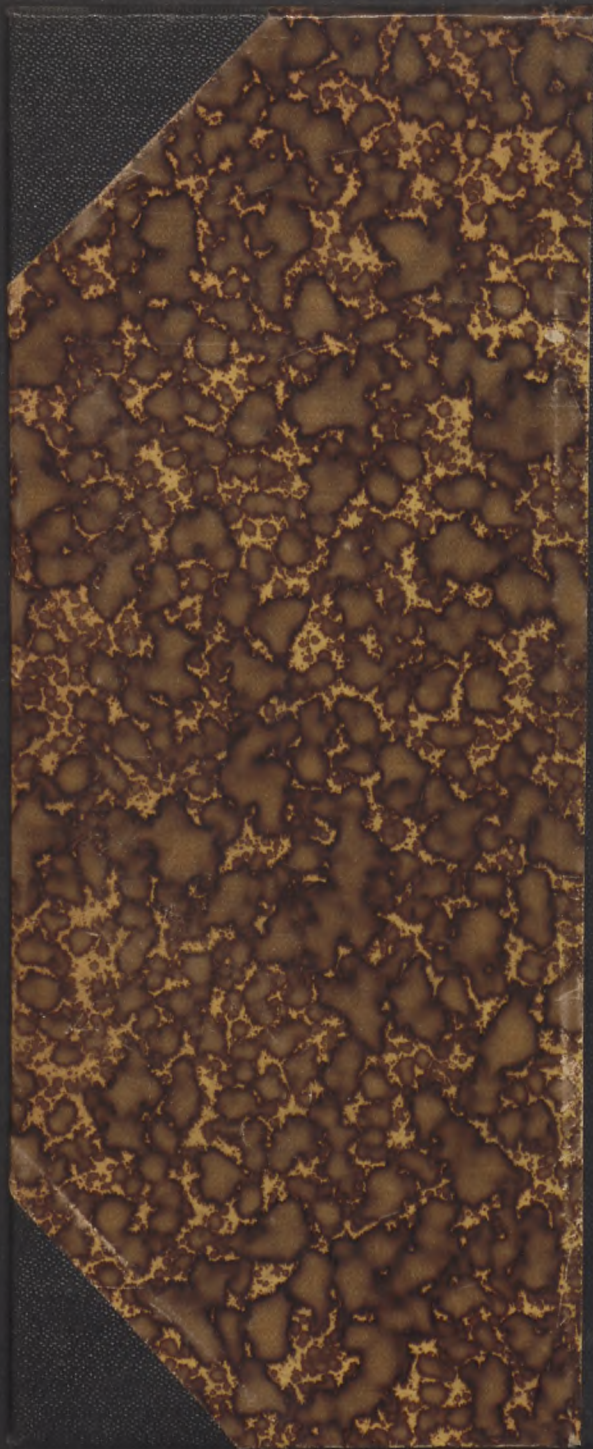
Kaphatók a kiadóhivatalban valamint minden hazai könyvkereskedésben. =====

194192

SZŐLLŐSI
Közönséges
halandók

N. M.